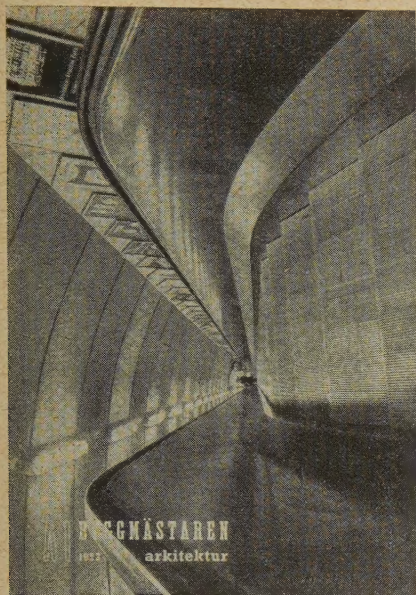

På omslaget: Rulltrappa vid station Fridhemsplan i Stockholms tunnelbana. Foto: S. Sundahl.

ENGLISH SUMMARY

The Stockholm Underground 1952

By C F Ahlberg

p. 2

In terms of functional structure, Stockholm is a very concentrated city; viewed in terms of physical configuration, it is a city of large dimensions. The first of these means that many trips are made to and from the central city each day and that there is a high density of traffic in the business district; the latter means that the routes of daily travel are great in length. Concentration and dispersion combine to aggravate traffic problems in their technical and economic aspects. If the present character and future prospects of a city like Stockholm are kept in mind, it becomes clear that the systems of suburban and underground transport play an important role.

The Underground is due to become a daily part of the lives of hundreds of thousands of Stockholmers. No other piece of construction will help shape the environments of so many people, nor will it do so as often. If the world of building design and construction can exert any influence at all, then the Underground will acquire a tremendous importance. There is every reason, therefore, to be thankful for the sober and straightforward appearance of the Underground's final design.

When the Traffic Commission first tackled the task which eventually bore fruit in the building of the present underground system, Greater Stockholm had a population of 630,000. That was in 1930; in 1953, the number of inhabitants has passed the million mark. The Underground through central Stockholm

is expected to be completed by 1957, when the population will probably number about 1,100,000.

The Stockholm Underground system

By B Hillbom

p. 3—6

The underground railways are to constitute the main network of the public transport, which also comprises tramways, buses and trolleybuses. There are to be two diagonal lines through the central area, each one with branch lines into the suburbs. When completed the length of running lines, double track, might attain about 90 kms with 100 stations. Up to now 25 kms are in operation, 20 % of the lines will be underground, the average depth being 10 ms, and the rest open lines. The underground railways will be able to serve a population of 800,000 directly or with feeder lines. The total cost may reach 1,000 millions crowns including rolling stock and depots. The principal layout and design is made in close connection between the town planning office, the street department and the tramway company.

No level crossings are allowed on account of safety and because of the third rail. The signals are received in the drivers cabin (cab-signals) and the signal system allows a maximum capacity of 40 trains per hour in each direction. The maximum number of cars per train is 8, each car being a driving car. 450 cars have been ordered. The cars have three sliding doors on each side and seat 52 passengers. Including standing passengers a car holds 150. The train staff are a driver and a guard, but no conductors, all ticket issuing and control being made at the stations. The maximum speed is 70 kms per hour and the travelling speed 30 to 35 kms per hour. The Underground stations are all equipped with escalators and fluorescent lighting. In the ticket halls there are a number of shops.

The lines are opened in different stages. The sections Slussen—Hökarängen and Slussen—Stureby were opened 1st of October 1950 and 9th of September 1951 respectively and Kungsgatan—Vällingby the 26th October 1952. The connecting link Slussen—Kungsgatan is planned to be put into operation in the beginning of 1957.

Underground stations in the central city

By G Lené

p. 6—12

For the most part the work of designing and building the Underground in the central city has been carried out by town planners and engineers. The hurrying passenger probably doesn't appreciate much of this work, since the evidence, unfortunately, is often hidden from view. During actual construction, the imagination of those intimately connected with the project is exalted by the magnitude of man's struggle against

rock and earth. One is tempted to retain some visible evidence of this struggle. However, rocks give off moisture, gravel stirs up dust and iron rusts; that which the public rubs shoulders against must be clean and shiny.

The chief problem for the architect has been to give correct dimensions and treatment to the Underground corridors and platform space used by the passengers. The whole transport mechanism is put to its sternest test in rush hours when crowds of people hustle and bustle inside the stations. On such occasions, passengers perceive things like space, form and substance as diffuse externals which either help or hinder them in their rush for a train.

The treatment of space and materials has thus had to be adapted to the requirements of rush-hour service. Approaches from the street to the platform are clearly laid out and marked to guide passengers easily, and construction materials made to stand heavy wear and tear. The general tone of the materials used is set by stainless steel in hand-rails and gate-bars and by non-skid stairs, floor slabs and tiles in varying colours.

Stations on the suburban lines

By P Celsing

p. 13—18

Since the beginning of 1950 23 stations on the suburban lines have been completed, about half of them while traffic was going on. Most of the stations are planned to connect eventually with bus-lines. Ticket-halls and staffrooms are dimensioned with this in view. Entrances and exits of the ticket-halls are so planned that they during rush periods have a high capacity for traffic mainly in one direction; in the morning towards the city, in the afternoon from the city. When traffic is less frequent there is usually only one gate open which serves both as entrance and as exit.

In constructing the buildings, previously existing constructions of concrete had to be taken into consideration and had in general to be left intact. The viaducts often show considerable movements horizontally and vertically and are not constructed to carry great weight. Furthermore it was desirable to facilitate rebuilding with changes in the traffic apparatus in view. For all these reasons it was often necessary to replace heavy moulded or tiled constructions with light screen walls, consisting of metal-tubes or wood-frames containing isolating plates of straw and covered externally with eternite and internally with »perstorp» tiles.

The colorscheme, a limited number of shades of grey, provides a neutral background for signboards and for advertising.

Concerning the building costs it may be mentioned that the total price of an ordinary station is about 325,000 Sw. Crs. where as an Underground car costs 400 000 Sw. Crs.

In 1930 the City of Stockholm appointed a special commission to study traffic problems at Slussen (lit. »canal lock»; in this case, referring to the canal which separates Old Town from the south side of Stockholm) and to submit proposals for the construction of an Underground. At the same time, the main railway approach to Stockholm from the south and a new highway connection between North and South Stockholm comprised two related problems which pressed for specific solutions.

The direction of traffic at Slussen was greatly improved by an application of the so-called clover-leaf system—one of the first of its kind in the world—designed at the City Planning Office.

Wishing to retain the central location of the present railway approach, the Commission proceeded to examine alternate routes for the Underground. It finally decided to recommend a circuitous route through the northern and western parts of the city. This route was known to possess certain advantages: (1) suburban passengers could be discharged at several local centres even though conveyed in a moderately roundabout way; (2) a fast line passing through five of the city's main districts would do much to relieve congestion in the city centre.

Another body of opinion, however, favoured a *direct* line from West Stockholm to the city centre. This led in 1939 to the appointment of a special group of experts who closely studied the merits of each alternative. Once again, however, the circuitous route gained preference.

The final proposal of the Traffic Commission called for the merging of three suburban lines into the same underground approach. Curves and gradients for the entire system were to be about the same as on corresponding lines. Underground trains were to consist of five (later six) coaches, each 18 metres long and 2,8 metres wide, with room for 112 passengers per coach. 53 % of these could be provided with sitting accommodation. The trains were to run at a theoretical speed of about 17 miles per hour, or about the same speed as obtained on the Hamburger Hochbahn. It was further calculated that up to 40 trains per hour could traffic the route. The proposed Underground for Stockholm thus ranked in the same class as other Underground systems in the major cities of Europe.

The Stockholm City Council approved preliminary plans for an Underground in 1941. However, because of the unexpectedly rapid growth of population and suburban traffic (see diagram), the Stockholm Transport System later urged that Underground stations be lengthened to accommodate eight-coach trains. The Transport System also requested a revision of plans for improving traffic con-

nections between North and South Stockholm to allow for double-tracking of the Underground in each direction, if necessary. Lengthening the stations offered no formidable technical difficulties, and after several attempts, the City Planning Office hit upon its final solution in the spring of 1945. Construction of a four-tracked line between North and South Stockholm is now in progress. The main railway line is being re-routed over the narrow watercourses between Lake Mälaren and Saltsjön at a point west of Södergatan on the South Side. The four-track Underground passes *under* Norrström (the north watercourse) and along the present stretch of the main railway line over Söderström (the south watercourse). This enables partial utilization of the foundations of the present bridges.

Minor changes in plans were made as work proceeded on that part of the Underground now in service. One important point worth criticizing, however, is that a couple of the most important stations are located too far below the surface. The efficiency of the Underground as an intra-urban conveyance will thereby be impaired, since many passengers may be expected to utilize surface transport rather than ride up or down escalators six stories in height. It cannot be convincingly argued that most of the passengers now riding the Underground are suburbanites, for we all know that the disposition of intra-urban traffic will be even more of a problem as time goes on. According to reliable estimates, it also costs between Sw. Crs. 25,000—30,000 per metre of height to install these escalators. To keep them in operation amounts to at least 10 % of the installation costs each year, thus adding considerably to the annual operating expenses of the Underground. A parting bit of advice given by Mr. Frank Pick, Head of the London Underground, when he visited Stockholm in 1932 was to build stations as close to the surface as possible under all circumstances.

The final choice of a circuitous route through Stockholm's Vasa district rather than a direct route from Kungsholmen (West Stockholm) to the city centre must be considered the most fortunate. If the latter route had been chosen, the design of four-tracked underground connection between North and South Stockholm would have been virtually impossible.

FÖRENINGSMEDDELANDEN

Efter att ha tillfrågat 68 olika kolleger, av vilka de flesta icke sett SA:s sista julspe, enär de icke voro medlemmar i Svenska Teknologföreningen — varför går dom inte in? — beslöt red. tillfråda cabaretisterna själva om kort referat av ovanbemälda julspe. Här följer det in extenso.

Var är en av Stafjans Stalledrängar byggnadsentreprenör?

Se där en av de intressanta frågeställningarna vid SA:s julfest måndagen den 15 dec., närmare bestämt i stjärngossarnas entrésång vid den traditionella Lucia-uppvakningen, som inledde julfestmiddagen.

Medlemmarna hälsades välkomna för det första av ordf. Gate, för det andra av Mem (ett specialanförande på skånska engelska riktat till arkitekter i fjärran hamn) och för det tredje av Sven-Ivar, som stod som konferencier för kvällens underhållning. Ärland hade i år inte levererat något spex och styrelsen hade med oändligt tålmod avvaktat det in kallade B-lagets alster, som samman satts till en cabaret med (hoppades författarna) aktuell anstrykning.

Skådespelartruppen var däremot den gamla vanliga, Gull, Calf, Bosse, Hano, Vulc + kvartetten och Piano-Johan men förstärkt med en synnerligen slagkraftig orkester av signaturerna (Janne — Hasse — Lasse). Pommac hade dekorerat, Elque, Bill, Hax och PO skrivit.

I första scenen intervjuades en 60-årig arkitekt med anledning av sin 60-årsdag (Calf + Jompa). Arkitekten påminde slående om en aktuell jubilar som bl. a. till Sverige infört den förspända masoniten, Kolmårdsarmorn samt, icke minst viktigt, upfunnit den tänkande arkitekten!

Ur intervjuen saxa vi följande uttalande:

»Aaaah! E de sant? Skall Wejke äntligen bli ärkebiskop? Vilken installation i den nyrenoverade Upsaladömen i sin nymoriska stil av Celsing. Aaah! Med inredning från NK och plastplattor på väggarna, perforerat undertak, psalmbokshållare av Strinning och altarspya av Viola Gråsten och Sv. Markelius! Aaah! Jag kan se Generalen! Stilig som Moses, när han slog sönder byggnadslagens tavlor på Sinai. De unnar jag honom!»

Ja, så sjöng kvartetten (fyrstämigt) och Vulc läste egna dikter, bl. a. »Poem från en övernattning å Hallsbergs Järnvagshotell.»

Gull och Bosse sjöng à quatre mains och Bosse föredrog en fin Frans G Bengtsson-visa. Och så passade SAR på att lägga in ett sammanträde med nog så allvarliga frågor. Vi saxa:

»Herr Ordförande! Vi föreslå ändringar i Bygg-AMA:

1. Nomenklaturen bör bytas varje år. Som det nu är, hinner man ju nästan vänja sig vid de nya beteckningarna.
2. Nuvarande-kapitlet över medarbetare bör utökas väsentligt. Helst utan sakkunniga.
3. Kapitlen A—X reduceras till ett, kallat A. Underrubrik: skivor av stänger. Obs! Med skivor av sten förstås hus.
4. Arbetsmetoderna reduceras till en, glättning. Detta är troligen redan genomfört.

Genom denna reducering har 98 % av sidantalet i AMA kunnat disponeras för det nya kapitlet;

5. Den fulla sysselsättningen, som indelas i
- a) Full sysselsättning under resa till och från arbetet.
 - b) Full sysselsättning under arbetet.
 - c) Full sysselsättning utom arbetet, såsom full förtäring, full som etc.
 - d) Reseersättning och traktamenten. Detta kapitel avser att helt ersätta den besvärliga och numera föråldrade ackordsprisberäkningen.

Ja, detta var huvuddragen av kommitténs förslag. Beträffande försäljningen av Bygg-AMA, anser vi, att den fortfarande bör ske antikvariskt.»

Som avslutning på sammanträdet fick man en försmak av nyårets arkitektur: »I. Tengbom visar slottet Brakalös, H. Ahlberg sin nya sjukskrapa (för sjösjuka) (med fasader).»

Så föredrogs av Hano »Enslingens sång i den stora tristessen» eller »Ode till en missanpassad stadsplanearkitekt»: (melodi: »Place Pigalle».)

»En gång mycket länge sedan på vårt glada trettital bodde man i tjocka hus och hade piedestal bion låg om hörnan, krogar fanns det uti hundratat, man hade inte klart för sig man var asocial...»

*»Vällingby, Vällingby
där begås ej något brott
förresten inte nått
ty gräset är så vitt.
Vällingby, Vällingby
barn av penna och linjal
ett samhällsideal
à la Neanderthal.
Med sol och luft
och snusfornuft
byggs smala hus
ute bland magra tallars sus.
Vällingby, Vällingby
men kulturuppbloomstringen
den kommer se'n, min vän
med genomluftningen...»*

I Vällingby bor därför många obegåvade arkitekt som har läst sin Mumford och av skriften blivit väckt själen har han ej bekymmer för, och Freud han ej förstått men i samlagskänslighet har han sexa väl och gott...

*Vällingby, Vällingby
inget brännvinsmagasin
men sju konditorin
för deras dumma glin.
Vällingby, Vällingby
på vintern mörkt som i en ask
på hösten är det slask
på våren bara plask.
På kvällens kvist
man har det trist
grannen är visst
organiserad nykterist.
Nej från dyn, i Vällingby
vill jag fly snabbt som en pil
jag blir andligen steril
i förortens exil.*

Men det sägs att stadsplanekontoret fått absolution stora tjocka hus skall fylla planen kring station

Kan dom sen med streck-prick-prickning få tristessen utanför blir det luft i luckan och de fyllda tågen kör

till Vällingby, Vällingby...

Näst sist sjöng Gull på sitt vanliga musikaliska och charmfulla sätt några visor i italiensk översättning och Mem avslutade med att föredraga en romans. Denna hans egna komposition torde närmast kunna karakteriseras såsom ett extrakt av alla hittills och i framtiden skrivna romanser, (eller Den Tyska Romansstandardiseringskommissionens Nädiga Slutbetänkande) och för arkitektföreningens medlemmar omöjliggörande allt framtida avnjutande av något liknande musikalster.

Medlemmarna sparade inte på sina bifall och alla verkade belåtna. Tills vickningen kom och berövade dem det sista av deras objektivt kritiska förmåga.

Spexförf. själva

DIVERSE

En Berberkasba söder om Atlas

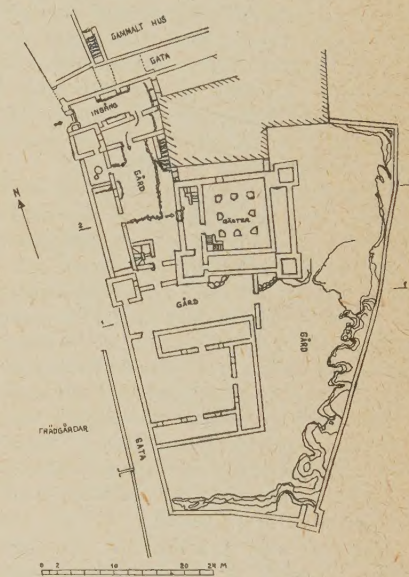
Den här kasban återfinns man i Marocko, söder om Atlasbergen, på gränsen mot Sahara. Den tillhör byn Ait Ouarrab som i sin tur är säte för berberstammen Ait Ougrur. I väster gränsar den mot en oas av 5–6 km längd och vars oliv-, fikon och mandelträd tillsammans med de mellanliggande majsfälten ger byns invånare sin försörjning.

Enligt gammal tradition har berberna ganska tidigt små republiker med folkvalda presidenter. Ibland hände det dock att hövdingen hade tagit makten med våld, och i dessa fall blev han ofta en liten härförare som dirigerade sina skaror mot grannbyar och fientliga stammar. Denna ständiga osäkerhet och de

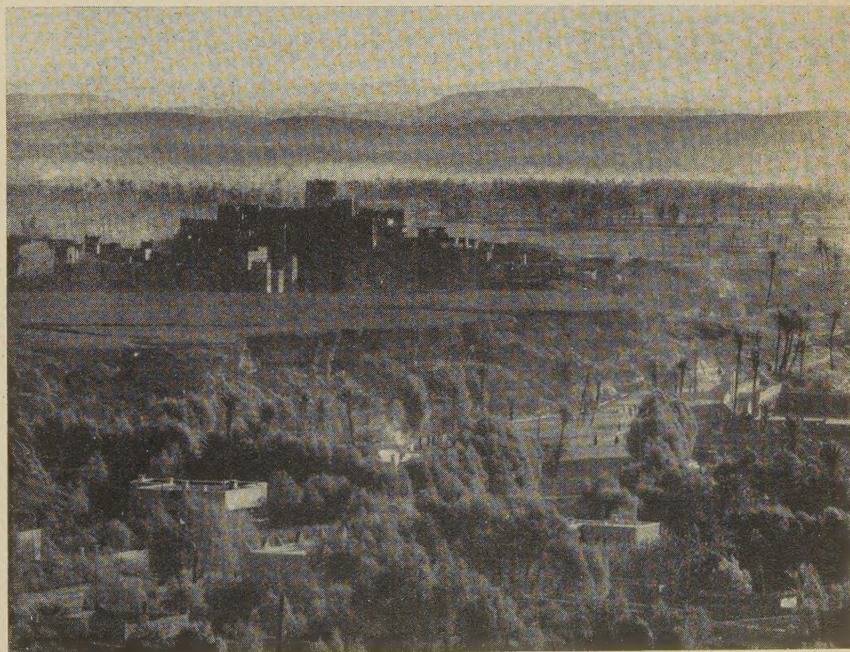
återkommande fejderna har i Sydmarocko givit upphov till den originella och mäktiga arkitekturform, som benämnes *kasban*.

Man behöver inte gå långt tillbaka i tiden för att träffa på dessa laglösa förhållanden. Kasban Ait Ouarrab byggdes således under åren 1883–84 under sultanen Moulay Hassans regeringstid.

Kasban kom till för att stadfästa en berberfamiljs växande makt, för att tilllätta stammens hövding att på ett värdigt sätt ta emot gäster samt naturligtvis i första hand för att han på ett verksamt sätt skulle kunna försvara sig och sin stam mot fiender och avundsmän. Från att i första hand inskränka sig till ett stort torn med en likaledes tornförsedd ringmur, kompletterades kasban efter hand med ett flertal corps de logis, magasin, bostäder för hövdingens söner och sonsöner och den därmed växande familjen. Till slut blev den ett centrum för den berberiska familjetraditionen med dess patriarkaliska anda.

Ovan: Plan av Kasba Ait Ouarrab.
Nedan: Vy av Kasban.

Grundplanen i Ait Ouarrab-kasban ser ut att härstamma från romarnas *castellum*. Den har i mitten ett stort kvadratformat mottagningsrum. Rummet är på tre sidor omgärdat av rektangulära mellanrum till tre hörntorn. Nedre bottens rumdispositioner upprepar sig i de två överliggande våningarna. Till dem har man tillträde genom en trappa i nordvästra hörnet, vilket upptar ett fjärde torn. Kasbans enda ingång återfinner man på västra fasaden och innanför ligger en vestibul som föregår gästhallen och trappan till de olika våningarna.

Gästhallen som upptar ett galleri, är rikt dekorerad med pelargångar. Rektangulära på nedre botten, arkadformade på första våningen och utstyrda med kranslister i rader av arkader med brutna linjer. Reliefen är omhuldad. På nedre botten går pelarna i kvadratformade sektioner. I dörröverstyckena finner man insänkningar på vilka anbringats en sågtandsformad dekor i tegel.

Pelargångarna uppbär tak som är indelade i kvadratfält med inlagda romber av korsade lerkvistar. De senare är målade i starka färger: ockra, gult och koboltblått. Rummen får sin enda belysning av ett rektangulärt hål i taket. De underliggande rummen får ljus av sparsamt förekommande fönstergluggar.

På tredje våningen öppnar sig en stor terrass. Den är omgärdad av ett högt bröstvärn med fönster och skottgluggar i manshöjd. Skottgluggarna vidgas utåt på så sätt att det skall finnas möjlighet att försvara kasban mot angripare som hunnit ända fram till murarna. På samma våning mellan sydvästtornet och trappan befinner sig ytterligare ett rum som i likhet med de inredda tornrummen har frikostigare belysningsmöjligheter. Dessa rum beboddes under de varma årstiderna, medan man vintertid stannade kvar i rummen på nedre botten.

Murarna som sträcker sig upp till tredje våningen är tillverkade av lera samt ur lerjord framställd betong som formats till cylindrar och placerats i väggarna. Cylindrarna är cirka 80 cm långa och tjockleken, som vid baspartiet håller omkring 90 cm, smalnar av uppåt. Interiörväggarna i kasban stiger hela tiden vertikalt, medan utsidorna smalnar av inåt. Bröstvärnet på tredje våningen, vissa innermurar samt tornens överdelar är byggda av obränt tegel, som blandats med hackad halm. Sedan övertäcktes murarna med våt lerjord, som efter torkningen antog en ljus nyans. Golvets består av korslagda bjälkar med ett överliggande lager tillstampad jord. Det i kasban använda trävirket är oftast av björk, någon gång av mandelträ.

Den här beskrivningen torde i stort sett gälla för de allra flesta av kasborna och ksourerna i Sydmarocko. Av texten framgår väl även att det här gäller trakter där regn är sällsynt och där de från Sahara kommande heta vindarna i stor utsträckning håller murarna rena från fukt.

Ornamentiken i fasadpartiernas murar samt i tornen härstammar direkt från Orientens islamitiska dekorationsstilar och är gjord i tegel. Den består av en

följd arkader, som från tornens och murarnas spetstoppar går snett nedåt i rätvinkliga korsningar.

Den dominerande karaktären i de nordafrikanska oasernas arkitektur är murarnas och tornens pyramidformer. Det är samma karaktär som man återfinner i det gamla Egyptens fornlämningar. Men detta gäller inte bara Nordafrika. Byggnader med sluttande murar finner man överallt i stäppområdena ända bort till Indien, bl. a. i Yemen och Hadramaout.

Men om pyramidformen i de egyptiska konstruktionerna mera gör sig gällande som en renodlad arkitektonisk stilart, förefaller den att i berbernas lerbyggnader ha grundats på en rent praktiskt-konstruktiv observation. Lerans hållbarhet är inte särskilt stor. Därför blev det nödvändigt för berberhövdingarna att minska murarnas tjocklek i förhållande till höjden. Den sluttande exteriörmuren tillförsäkrar helt enkelt byggnaden större hållbarhet. Endast och allenast denna konstruktionsmetod har kunnat förhindra att murarna rasat ihop — vilket de säkerligen skulle ha gjort om de byggts vertikalt på båda sidorna.

Ingemar Hammar

Byggmässa i Göteborg

Den 12—20 september 1953 anordnas åter en byggmässa i Göteborg, även denna gång under den sammanfattande benämningen Bygge och Bostad. Svenska Mässan hoppas att på denna internationella byggnadsindustriutställning kunna ge fackmannen en uttömmande och konstruktiv översikt av vad marknaden kan bjuda av bl. a. byggnadskranar, hissar, betongblandare och betongstationer, formmaterial, traktorer och transportkärror även som inblickar i mekanisering och rationalisering inom byggnadsämnesindustrin.

Liksom vid den första »Bygge och Bostad» kommer statliga myndigheter och fackorganisationer att medverka med principutställningar. Inbjudan att tillätta representanter i styrelsen för Bygge och Bostad har utgått, och bland dem som redan accepterat denna märks Byggnadsstyrelsen, Bostadsstyrelsen, Statens kommitté för byggnadsforskning, Lantbruksstyrelsen, Göteborgs Stad, Svenska Väg- & Vattenbyggares Riksförbund, Svenska Byggnadsentreprenörföreningen, Svenska Slöjdföreningen och Hemmens forskningsinstitut.

Chefen för Socialdepartementet, statsrådet Sträng, har gjort ett uttalande om »Bygge och Bostad» 1953, och ur detta

citeras: »De aktuella krav, som ställs på vårt byggande, är i högsta grad beroende av intensifierad debatt och ökad information om, vad som händer och sker på forskningens och övriga områden. Goda erfarenheter både när gäller material och uppföranden måste komma byggarna tillhanda tivt och snabbt. När man i och i Svenska Mässans regi vill internationell byggnadsindustriutställning i syfte att instruktivt visa, vad världen i dag förmår på detta viktiga område, anser jag, att initiativet är av stor betydelse.»

Förslag till standard för ytterväggsgaller

Byggstandardiseringen har för allmänt yttrande publicerat ett förslag till svensk standard för ytterväggsgaller i nr 1 av tidskriften VVS och nr 2 av Byggnadsindustrin. Remisstiden utgår den 9 mars 1953.

Särtryck av förslaget kan erhållas från Byggstandardiseringen, Drottning Kristinas väg 73, Stockholm Ö.

Bostadsexpert sökes

FN:s Ekonomiska Europakommission anställer en bostadsexpert. Sökanden, arkitekt eller civilingenjör, måste ha varit anställd i statlig bostadsverksamhet, sysslat med byggnadsforskning eller arbetat i en byggnadsfirma. Ekonomisk utbildning eller erfarenhet är ett plus. Utmärkta kunskaper i engelska eller franska och någon kännedom om andra viktigare språk fordras.

Ansökan med alla uppgifter ställes till *Personal Division, United Nations, Geneva, Switzerland.*

INKOMMEN LITTERATUR

Murtegel och dess tillverkning i det forntida Egypten av Folke Rystedt. 24 sid. 5 ill. Pris 2 kr.

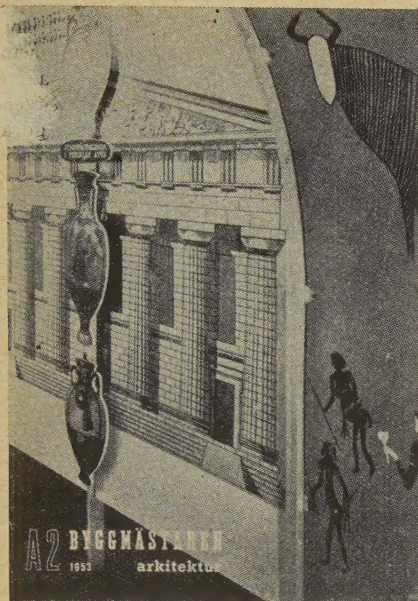
Lerhuse stampede og soltørrede. Praktisk Vejledning med kortfattet historisk Oversigt ved Sven Risom M. A. A. Nyt Nordisk forlag. København 1952. 95 sid. ill. Pris 12: 75 D. Kr.

Tegel på vintern. En trycksak utarbetad av Hasse Billman och utgiven av AB Mälardalens Tegelbruk. Stockholm 1952. 32 sid. 58 ill. Pris 1 kr.

UTLYSTA TÄVLINGAR

Uppgift	Inlämn.-tid	Se Byggn.
Stuguns kraftstation	27 febr. 1953	Nr A 10-52 s. I
Friluftsbad i Jönköping	15 mars 1953	Nr A 10-52 s. XXI
Varmbadhus i Luleå	15 april 1953	Nr B 11-52 s. X
Skola i Kinna	15 april 1953	Nr A 12-52 s. I

Lämnat reproduktionsdugliga tävlingsritningar.

På omslaget: Del av utställningsskärm, forntiden, från utställningen »Reklam under 3 000 år» hösten 1952 i Stockholm. Esselte foto.

ENGLISH SUMMARY

Competition for a new secondary school at Umeå

By R Lundholm

p. 25—28

This competition proved to be quite fruitful; especially commendable is the design submitted by the first-price winner »X.Y.» which fulfills most of the requirements for building an adequate school of this size. It is marked by a very good layout that draws fine distinctions between different parts of the school premises. In addition, the architectonic outlines are subdued and cultivated.

The second-prize winner, »Titta det snöar» (»Look it is snowing»), has likewise submitted a worth-while solution and a prize was also awarded to an architect who entitled his design. »För solen mot vinden» (»For the sun against the wind»). The latter design is notable for its sober but animated façade architecture.

The Heleneholm competition in Malmö

By G Sundbärg

p. 29—37

Heleneholm is a 19th century Malmö residence which includes a garden or park. It was gradually swallowed up by the growing city and its park partly converted into a public athletic field.

The surroundings can only be described as trivial. The terrain is flat as a pancake and half-covered over by a jumbled mixture of factories, homes and blocks of flats. In arranging the Heleneholm Competition, the City of Malmö has sought to bring the idea of a large community centre closer to reality.

Building institutions for the edification and leisure needs of the general public is commendable. However, if they are to have the desired effect to attracting the public, it would be better to locate them immediately adjacent to downtown trading centres.

Unfortunately, a study of the map and visit to the area reveal the impossibility of finding a place in this part of the city where public and private construction can be made to harmonize.

The problem of the competition was to design a gymnasium, a bath-house, an open-air bath, an elementary school with auditorium and library (to be part of the City Library) available to the public, a restaurant, a fire-house, a laundry, a central-heating plant, an athletic field including areas for training, tennis courts etc., and a park and outdoor meeting-place. These facilities were to be provided with suitable parking places.

In addition to drawing up a layout, the contestants were to submit sketches for almost all buildings in detail, though only on a scale of 1/400. This huge task was further complicated by the stipulation that the existing athletic field ought preferably to remain intact, and to be moved only if material advantages could be gained thereby.

The unity of the project is split by two conflicting principles: first, according to whether the facilities are to attract or not attract the general public; second, according to whether the facilities are to be used during summer or winter. It becomes at once obvious that considerable difficulty is encountered in trying to place facilities for attracting the public (or, more correctly, those facilities which it is hoped will attract the public) so that they are easily accessible from nearby routes of traffic. Another knotty problem is to combine the facilities for winter use so that they complement one another, and not become submerged in a milieu which may be full of life during the summer, but become a vacuum in the winter-time.

Several of the entries submitted offer ingenious and beautiful solutions for the different buildings; other entries give evidence of keen understanding of how to place many different units together. But none has mastered the imperative, elementary requirements of the layout to the point of achieving a cohesive and vital unity, whose every part fulfills the function required of it.

Perhaps the first-prize winner has come closest to the goal. In any event, none of the other contestants has more consistently worked out the task in terms of the purpose to be served by the project during summer and winter, night and day. Most contestants have also failed to keep in mind that the project must serve both active and passive visitors, and that they must seek to do their share to make the passive visitors more active.

The only major road in the neighbourhood is generally acknowledged to be Ystadsvägen. For this reason, every

network of roads proposed for the project, which does not exploit Ystadsvägen especially to bring the winter buildings within reach of the public, is a wasted effort.

The first-prize winner »Sommar—vinter» (»Summer—winter»), has realized this. Apparently, so has one of the three other prize-winners, who entitled his entry »Gröna torget» (»Green Square»), as well as the architect who was given a cash prize for his entry, »Träd ut—träd in» (»Step Out—Step In»). All three of them, however, have missed the mark in several important respects. Disconnectedness is noticeable in each design, and one looks in vain for that something which gives firm, consummate unity of the project.

After reviewing the programme and assumptions of the competition, as well as the submitted designs, one may venture the judgment that the above requirements might be best met if different features of the three designs mentioned above were combined.

Each of them offers quite dissimilar architectural conceptions. Both the first-prize entry, »Sommar—vinter», and the second-prize »Gröna torget» spread their rooms on one level as much as possible and thereby achieve a diffused effect. »Gröna torget», however, is more severe in tone, and differences between the two designs are particularly noticeable in their respective gymnasiums. In »Gröna torget» the various rooms are grouped alongside a long, straight corridor, from which they project into surrounding space to form a diffuse periphery. In »Sommar—vinter» there is a circular corridor which encloses the most important rooms.

The common conception so differently worked out in these designs should then be compared with that in »Träd ut—träd in». Here there is a strong desire to mould even involved room-combinations into a whole, stereometrically simple form. Undoubtedly, the first two designs offer solutions that function more elegantly, but the third design is unquestionably easier to grasp, besides providing greater opportunities to unify and coordinate the surrounding milieu.

3 000 years of advertising

By A Rudberg

p. 38—39

A small but widely noted exhibition on the history of advertising was held last autumn under the auspices of Esselte AB. Dr Alf Liedholm was responsible for the ideas and materials used, and architect SAR Hans Asplund was architect of the exhibition.

The exhibition described in rhapsodic form such developments as primitive picture-magic; the ruling-class propaganda and display art of the Egyptian and Assyrian cultures; the propaganda activities of the Church; the craftsmen's signs and advertising copy of the Middle Ages; printed advertising traced from the first newspapers on up to the sales

literature of the early industrial period and poster-art at the turn of the present century. In another part of the exhibition, Esselte displayed samples of its own work on posters, advertising copy, and packetings, as well as specimens of work turned out by its own photographic studio.

Underground shops

Some shop in the Underground station Kungsgatan, Stockholm.

p. 40—44

The Boësen camera store.
The Schumacher bakery.
The Saltsjöbaden dry cleaning and the day hotel »Siestans».
The perfumery »Rouge».

London's new master plan

By O Dannekiöld-Samsjö

p. 45—47

According to the British Law of 1947 on Town Planning, the drawing-up of so-called Development Plans is left to the counties. A plan of this type for the County of London is now completed and published in two volumes: (1) Analysis (with the usual high printing standards, but miserably reproduced photographs); (2) Statement, containing the official description. The Development Plan also includes 100 maps, which no ordinary person can afford to buy.

The 1947 law is a powerful instrument, but subsequent experience has disclosed shortcomings. The London County Council lacks authority to influence developments outside its narrowly defined administrative boundaries. London and the surrounding communities have cooperated fairly well on planning matters, but this has not been enough.

The new Plan is frank (in keeping with accepted traditions of British planning) in urging passage of a new law which can solve inter-communal problems. A new law is considered highly urgent if the policy of decentralization authorized by the Government is to be carried out.

The Development Plan estimates that 380,000 persons will have to move from the county during the 20-year period, 1951—71. The London County Council can accommodate only 60,000 of these on land it owns in neighbouring counties. The other 311,000 (76,000 during the next five years) will have to be moved elsewhere.

The new towns, stoutly resisted at the beginning, are now entirely accepted. The winds of opinion have shifted, and today the Government is criticized for building at much too slow a pace. However, the new towns can solve only a part of the decentralization problem. Those who are moving out must be provided accommodation in towns already existing; Abercrombie's Regional Plan (Greater London Plan, 1944) estimates that the new towns can meet only one-third of Greater London's decentralization needs.

Moving people per se would only add to traffic difficulties and create economic hardships for even more. Places of work

have to be moved also. But on this point the Board of Trade, which supervises the founding of new industries and the more important expansion programmes of existing firms, has put obstacles in the way by often pursuing policies completely at odds with the decentralization policy.

Time and time again, the London County Council has persuaded a firm to relocate outside the county, only to find later on that a new firm has taken over the old site. There are no chances of checking this development at the present time. What is needed is a law that can give—in this case the L.C.C.—better opportunities to offer firms economic inducements to move. The Development Plan cannot take real effect until decentralization is carried out, and a quick solution is urgent if the Plan is not to become a mere scrap of paper.

High Paddington

By B Hultén

p. 48

Review of a book about a very interesting housing project, a town for 8,000 people designed by Sergei Kadleigh, assisted by Patrick Horbrugh. The town is built over the Goods Yard area of Paddington railway station in London and rises to a height of 400 feet. Trains pass under the town unhindered.

FÖRENINGSMEDDELANDEN

Arkitektföreningen hade sammanträde på Teknologföreningen den 19 januari. En liten sensation uppstod i början av förhandlingarna genom att en del av de prominenta krafterna i föreningens

spexargång invaldes i föreningen. Här har man i alla år gått och betraktat dem som föreningskamrater vilket tydligen varit alldeles fel. Om de är så duktiga utan att vara med i föreningen, huru duktiga blir de då inte när de nu med acklamation blivit invalda.

Den därefter visade revyn var varken spex eller cabaret. Så den var inte vidare uppmuntrande så när som på Markelius' skildring av det svenska bidraget i FN-byggnaden. Där hade ju som bekant en viss f. d. general yttrat några tankvärda ord just om den »svenska» salen. Att leda ett invasionsföretag över kanalen fordrar gott omdöme i många ting och generalen bestod provet med heder den gången. Omdöme i arkitektfrågor ligger emellertid på ett annat, möjligen högre plan, men på det planet befann sig näppeligen generalen. Markelius' bilder var visserligen icke särskilt vältagna eller »blådstiga» men gav i alla fall åskådarna bilden av ett rum som ingen arkitekt behöver blygas över.

Vid kaffet efter supén visade Hasse Billman ett 70-tal färgbilder från Norge. De beledsagande orden och bilderna gav tillsammans en fin bild av norsk arkitektur från forna dagar fram till 1952. Åtminstone för undertecknad, vars kunskap om Norge är rätt minimal. Billmans fotograferingsförmåga är erkänd och med dessa norska bilder visade han ännu en gång hur värdefullt det är när en arkitekt själv står bakom kameran då det gäller att locka fram en byggnads arkitektur i en eller ett fåtal bilder.

tv

Teknis A4 reser...

*Vi reser till Italien i år!
Vi reser redan i April och Toscana är resans mål.
Trädgården Toscana i blom!
Vi vill bo i dess städer och försjunka i dess kultur. De stora monumenten — ja visst — men också den lilla arkitekturen och bygden. Så skall vardagskonst belysa världskonst — historisk tid nutid och nutidshistorien — arbetsliv och människors sina hus och städer.
Professor Erik Lundberg blir vår erfarne vägledare under resan. Det och den begränsade färdvägen ger gott hopp om största utbyte.
Färdväg:
Ner från Brenner till Verona—Venedig. Över Urbino till Florens där vi stannar i 14 dagar. Hem över Genua och Milano, där vi genom studier av nybyggandet i dessa skadade städer återföres i nutiden.
Vill Ni hjälpa oss kan Ni göra detta på många sätt:
Kom till Bal Fleuri och förlusta Er bland blommor och i karnevalsstämning eller gör reklam för Er firma på denna bal med en affisch eller sätt in en annons i vårt reseprogram, som vi skall dela ut bland yrkesfolket — arkitekterna eller ge oss ett kontant bidrag!
Sätt Er i förbindelse med ordf. i A-sektionens studieresekommitté. Teknolog Roy Victorson, Dav. 7, Segeltorp. Tel. 46 52 00.*

En stormflod av pengar till stormflodens offer.

LITTERATUR

att bo

Man kan knappast säga att vår livliga bostadsproduktion har avspeglats i fackpressen i proportion till sin omfattning och betydelse. Den är väl ändå vår tids angelägnaste byggnadsuppgift. Fackpressens måttliga intresse för saken kan möjligen till en del bero på att stora flertalet utförda projekt är av ett mycket måttligt intresse. Kan kanske detta också bero på att även projekteringen av bostäder och bostadsområden betraktas som något som skall prutas på för att minska byggnadskostnaderna. Några tiondels procent högre eller lägre projekteringskostnader dvs. några kronor högre eller lägre årshyra för en lägenhet tycks spela större roll för många byggherrar än projektens kvalitet.

Vare därmed hur som helst. De senaste åren har vår till antalet organ storartade fackpress berikats med ytterligare två tidskrifter, de allmännyttiga bostadsföretagens *Byggforum* och nu senast *att bo*. Det måste väl främst ses som ett tecken på att de som känner ansvar för bostadsbyggandet inte har funnit det tillfredsställande behandlat i pressen. *att bo*, tidskrift för bostadskooperation och bostadspolitik debatt, utges av HSB på Tidens förlag med 4 nummer per år. Redaktör är arkitekten Lennart Holm.

I sin presentation av *att bo* i tidskriftens första häfte säger Sven Wallander mycket riktigt att det måste finnas starka skäl för att ge ut ännu ett pressorgan, när det redan finns alltför gott om dem. De skäl han anger för att man ändå gör det är i korthet följande:

1. man vill »på ett verkligt djuplodande sätt gå in på alla de problem bostadsbyggandet erbjuder»

2. man vill propagera för »det egna hemmet i form av eget hus i villastad eller kooperativt ägd lägenhet»

3. man vill klargöra förvaltningskostnadernas betydelse för hyreskostnaden.

Avslutningsvis benämner Wallander den nya tidskriften »ett kvalificerat organ för bostadskooperationens idéer».

Härtill har redaktören i nr 4, 1952, fogat följande programförklaring: »*att bo* tar inte upp tävlan med sina tjugotals kolleger i hem- och byggnadsbranschen som nyhetsförmedlare. Dess uppgift skall vara självbesinningens — att söka och att vidga kunskapen om våra storartade sociala, tekniska, ekonomiska och estetiska framstegs verkliga innebörd: deras förmåga att åstadkomma ett bättre samhälle, en dragligare vardag för människorna». Det kan tyckas vara en präktig målsättning. *att bo* har nu avslutat sin första fulla årgång. Sammanlagt har den kommit ut med sex nummer och det är kanske tillräckligt för ett omdöme om den.

Tidskriften har ett mycket rikt fasetterat innehåll. Sociologi, semantik, bostadspolitik och -planering, samhällsplanering, estetik, västtyska lokaliseringsproblem, Bauhaus, arbetsformer i statliga kommittéer, svensk och utländsk arkitekturhistoria, är en del av de ämnen och ämnesgrupper, som behandlas. Efter som innehållet endast i ringa mån berör bostadskooperation och till ingen del handlar om förvaltningskostnader, får det nämnda ses som bidrag till »djuplodandet» av bostadsbyggandets problem. Kanske »planmätning» hade varit ett mera målande uttryck.

Rent allmänt ställer man sig kanske något skeptisk till tidskriftens uppläggning. Ett kvalificerat organ kan knappast vända sig till en bred publik. Och specialisten, den som projekterar eller bygger bostäder måste väl vara bäst betjänt av en ren facktidskrift. Sin allmänorientering får han rimligen svara för själv. Angränsande ämnesområden, som i detta fallet sociologi, samhällsplanering, byggnadsteknik etc., bör det vara tillräckligt att vederbörande tidskrift bevakar med korta referat eller hänvisningar till viktigare publikationer och uppsatser i kvalificerade tidskrifter i andra fack. Man bör kanske inte heller bortse från att framför allt de stora engelskspråkiga tidskrifterna är lätt tillgängliga i Sverige.

Dessa generella erinringar bör ses mot bakgrunden av läget på den svenska tidskriftsmarknaden, varom mera nedan. För övrigt måste *att bo* anses vara en efter våra förhållanden välskött tidskrift, med en hel del intresseväckande material. Sålunda har Sven Wallander själv bidragit med ett par artiklar om bostadspolitik och om planläggning av hyreshus. Den sistnämnda ingår i en mycket stimulerande diskussion på grundval av bostadstävlingen i Göteborg med Jöran Curman och Tage och Anders William-Olsson som deltagare. I en brett upplagd utlandsrevy tilldrar sig ett par uppsatser av Ervin Pützep och Fred Forbat om rysk bygghetenskap och om tysk idédebatt det största intresset. Man ser arkitekturens betydelse och de moderna, intellektuella arkitekturteoriernas brist

på betydelse för den primitiva människan. Sven Silows »Tjugotalsklassicismen i svensk arkitektur» är en annan artikel, som man är den mångintresserade och aktive redaktören tacksam för.

1949 hölls en stor diskussion på Stockholms Byggnadsförening betitlad »Byggtidskrifterna — en djungel?» Vad man där främst enades om var att de då existerande 77 svenska tidskrifterna på området var alltför många. Det syntes vidare vara en ganska allmän förhoppning att några av dessa 77 genom skicklig ledning skulle göra det stora flertalet överflödiga. Att så inte har blivit fallet illustreras av att ytterligare två tidskrifter har sett dagen sedan dess. Och i varje fall *att bo* tål mycket väl att jämföras med sina äldre kollegor.

Vi har nu fler ideella fackorgan än någonsin, som konkurrerar om prenumeranter och om annonsörer och framför allt om material. Det finns inte så gott om goda författare och det är skada att de skall spridas ut på ett stort antal tidskrifter, f. ö. fyllda med likgiltigt eller tidigare välbekant material. Och det är också skada om en författare avhåller sig från att skriva som en specialist för specialister, från att vara »djuplodande» på grund av att han skriver i ett organ med mera allmän hållning. Att i varje fall den kvalificerade läsaren inte kan vara betjänt av en sådan ordning är ganska uppenbart.

Det gamla önskemålet om att vi här i landet skulle få en vägande byggnadstidskrift ventilerades också på den nämnda diskussionen på Byggnadsföreningen. I ett inledningsanförande sade Helge Zimdahl bl. a.: »Med den ansvalning av material på de olika delområdena, som har förekommit under de senaste åren, såväl inom stadsplanekonst, arkitektur och inredning som byggnadsteknik och forskning, blir anspråken på omfattningen av en sådan tidskrift rätt avsevärda. Om ökade möjligheter kunde uppnås genom en sammanslagning och konsolidering av ett flertal befintliga tidskrifter till en gemensam förlagsverksamhet med samprenumeration, men med klart åtskilda program för varje tidskrift, vore enligt min mening mycket vunnit.» En ytterligare ökning av antalet huvudmän på tidskriftsmarknaden har knappast kommit en sådan samverkan att te sig lättare att få till stånd. Men man kommer inte ifrån att tillkomsten av *att bo* har gett Zimdahls yttrande förnyad och än större giltighet. Hur är det med våra huvudmän? Vad har de för speciella intressen, som går förlorade vid en mera kooperativ verksamhet? Är det kanske bara ett initiativ som fattas?

Lars Malm

Richlinjen inzake de behandeling van huisvuil in de woning.

(Normer för behandling av sopor i bostadshus)

I denna lilla broschyr ger en nederländsk kommission sina synpunkter på frågan, hur man på ett hygieniskt och enkelt sätt kan bli av med hushållets

sopor. Man har kommit fram till olika system dock utan att kunna föredraga något särskilt. Märkvärdigt nog anser man det i Sverige allmänt använda systemet med sopnedkast olämpligt för nederländska förhållanden.

Vidare beskrivs ett system med sopförbränningspanna och ett system med en soputslagsskål, ansluten till avloppsröret. En avfallskvarn anser man inte användbar, ty man skulle då behöva ett annat avloppssystem än det nuvarande. Eftersom nästan alla större städer i Nederländerna har ett system med standardsophinkar har kommissionen riktat stor uppmärksamhet på möjligheten av att transportera hinkarna på ett lätt sätt till och från de olika våningarna. 14 plancher med ritningar förtydligar synpunkterna.

fh

TIDSKRIFTER

Pyntade gavlar

Henry Heerup. Solvgade 18. Gaveldekorationen öppnar sig här mot en skolgård.

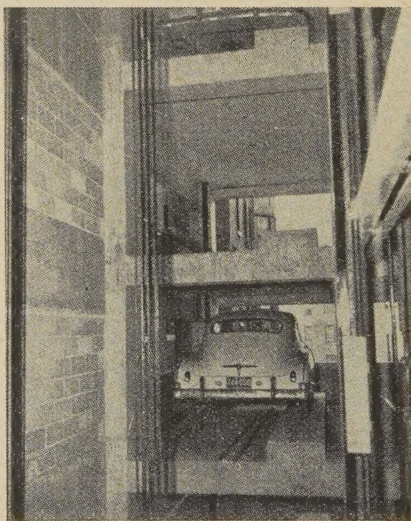
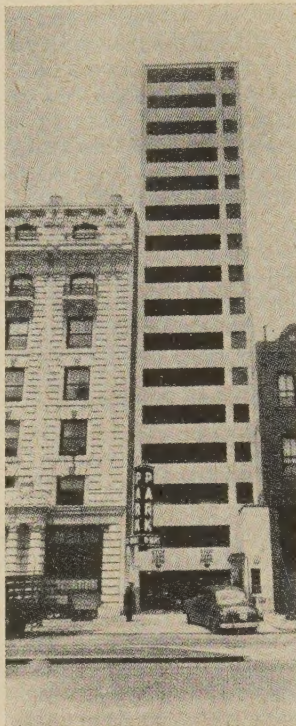
Dagmar Starcke, Finsenvej 37. I denna gaveldekoration utnyttjas bokstävernas dekorativa verkan. Fint samspel med Esso-stationens skyltar.

I »Dansk kunsthåndværk«, nov. 1952 visas ett antal köpenhamnska husgavlar, som bemålats med reklam för mjölk. För en svensk, som kommer dit förefaller reklaminnehållet egendomligt, när det finns så mycket annat gott att dricka i den staden.

Ett tiotal konstnärer kastade sig i alla fall på uppgiften med mjölken och vi visar två av de bästa förslagen.

tw

Automatiskt parkeringsgarage

Bilderna som är hämtade ur Architectural Design, juni 1952, visar ett helt automatiskt parkeringsgarage i Washington, USA.

Det väsentliga i det nya systemet utgörs av en mekanisk »truck» (dolly) som löper under bilen och med sina båda »armar» griper tag i bilens kofångare fram och bak. Sedan för den bilen på dess egna hjul fram och åter mellan bilhissen och parkeringsutrymmet.

Richard L Sinclair, San Diego, som uppfunnit bilförflyttningsmekanismen fick

idén från den ställbara fotmätaren i en skoaffär.

Det nya parkeringssystemet spar plats, personal och tid (1½ min. per bil) samt minskar risken för bilstölder och åverkan på bilarna. HS

HS

AVGJORD TÄVLING

Göteborgs nya radiohus

Den inbjudna tävlingen om Göteborgs nya radiohus har nu avgjorts.

Prisnämnden beslöt förorda att förslaget med motto »Kontur» efter omarbetning läggs till grund för utförande.

Förslaget har utarbetats av arkitekter SAR Per Axel Ekholm och Sidney White, Göteborg, med teknolog Jarle Osnes och civilingenjör Stang-Lund som medarbetare.

Det nya radiohuset skall förläggas väster om Johannebergs vattentorn. Byggnaden blir ca 115 m lång och 60 m bred. Det genomarbetade förslaget till radiohuset beräknas kunna föreläggas 1954 års riksdag. Radiohuset skall byggas i fyra etapper. I den första och andra byggs lokalerna för rundradion och först i de båda avslutande etapperna kommer lokalerna för television.

Huset kommer att kosta i runt tal 12 miljoner kronor.

Till tävlingen hade fem arkitektfirmor inbjudits: Backström och Reinius, Stockholm, Ekholm och White, Göteborg, Sture Frölén, Stockholm, Erik Ragn Dahl, Göteborg, och Bengt Romare, Stockholm.

Prisnämnden utgjordes av: arkitekt SAR Björn Berntson, Radiotjänst, överingenjör Ernst Magnusson, telegrafstyrelsen, direktör Erik Mattsson, Radiotjänst, fastighetsdirektör Frans Persson, Göteborg, generaldirektör Gunnar Wejke, byggnadsstyrelsen, stadsplanechef Tage William-Olsson, Göteborg, och professor Helge Zimdahl, Stockholm.

INKOMMEN LITTERATUR

*Fra Amsterdam og Delft Studier over
Huse og Malere af Steen Eiler Rasmussen.
Udgivet af Foreningen Fremtiden. Køben-
havn 1952. 52 sid. ill.*

Enfamiliehuset af idag av Svend Eriks
Møller. Høst & Sons forlag. København
1952. 144 sid. ill.

Bo bra på gamla da'r. Förslag till inredning av hem för gamla. Av Sonna Rosén. Svenska socialvårdsförbundets delegation för åldringsvård. Stockholm 1952. 31 sid. ill. Pris 3: 25 kr.

UTLYSTA TÄVLINGAR

Uppgift	Inlämn.- tid	Se Byggm
Stuguns kraft- station ¹	27 mars 1953	Nr A 10- 52 s. I
Friluftsbad i Jön- köping	15 mars 1953	Nr A 10- 52 s. XXI
Varmbadhus i Luleå	15 april 1953	Nr B 11- 52 s. X
Skola i Kinna ²	15 juni 1953	Nr A 12- 52 s. I

Lämna reproduktionsdugliga tävlingsrit-
ningar.

¹ Tävlingstiden förlängd 1 mån.

2 " " 2 mån.

Få omslaget: Gips huvud belyst underifrån. Ur artikeln »Arkitektur och belysning». Foto: Philips-verken, Holland.

ENGLISH SUMMARY

Architecture and lighting

By S Hesselgren

p. 49—58

Light and illumination are architectural means of expression that the old masters often used in a way that we young generations of architects seldom have been able to do. We have left the illumination problems to the lighting engineer, but we often have a feeling that in the engineer's view of the problem something is going wrong. He tends to ignore some important details, and these I want to analyze here.

At the beginning it is necessary to fix attention upon the fact that the perception of light is not equal to the wave energy in the physical space. The latter is said to be the *stimulus* to the perception. The lighting engineer has spent a lot of time in measuring the stimulus and searching for correlations between stimulus and working ability. But »seeing comfort» when working is not enough for human beings. We are searching for *aesthetic values* in illumination, too.

If we want to discuss these values, it is necessary to fix, first of all, the attributes of the perception of light. These are: *amount of light, glare, colour of light, colour rendering, light direction and shadow*. It can easily be shown that we do not like the monotonous illumination, but that, generally speaking, we prefer a rhythmical change in the amount of light, both in space and in time. But it can also be shown that the tendency is not always the same, it changes with our attitude. When we are

working, we want a more equally illuminated room than when we are contemplating the perception of the room.

Almost the same can be said about the glare. In a factory, where we have to do a job, we do not want to have any glare at all, but in a festival hall, where we want to contemplate and enjoy ourselves, we want the little glare from sparkling chandeliers.

The colour of light can be cold, neutral or warm. Most people do not like the cold light, which therefore should be avoided. But even here we find a change in the preference with the attitude. When we are working, we can learn to like the cold, »dispassionate» light, but when we are sitting round a festival table, we definitely want a warm light. The colour of light does not correlate in any simple way with what is called »colour temperatures».

In these days fluorescent lamp lighting has given rise to a new problem: the colour rendering properties of the illumination. This problem is not solved but it seems to be very important to find the laws for the »good» colour rendering.

It seems as if man has a natural tendency to see the light coming from above. Unless the »meaning» of a perception is strong enough, one »sees» the light coming from above, even if it comes from below, and this will define if a form is convex or concave. But if the »meaning» of the perception is strong enough, one will see the light coming from below, but this seems to be very unnatural.

Last but not least, the shadow is of aesthetic importance. In this realm much work remains to be done, but the first steps have been taken by men such as Norden, Bergman and Zijl. The author thinks, however, that modern photographers have an amount of knowledge that we architects ought to make our own.

All of these aesthetic problems have been actualized by the fluorescent lamp lighting that gives us means to do bad illumination as well as good.

Hospital at Lycksele

A competition reviewed by N I Rosén

p. 59—64

A new rural hospital with 172 beds in the northern parts of Sweden.

Modern architecture in Vienna

By U Hansen

p. 65—68

A foreign architect who now visits Vienna will be surprised to discover the lack of modern architecture. Houses damaged by war are repaired to look as they were before, and the few new buildings have seldom anything of interest to show. This is all the more remarkable when one considers that Austria has so many fine examples of the archi-

ture of the Thirties, and that this is the homeland of Adolf Loos, Richard Neutras and Josef Frank. The Viennese architect of today must go a long way backwards in time in order to find the best that tradition can offer. One of the few who has succeeded in this respect is Dr. Roland Rainer. The illustrations show company housing belonging to a cement factory, bright colours, fenced-off yards, living-room kitchens; in addition, a major project, a home for industrial apprentices in Vienna, built in the city centre on the site of an ancient castle, situated in a beautiful park. The home is partly built along the walls of the castle, whose materials are also used in the construction of 27 dwelling units, intended for 250 boys. Included are a gymnasium, a cinema and banquet hall, dining room, study hall and sick bay. Open corridors facing the park side serve to connect the different »functions». The banquet hall has a separate entrance from the street. On the western side the dwelling units stand freely on concrete pillars to furnish outdoor cover underneath. The building spans are covered with light wood construction and the roof with sheet aluminium. The furniture is likewise designed by Dr. Rainer. This boys' home exemplifies a completely new building technique in Vienna which at present shocks many of the inhabitants; in time, however, it may become accepted and play an important role in future developments. »Werkbundsiedlung» is an experimental area of the Thirties built by several architects from different countries. An interesting document of today. Dr. Rainer's villa, built in a bombed-out area. The dwelling also includes his own private office. Though very small, the garden is a beautifully flowering oasis.

FÖRENINGSMEDDELANDET

Smala eller breda, höga eller låga hus?

Fredagen den 13 febr. 1953 höll Föreningen för samhällsplanering sammanträde på Byggnadsföreningen, vars stora sal blev fylld till trängsel.

Det är egendomligt att bevitna hur intresset fortfarande är enormt för frågan om det smala eller det tjocka. En hädisk tanke dyker upp hos en när man såg alla dessa allvarsmän i luven på varandra: Är inte denna strid i grund och botten ganska lik den kamp, som förbittrat fördes mellan smålänningarerna och tjocklänningarerna och som så livfullt skildras i Gullivers resa till Lilleput? Vi tycker att ägget är gott antingen man tar hål på det i smålän eller tjocklän förutsatt att det är friskt inuti.

Med det här blir vi kanske ovän med såväl smalhusingar (Göteborgare) som tjockhusingar (Malmöbor). I så fall, vem hittade på det här med smalhus och tjockhus? Den skulle vi vilja se in i ögonen, försävt inta inte är större och starkare än vi.

tv

Vid SA:s sammanträde den 16 febr. höll arkitekt Aarne Ervi från Helsingfors ett intressant och trevligt föredrag om arkitektur och byggande med element.

Han började med en »historisk» revy med bl. a. vackra bilder från japanska hus med sina urgamla planelement och fortsatte med le Corbusiers Marseillehus där lägenheterna voro avsedda att som lådor passas in i husskelettets fack. Revyn fortsatte med fasadbilder av några Niemeyerhus och villor och höghus av Mies van de Rohe och en interiör från Frank Lloyd Wrights Taliesin West samt Harrisons FN-byggnad och några danska hus. På alla dessa bilder såg man hur byggnadens bärande element markerade sig i såväl exteriör som interiör.

Arkitekt Ervi demonstrerade sedan mycket anspråkslöst en serie bilder från byggandet av hans eget hus och ett klubbhus där han experimenterat med elementbyggande. Det intressantaste var utan tvivel bilderna och filmen från arbetet på institutionsbyggnaden vid Helsingfors Universitet. Det fria området på byggnadsplatsen var synnerligen begränsat. De 14 m långa primärbalkarna tillverkades utomhus på universitetets markområden i stadens utkant. Dessa 8 tonsbalkar fraktades sedan till bygget och lyftes upp på sin plats. 160 st gick det åt. 4 000—5 000 sekundärbalkar av förspänd betong, 5 m långa och vägande 400—500 kg tillverkades även utanför Helsingfors för institutionsbyggnaden. Det var fascinerande att se hur exakt både primär- och sekundärbalkarna passade in på sina resp. platser i den på platsen gjutna stommen.

Ytterväggarna skulle komma att utgöras av fabrikstillverkade element, lättbetong med fasadbeklädnad av kleinmosaik. Föredraget följdes inte av någon diskussion men vid supén efteråt blev det ett mycket roligt och stimulerande meningsutbyte angående för- och nackdelar med elementbyggande av på fabrik (i stor skala) eller på byggnadsplatsen (i mindre skala) tillverkade element och kombinationer av dessa system.

HS

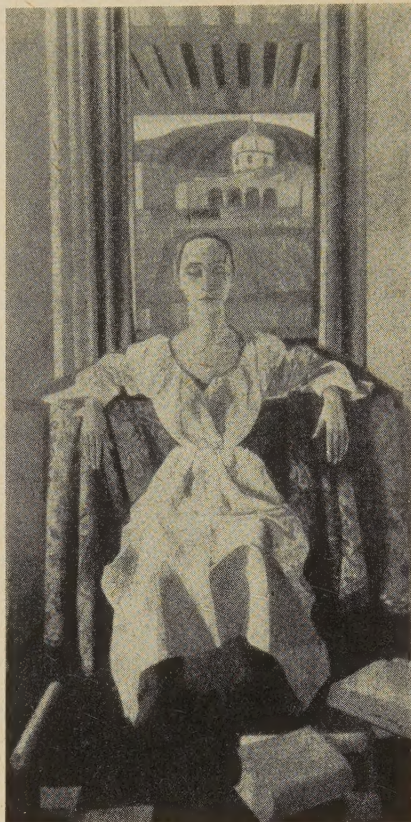
UTSTÄLLNINGAR

Nutida italiensk konst

Utställning anordnad av Biennalen i Venedig. Liljevalchs Konsthall, 6 mars—12 april.

För den som varit i tillfälle att på närmare håll se den senaste utvecklingen i Italien är den nu öppnade, omfattande utställningen på Liljevalchs kanske i förstone en besvikelse. Man tycker sig på något sätt sakna den vitalitet som präglar italienskt kulturliv idag och som så lysande kommer till uttryck i Marino Marinis nyligen öppnade utställning i Svensk-Franska Konstgalleriet. Det raf-

finerade och eleganta är en aldrig svikande del i allt italienskt, men den flotta ramen kan knappast dölja det lite bleka intrycket av utställningen, som omfattar arkitektur, måleri, skulptur, grafik och konsthantverk. Plats har med få undantag tyvärr inte beretts åt industri-

Silvana Cenni, målning av Felice Casorati, 1921.

produkter som kläder, reseffekter, skrivmaskiner osv. För en skandinav är ju mötet med den italienska industriens alla alster från Vespan till skrivmaskinen något av en upplevelse och man kan inte hjälpa att man saknar dessa produkter av italienskt formsinne.

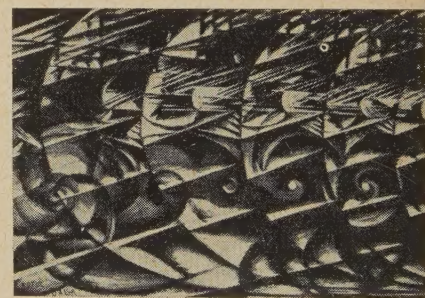
Utställningens huvuddel upptas av måleri och skulptur, som exponeras i konsthallens huvudplan medan arkitektur och konsthantverk utställs i hallens källare, där de tillsammans bildar den kanske mest stimulerande delen av utställningen. I huvudplanet är dessutom tre småsalar reserverade för konsthantverk.

Intressant är att inom måleri och skulptur vid sidan av 10-talets futuriska avantgardister Boccioni och Balla se de av det stora kulturella arvet tyngda. Det på en gång förpliktande och förkrossande i detta arv kommer kanske tydligast till uttryck i det av Felice Casorati 1921 målade porträttet av Silvana Cenni, över vilket Piero della Francescas ande svävar. En stor serie reliefer och skulpturer i brons av Giacomo Manzù vittnar lika värtaligt om det förgångnas makt.

Hos den arkitektur som presenteras på utställningen känns inte detta kulturav med samma tyngd. Man ser där

inte så mycket av den romerska arkitekturen, som av italienare anses mest vittna om sammanhanget med det förflutna. Desto mer ser man av Milanoskolans konstruktivistiska experiment, av hårdmanglat formalistiska byggnader och rum. För den som är obekant med denna arkitektur är nog presentationen av materialet en smula otillfredsställande då bilderna reproducerats i en skala som närmast motsvarar vad man är van vid från arkitekturtidskrifterna. De stora bildformaten lyser nästan helt med sin frånvaro och då bilderna genomgående är placerade på låga skärmar är det ett relativt svårtillgängligt material man erbjuds. Förutom den rationalistiska Milanoskolan med dess rötter i tio- och tjugotalets stora europeiska arkitekturtradition — här främst representerad av Giuseppe Terragnis Casa del Popolo i Como — möter man också företrädare för den mot Milanoskolan oppositionella riktning vars strävanden företrätts av APAO och vars främsta representant är romaren Mario Ridolfi, som här bl. a. visar en intressant, mycket radikal lösning av problemet att i vertikal led utvidga en klassicerande byggnad. I ett hyreshus, också av Ridolfi, uppfört för INA Casa, känner man starkt släktskapet med det skandinaviska bostadsbyggnad och den svenska fyrtiotalistiska arkitekturen. Detta släktttycke är inte en slump. Det stora sociala bostadsprogram, den s. k. Fanfaniplanen, som genomförs av INA Casa, har realiserats under stark inspiration av svenskt bostadsbygge. INA Casas programskrifter överflödar av skandinaviska förebilder.

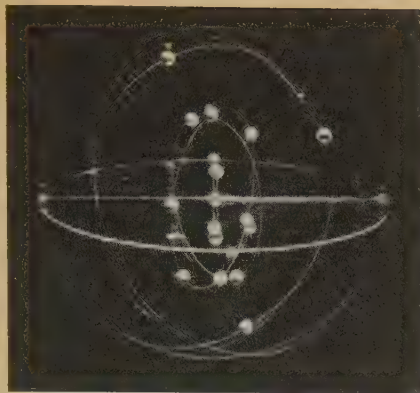
Kring arkitekturutställningen bildar glas- och konsthantverksutställningarna en festlig och fascinerande ram, kanske den enda del av utställningen där man känner ett starkare regigrepp. Överhuvudtaget ger utställningen — begynnande redan med skulpturhallens en smula rörigt anordnade introduktion — ett vagt intryck. Man har på något sätt känslan av att

Abstrakt hastighet, målning av Giacomo Balla, 1913.

arrangörerna inte riktigt haft utställningsmaterialet i ett fast grepp. Men med dessa reservationer kvarstår som ett självklart faktum, tacksamt accepterat, att den omfattande utställningen ändå erbjuder en rad mycket stimulerande upplevelser framför allt koncentrerade till sektionerna för konsthantverk.

Torbjörn Olsson

Modell av aluminiums atom.

För att vidga kunskapen om lättmetallernas användning och epokgörande betydelse för en mängd produktionsområden öppnas den 26 mars, en stor utställning Lättmetall —53.

Utställningen omfattar 2 000 kvadratmeter golvyta och äger rum i Ostermans Marmorhallar. Utställningen öppnas i samband med Teknologföreningens årsmöte. Arrangörer är, utom Svenska Teknologföreningen, även Sveriges Järn- & Metallmanufaktur-förening, Sveriges Mekanförbund och Sveriges Verkstadsingenjörers Förening.

Svenska och utländska industrier visar här, genom sina produkter, prov på både halvfabrikat, färdiga produkter och hjälpmaterial för lättmetallernas bearbetning samt ett flertal in- och utländska tillämpningsexempel.

Ordförande och v. ordförande i utställningsbestyrelsen är överingenjör B. Starck och överingenjör Valde Oskarsson.

För utställningens formgivning svarar konstnären Anders Beckman, som också är kommissarie.

Vi återkommer beträffande utställningen och dess synpunkter på lättmetallernas användning inom byggnadsområdet.

LITTERATUR

Generalplan för Malmö. Del III. Inventering av lokaltrafik (Malmö 1952)

Vid generalplanarbetet för Malmö har naturligt nog trafikproblemen ägnats stor uppmärksamhet. En omfattande inventering av trafikförhållandena har lagts till grund för det kommande prognosarbetet och egentliga planeringsarbetet. Det är denna inventering som redovisas i den nyligen utkomna tredje delen av generalplanebeskrivningen för Malmö. Den har utförts av stadens stadsingenjörskontor under ledning av civilingenjör Sune Libertson.

Det är främst bil- och cykeltrafikens förhållanden som inventeringen omfattar. I bokens början lämnas statistiska uppgifter om bilbeståndets utveckling sedan år 1925, cykelbeståndets ungefärliga storlek, näringslivets bilpark, uppdelad på företag av olika art och storlek, trafikens års- och dygnsvariationer etc. Det visas bl. a. att cykeltrafiken under rusningstid kan uppgå till 10 å 15 gånger

så många fordon som biltrafiken. Detta är ett faktum att begrunda i denna vår tid, när i den allmänna trafikdebatten nästan all uppmärksamhet ägnas åt bilarnas problem. Beräkningar av alstrad cykeltrafik per dag och 1 000 invånare i de perifera bostadsområdena har även gjorts. Vidare har man försökt komma åt ett samband mellan bilbeståndets storlek och biltrafikvolymen på olika punkter i staden, vilket dock för de perifera punkterna är för teoretiskt, då det inte tar hänsyn till förändringarna i den växande stadens struktur.

Den viktigaste och mest intressanta delen av inventeringen utgör den stora färdvägsundersökningen för biltrafiken, som utfördes i september 1947. Staden indelades i 18 distrikt, avgränsade med hänsyn till bebyggelsens art (cityområde, bostadsområde, industri etc.) Vid alla gränspunkter mellan distrikten utposterades trafikräknare, som antecknade fordonets nummer, samt tidpunkt, färdriktning o. s. v. Dessa uppgifter för varje bil som under dagen varit i trafik har sedan på vanligt sätt bearbetats i hålkortsmaskin.

De inhämtade uppgifterna har använts för att klarlägga olika samband. Bl. a. ägnas stor uppmärksamhet åt det vitala problemet, hur stor trafik som alstras av olika sorts verksamhet, varvid man kommer fram till relationstal för trafikvolym per anställd eller boende, resp. per m² företagsyta eller våningsyta. Dessa tal för de olika distrikten är mycket samstämmiga och ger därför antagligen ett gott svar på det ofta diskuterade problemet, hur stor trafik som olika sorts bebyggelse alstrar. En sådan kännedom är ju högst väsentlig när det gäller att få ett begrepp om den framtida trafikvolymen inom olika stadsdelar. (Bl. a. har vi använt dessa värden vid stadsplanarbetet för cityområdet i Stockholm.)

Ett annat vitalt problem, som trafikräkningen ger svar på, gäller bilresornas längd. Det visar sig därvid, att resorna är betydligt kortare än man nog vanligen föreställer sig. T. ex. hade 45 % av den trafik, som alstrades av citydistriktet, sitt resmål i omedelbart intilliggande distrikt. 60 % av all räknad biltrafik hade en reslängd som understeg 2 km, 90 % körde mindre än 4 km mellan resans startpunkt och mål. Därav drar man slutsatsen, att särskilda leder för enbart genomfartstrafik är omotiverade. Liknande erfarenheter gjordes beträffande behovet av ringvägar runt staden. Endast 7 % av biltrafiken i staden kom från infartsvägarna utanför stadsgränsen.

På basis av de funna lagbundenheterna utvecklas en metodik för trafikmängdsprognoser, enligt vilken man kan beräkna den totala biltrafik som alstras av ett distrikt, och dess fördelning på vart och ett av de övriga distrikten. Genom denna metod kan man få viss kunskap om de förändringar av trafikvolymerna som uppstår, om man bygger ut nya bostads- och arbetsområden, även om naturligtvis människans färdvanor

är för intimt beroende av irrationella faktorer för att helt kunna stängas in i matematiska formler.

Parkeringsproblemet berörs ganska summariskt, beroende på att en speciell parkeringsutredning utförts i Malmö parallellt med generalplanarbetet. I samband med trafikräkningen gjorde man dock ett stickprov på parkeringen genom att flygfotografera de inre delarna av staden.

Olycksfallsstatistiken har också varit föremål för författarnas bearbetning. Bl. a. har man satt antalet olyckor i de olika gatukorsen i relation till trafikens storlek, varur man får en viss uppfattning om korsningarnas inneboende trafikfarlighet. I detta avsnitt har emellertid förkärleken för att finna matematiska samband löpt alldeles för långt, då man på grundval av ett alldeles för litet och oregelbundet material försöker finna samband i form av exponentialfunktioner. En nackdel i detta och andra sammanhang är vidare, att bokens ortsangivelser förutsätter att läsaren känner Malmö; man skulle sätta värde på en tydlig karta med gatunamn.

En annan stor specialundersökning har gällt färd sättet till och från arbetsplatsen. Man har lämnat frågeformulär till alla anställda vid ett 15-tal företag. Av sammanlagt ca 9 800 anställda svarade ungefär hälften. På denna bas har man fått en noggrann information, som man redovisat med olika kartor och tabeller, där färd sättet (gående, åkande, cyklande) anges som funktion av framförligt avståndet mellan arbetsplats och hem. Detta material ger ett mycket tydligt intryck av att Malmö är en cyklande stad. Av de anställda vid centralt belägna företag cyklar ca 50 %, vid perifera företag ca 70 % till arbetet.

Bokens sista avsnitt utgöres av trafikstatistik för bussar och spårvagnar, innehållande uppgifter om resor per invånare och år, platsbesättning, dygns- och årsvariationer, etc.

Huvudintrycket av boken är, att man vid generalplanarbetet i Malmö lagt stor vikt vid inventeringen av trafikförhållandena. Genom att inventeringen publiceras i förväg får man dock inte klart för sig, om alla de insamlade och beräknade data verkligen blir till nytta för själva planläggningen. Det i viss mån alltför matematisk-teoretiska betraktelsesättet inger en misstanke att viss l'art pour l'art nog är förhanden, och att ofta mera praktiska faktorer kommer att bli avgörande för planläggningen. Detta är ju faran med ett alltför sväröverskådligt material av blandade huvud- och bisaker som grundval för besluten. Man riskerar då samma sort av avgöranden som när anekdotens markenterskeval skulle avgöras med hjälp av psykologiens senaste landvinningar, men majoren, irriterad av alla krångliga testpoäng, fattade beslutet att »vi tar henne med den snygga bysten».

Många omfattande och dyrbara undersökningar får det sorgliga ödet att bli dåligt publicerade, ofta endast som interna, stencilerade kontorspromemior,

vilket gör att kollegor å annan ort stundom inte ens får reda på att de utförts, ja t. o. m. ått utredningarna inte kommer till fullständig nytta ens inom den egna förvaltningen. Det är därför glädjande och efterföljansvärt, att man i Malmö lagt ner möda och kostnader på att publicera sin utredning av trafikförhållandena på ett tydligt och tillgängligt sätt, med bl. a. en stor mängd kartor i färg, och att man till yttermera visso annonserat den i fackpressen.

Rolf Oom

INKOMMEN LITTERATUR

Schools for the very young av Heinrich H. Waechter A. I. A. och Elisabeth Waechter. *An Architectural Record Book. USA 1951. 197 sid. ill.*

Physical Planning In Israel av Arie Sharon. 80 sid. ill.

Formschöne Lampen und Beleuchtungsanlagen av Gerhard Krohn/Fritz Hierl. Verlag Callwey. München 1952. 192 sid. 431 ill. Pris 34 DM.

DIVERSE

Förebygg fukt och mögel i nya hus
Informationsblad från Statens kommitté för byggnadsforskning

Fukt i nya hus kan vålla mycket besvär både för hyresgäster och fastighetsägare. Om en lägenhet skötes rätt den första tiden, kan både irritationsmoment och kostsamma reparationer undvikas. Till kommuners och fastighetsägares tjänst har det därför tryckts ett informationsblad, som kan anslås på lämpligt ställe i nybyggda lägenheter eller eventuellt bifogas hyreskontraktet.

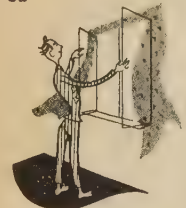
Bladet kan rekvireras från Statens kommitté för byggnadsforskning, Arsenalsgatan 1, Stockholm C, till ett pris av 75 öre för 5 ex., 1: 25 för 10 ex., 2: 50 för 25 ex., 4: 50 för 50 ex., 8: — för 100 ex., 70: — för 1 000 ex.

Beställning sker genom att ett be-
lopp motsvarande upplagens storlek in-
sättes på kommitténs postgiro, nr 183171.
Märk talongen »Fukt» och ange antalet
exemplar som önskas.

Förebygg fukt och mögel i nya hus

I nybyggda hus finns under första halvåret en avsevärd mängd vatten i väggar, golv och tak — ofta omkring 25 liter per kvadratmeter. En stor del av detta vatten sugs upp av luften inomhus och skall ventileras bort. Den eventuellt kvarvarande fuktigheten kan vålla besvär, särskilt om den avsätter sig på kalla ytor. Det gäller därför att under denna tid inte i onödan tillföra ny fuktighet genom kokning, tvättning etc. För att undvika fukt och mögel i lägenheten, särskilt om byggnaden blivit färdig under vinterhalvåret, bör nedanstående föreskrifter nogga följas.

Så

1. Vädra ut den fuktiga luften så ofta som möjligt, särskilt på morgnarna. Kyl dock ej ut lägenheten.

2. Håll alla ventiler öppna så mycket som möjligt.

3. Vädra alltid fönsterförsedda badrum väl efter användandet. Håll badrumsdörren stängd.

4. Låt garderobsdörrarna i största möjliga utsträckning stå öppna och proppa inte garderoben full med kläder innan den torkat ut.

5. Tvätta aldrig i kök eller boningsrum. Använd tvättstugan i största möjliga utsträckning. Torka inte tvätt i lägenheten annat än möjligen i badrummet.

6. Håll alltid dörren stängd till köket vid matlagning. Ha locken på vid kokning och stäng aldrig inventilen i köket. Vädra det väl innan dörren lämnas öppen till rummen.

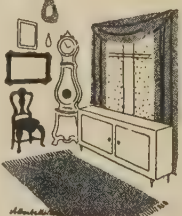
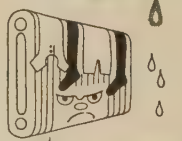
7. Tillse att elementen ger så mycket värme som möjligt. Häng aldrig tvätt på dem och låt inte gardiner och möbler hindra värmeavgivningen från dem de första månaderna.

8. Ställ ej möbler för nära ytterväggarna. Undvik att hänga draperier, tavlor eller dylikt på väggarna den första tiden.

9. Har fukt eller mögel uppstått på väggar eller bohag, torkas fläckarna bort med torr och ren trasa. Möjliga kläder borstas, vädras och solas. Vädra rummen oftare. En elektrisk strålkamin kan i hög grad underlätta uttorkningen.

10. Underrätta omedelbart husvärderna, om fukt eller mögel uppstått i lägenheten. Han kan lättare låta avhjälpa bristerna, om han i tid får vetskap om dem.

Ej så

AVGJORDA TÄVLINGAR

Kyrka i Skogshall

Tävlingen om kyrka i Skogshall har avgjorts. Vid tävlingstidens utgång hade 74 förslag inlämnats.

Första pris, 5 000 kr tilldelades arkitekterna Aage Porsbo och Karsten Kirkegaard samt arkitekt SAR Jan Hallén, Stockholm. Två andra pris på vardera 2 000 kr gick till dels arkitekt John Kandell och hans medhjälpare byggnadsingenjör B Jonsson, Stockholm, dels till arkitekt SAR Harald Thafvelin, Lidingö. Två tredjepris på vardera 1 000 kr tilldelades teknolog Kerstin Gåssté, Johannehov, dels arkitekter SAR Tord Hultman och Johan Thomé samt skulptör Olle Adrian, Stockholm.

Prisnämnden har förordat en omtävling mellan de 5 prisbelönta förslagen.

Prisnämnden utgjordes av: biskop Arvid Runestam, Karlstad, kyrkoherde J H Ramström, Hammarö, direktör W Hellgren, Skogshall, arkitekter SAR Håkon Ahlberg, Stockholm, Sigurd Leventz, Eskilstuna och professor Sven Ivar Lind, Stockholm.

Ekonomiska småhus

Idétävlingen om ekonomiska småhus har nu avgjorts. Vid tävlingstidens utgång hade 145 förslag inlämnats.

Första pris, 10 000 kr, tilldelades »Illustration till beskrivning» av arkitekt SAR Georg Varhelyi, civilingenjör Sigvard Norgård och byggnadsingenjör Bo Wennström, Stockholm.

Två andrapris på vardera 4 500 kr tilldelades. Det ena gick till »Sol ute värmer inne» av arkitekt SAR Sune Lindström, Pär Lindström och byggnadsingenjör Hans Sanner, Stockholm och det andra till »Mekano» av arkitekt SAR Erik Ahnberg, Stockholm.

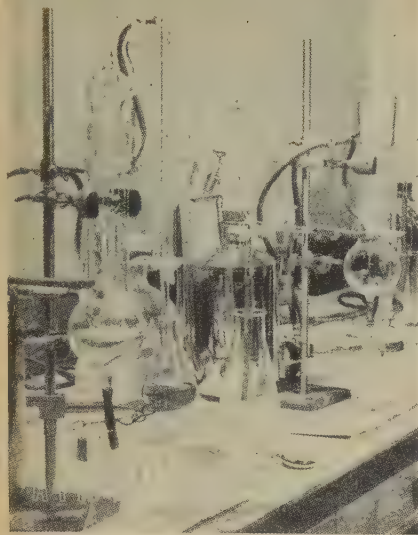
Följande förslag å 1 500 kr inköptes: »Den blå» av arkitekt SAR Gunnar Henriksson och arkitekt Claes Tottie, Stockholm, »Chinatown» av arkitekt Olof Wählström, Stockholm, »Enkel ingång» av arkitekter SAR Gunnar Hollström och Carl-Fredrik Holmer, Karlstad samt »Bikini» av arkitekt SAR Koj Jonsson, Göteborg.

Prisnämnden utgjordes av: professor S O Asplund, fru Anna-Lisa Lyberg, Aktiv hushållning, arkitekter SAR professor Nils Ahrbom, Lennart Bergvall och byråchef Axel Grape, bostadsstyrelsen samt fru Ulla Molin.

UTLYSTA TÄVLINGAR

Uppgift	Inlämn.-tid	Se Byggm.
Stuguns kraftstation	27 mars 1953	Nr A 10-52 s. I
Varmbadhus i Luleå	15 april 1953	Nr B 11-52 s. X
Skola i Kinna	15 juni 1953	Nr A 12-52 s. I

Lämna reproduktionsdugliga tävlingsritningar.

På omslaget: Laboratieförsök vid AB Pharmacias nyanläggningar i Uppsala. Ark: Torsten Frendin. Foto: Inge Holm.

ENGLISH SUMMARY

AB Pharmacia, manufacturers of medicinal preparations.

By T Frendin, S Elgöstad and O Österberg

p. 49—64

Prior to the planning of these works, investigations were conducted and future production aims were carefully considered. It was decided that the Company should continue to concentrate on the production of medicinal preparations, the chemical-technical manufacture of certain types of commercial commodities, and basic chemical manufacture mainly for original preparations. The plans for the new works should be carried out in such a way as to allow for a four or fivefold extension in the future and to enable the main departments of the works to be extended individually with the greatest possible degree of freedom.

The question of location was given special consideration. There were decisive reasons for moving the works to the university town of Uppsala, which is only about 40 miles north of Stockholm. The site that was assigned by the municipality of Uppsala necessitated the drawing up of new regulations for the town plan, in order that the latter should be better suited to satisfy building requirements for industrial purposes. A new type of town plan for industrial districts was adopted with a building disposition in principle only and a fixed maximum building volume.

The course of the main thoroughfare for heavy transportation was of decisive importance for the grouping of the buildings. In the present case this was

confined to one siding, on one side of which were buildings for chemical manufacture, and on the other buildings for pharmaceutical and chemical-technical production. The latter section will consist of high buildings (4 storeys) in the centre of the industrial district. The buildings will have loading-platforms facing the siding. The laboratories occupy the whole range of a building which is situated along the upper boundary of the district. The laboratory premises face north, and the offices, etc., face south. The laboratories are thus parallel to the production plant and are in close connection with it. At the front part of the siding is the power plant: central heating installation, steam and electric power, water supply, etc. The power plant is situated so as to retain as central a position as possible during the various stages of the extension of the works. The mains are conducted to the various buildings by means of a ring system, through traversable culverts.

The buildings have solid brick walls and concrete framing, and the outer walls are brick-nogged. The foundations are reinforced by driving piles through the loose layers of clay into firm ground. The constructions are of the conventional type.

The office premises have a central corridor. The windows are spaced at intervals of 275 cm. and the posts between them are 140 cm. wide. The minimum width of the rooms is 155 cm. and this can be augmented by increments of 55 cm. The normal room for one person is 265 cm. wide with one window. The partition walls are semi-prefabricated, with a frame work and wood-fibre sheets, and are nogged with concrete slabs in order to make them more sound-proof.

The laboratory building has a corridor running alongside the central shaft for the electric wires and water pipes and the ventilation channels. The corridor can be placed on either side of the shaft. The windows are spaced at 275 cm. intervals. A unit of space (working unit) for a complete chemical laboratory is 540 cm. wide and 650 cm. deep and with two windows. With a corridor 1,7 m. wide, the depth of the offices will be 4,6 m. The framed floors are of concrete with packing between the upturned beams for the concrete floor channels that conduct the electric wires and water pipes to the centre of every window post. The research laboratories are on the top floor; the routine laboratories are situated on the ground floor; while in the basement there are special laboratories, store and apparatus rooms. The ventilation system of the laboratories changes the air 20 times an hour. The air is expelled by means of fume hoods, and there is a separate fan for every two hoods. The fans are installed in the attic and the ventilation pipes are connected with a chimney that runs along the ridge-pole of the building.

The biological laboratories are in a special building, which will remain of

a somewhat provisional character until the demand is stabilized.

The building for the manufacture of pharmaceutical preparations consists of four stories, 18 m. wide, with an inner part that is 4,5 m. wide, which is intended for electric wires, water pipes, ventilation channels and for space that does not require direct daylight. On the top floor sterile solutions are prepared, and the works' office is also situated here. Tablets, syrups and ointments are prepared on the second floor; the packaging department is on the first floor; on the ground floor are the packed stock department, and the departments for grinding, mixing, drying and sifting; and in the basement are the stocks of packing materials.

The building for chemical manufacture has one storey, and the raw material stocks are kept in the basement. It is divided into compartments of a uniform type with steel frames for the vertical disposition of apparatus in three tiers. Nearest to the loading platforms are the service departments for each compartment. They form a compact block and consist of stairs, cloakrooms, washing facilities, toilets, laboratories for urgent tests, and the fan-room.

FÖRENINGSMEDDELANDET

Sverige i Lissabon

En av utställningsskärmar.

Den 6 mars pressvisades på konstakademien det material som vårt land hade utställt vid XXI internationella bostads- och stadsplane kongressen i Lissabon i sept. 1952. Materialet hade sammanställts av Kungl. Bostadsstyrelsen i samarbete med stadsplane kontoren i Stockholm, Göteborg, Örebro, Uppsala och Linköping.

Generaldirektör Gunnar Wejke och byrådirektör Erik Wannfors redogjorde för syftet med kongressen i Lissabon och påpekade att det svenska materialet rönt livlig uppskattning. Härtill ansågs i viss mån bidra att Sverige var en av de få som låtit trycka en utförlig katalog över de utställda planerna.

Stadsplanechefen Sven Markelius demonstrerade därefter sin stora modell över Vällingby och redogjorde för stadsplane principerna.

tv

Det är alltid rätt så intressant att få se och höra om arkitekturen bakom järnridån. Det var Hans Asplund som drog en smula i draperiet och i ett föredrag på SA den 16 mars berättade om sina intryck från ett besök i Polen.

Polska Arkitektföreningen hade inbjudit världens stora arkitekter men då dessa ju vanligen är för upptagna blev det en chans för de unga arkitekterna att resa. Organisationen var perfekt och deltagarna var särskilt imponerade av det stora återuppbyggnadsarbetet i huvudstaden. Ungefär 75 % av Warschawa blev förstört under kriget och man hade först tänkt överge staden och göra Krakau, som var nästan oskadad, till huvudstad. Men man ändrade sig och utarbetade i stället en helt ny stadsplan för Warschawa, efter engelska principer, dvs. en relativt tätbebyggd stadskärna, en gördel av grönt däromkring och olika drabantstäder i var sitt gröna område. Den centrala stadskärnan består huvudsakligen av bostadsbebyggelse till skillnad från de engelska förebilderna. Ett brett grönområde är projekterat längs Weichels strand. Formgivningen av bebyggelsen? Vi fick se några bilder av hus byggda eller projekterade före 1949, hus som man kan kalla progressiva; men 1949 blev en vändpunkt och arkitekturen som skapades därefter är mycket besläktad med den nuvarande ryska eller det vi känner från diktaturens Tyskland och Italien. Dock med den skillnaden att man i Polen har mera känsla för proportioner.

Warschawas största byggnad blir ett Kulturpalats som skänkts av Sovjet och ritats av ryska arkitekter. Uppbyggnaden är symmetrisk trots en osymmetrisk plan och påminner starkt om liknande byggnader i Moskva. Kulturpalatset har blivit förebilden för den nya polska arkitekturen det såg man bl. a. av projekten för en ny station och ett nytt stadion. Symmetri, kolonner, kapitäl...

Efter Asplunds föredrag berättade professor Eskil Sundahl om en resa i Grekland som han gjort som »vanlig» turist. Det visade sig emellertid att det var en turist med ovanligt fint sinne för natur, arkitektur och fotografering. De mycket vackra och vältagna bilderna väckte vår reslust och gjorde oss sugna på en resa till antikens land med sina små vita städer på branta klippor. Särskilt staden Mykonos var intressant med sina smala gator och utvändiga trappor. Dimensionerna var förvånansvärt små. Vidare fick vi se bilder av platser med välbekanta namn som Delos, Olympia, Mykene osv., utomordentligt vackra bilder med trevligt småprat.

fh

DIVERSE

BYGG, ny norsk tidskrift för husbyggnad

Tidskriftsfloran inom byggnadsfacket är enl. anmälan i den nya tidskriften inte särskilt stor i Norge men man är ändå ängslig för att lekmännen icke skall få tid att läsa de få som finns. Redaktio-

nen tror dock att *Bygg* skall fylla en plats i diskussionen kring byggnadsproblemen, framför allt genom att söka skapa kontakt mellan alla de olika byggnadsfackmännen inbördes och mellan forskningen och klienten — byggherren. Alla skall således kunna få föra fram sina synpunkter i tidskriften som är helt fri åt alla håll.

Första numret innehåller också en serie artiklar av olika i byggnadsverksamheten intresserade; en boligdirektör, en arkitekt (en intressant artikel för övrigt), en forskare, en byggherre, en byggnadsarbetare, en entreprenör, och slutligen en konstruktör. Vi visar härovan de sinnebilder som i tidskriften symboliserar de olika yrkeskategorierna. Den mycket smala mannen med det lilla huvudet är byggherren.

tv

Le Corbusier som svarande och F L L Wright som plattcharmör

Vår vän le Corbusier blev för lite sen stämd av »Le Société pour l'Esthétique de la France» för att hans Marseilleshus förstörde det franska landskapet och för att huset inte stod i överensstämmelse med fransk stil och skönhetsyn. Dessutom för att, som det påstods, huset uppförts utan vederbörligt tillstånd.

Vi kan lugna alla Corbs vänner med att han blev fullständigt frikänd och att hans antagonister fick betala rättegångskostnaderna. I samma veva fick Corbusier Hederlegionen, och det var säkert roligt för honom.

Från Frank LLOYD Wrights foundation meddelas att man numera kan få köpa 2 st. gramfonoskivor, inspelade och intalade av den store mannen, F L L W alltså. På den ena skivans ena sida talar Frank om Akustik och på den andra framför han improvisation på piano och läser dikter av Walt Whitman.

Om inte svenska arkitekter vore så främmande för reklam som dom är, så skulle dom kanske ha nytta av detta tips.

tv

Värre än Fridhemsplan

I den amerikanska staten Pennsylvania finns ett 1600 m högt berg från vars topp man har en praktfull utsikt. Tyvärr är berget så brant, att det endast kan bestigas av erfarna alpinister. För att hjälpa de mindre klängfärdiga turisterna att komma dit upp, har man nu byggt en serie om sexton rulltrappor — vardera med en längd av 100 m — med vilka man når utsiktspunkten utan ansträngning och förmodligen också utan pengar. Den egentliga bedriften består i att man måste byta rulltrappa femton gånger.

Översikt av sommarvädret för hela landet

Vad vi alla vill, hoppas och väntar på är naturligtvis en varm och vacker sommar. Och man frågar sig givetvis hur blir årets sommar? Men om inte alla tecken slå fel, kommer vi att få ett sommarväder som kommer att i det närmaste likna den sommar som upplevdes 1947 med den skillnaden att nederbörden som kommer att falla blir riklig trots att regnperioderna bli kortare. Kustdistrikten kommer att bli värst utsatta för den tidvis hårda vinden.

Allmän översikt

Juni, juli och augusti göra i år skäl för vad vi helst sammanfattar under begreppet sommarmånader ty i var månad få vi en längre och två kortare värmeböljor. I stort sett infalla dessa över hela landet i månadernas början, mellan tredje och fjärde veckan och med den längsta förlagd till tiden strax före och efter medio. Säreget nog blir som helhet Svealand och Norrland bäst lottade ur värmesynpunkt ty där tangeras värme-rekorden såväl i juli som augusti. De hårdaste vindarna och ostadigaste vädret infaller i månadsskiftet juni—juli, i slutet av juli samt under augusti månads sista vecka. Härvid bli kustdistrikten värst utsatta och detta gäller såväl väst-som ostkusten och inte minst norrlands-kusten. Regnperioderna bli kortvariga och infaller i samband med de hårda vindarna. Efter varje värmeperiod förekommer åskväder lokalt starka.

Översikt månad för månad.

Juni. Ostadig början och framför allt slut. Starka vindar och nederbörd även mellan den 17—20. Kortvariga men starka värmeperioder infalla mellan den 3—10, 13—17 samt 21—28. De högsta temperaturerna i inlandet och framförallt då Svealand och Norrland.

Juli. Efter en varm och vacker inledning följer en svalare och ostadig period under andra veckan. Därefter tilltager allmänt värmen över hela landet för att nå högsta temperaturerna i och efter medio. En sval och blåsigt period infaller i slutet av tredje veckan men därefter återkommer värmen med början i Norrland och utbreder sig efter hand söderut.

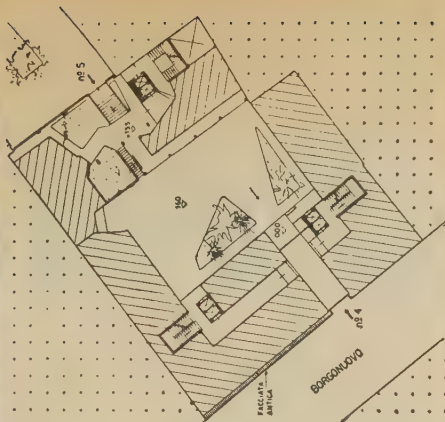
Augusti. Värmeperioder infalla i stort sett för hela landet under såväl första som sista veckans början. Den längsta värmeböljan varar mellan den 7 och 19 och även då inledes den med avtagande nordlig vind med början i nordligaste delarna av landet där också de högsta temperaturerna avläses. Värmen utbreder sig därefter söderut och berör hela landet.

Vaxholmsgubben
(G Wikner)

π

Gård mellan via S. Erasmo och via Borgonuovo. Öppna och slutna ytor varierar i betongkonstruktionen för att harmonisera med interiörerna.

Plan.

Interiör av vardagsrummet sett från arbetsrummet.

Detta hus har uppförts på ett bombat område mellan via Borgonuovo och Piazza S. Erasmo och består i själva verket av tre fristående kroppar med separata entréer, portvaktsgölar och serviceanordningar. De olika enheterna sammanbindes dock av den gemensamma gårdsplanen och genom att samtliga fasader är vända mot via S. Erasmo. Byggnadens utformning är enkel och klar, proportionerna mellan slutna och öppna väggtyper harmoniserar med de olika våningsplanens interiörer. De synliga delarna av betongkonstruktionen samt vissa partier av yttreväggarna är reviderade med olikfärgad grusrappning. De

fönsterförsedda väggfälten är av monteringsfärdig typ och klädda med blypolerad granulitmarmor. Fönsterbågarna är vitmålade.

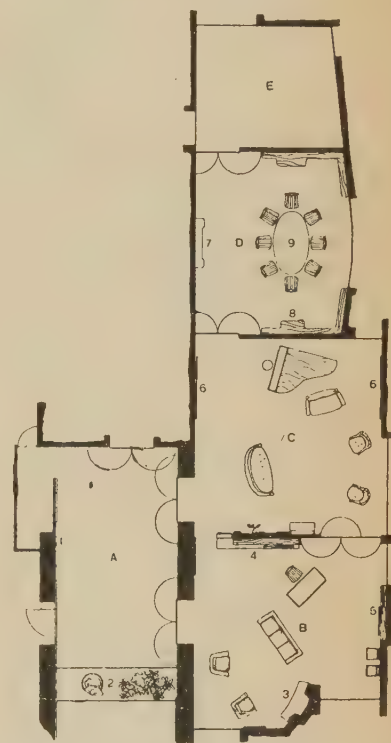
Detta projekt är typiskt för Milanoskolan, framför allt då för BPR:s arkitektkontor, arkitekterna Belgioios, Peressutti och Rogers, vilka under flera år gått i spetsen för rationalismen i Italien genom sin principfasthet och fullständiga frihet från effektsökeri och slentrian.

Byggnaden ansluter sig smidigt till den omgivande parken mitt emot ingången till Triennial-trädgårdarna och består av två helt fristående flyglar förbundna med varandra genom trapphuset och entréerna.

Resultatet har blivit ett luftigt helhetsintryck med omväxlande perspektiv och en sober men raffinerad elegans. Huset ligger inbäddat i grönska och är vänt så att huvudfasadens väggar ses från sidan. Dessa väggar är uppdelade i fält genom en rad vertikala långsmala fönster.

Byggnaden är klassiskt sträng i sin utformning. Den väl avvägda effekten av linjespelet mellan de vertikala elementen och det starkt framträdande takets horisontella linje vittnar om stor precision. Taket är klart avgränsat från själva huskroppen. Huset, ritat av arkitekt Ignazio Gardella, är ett typiskt exempel på Milanoskolans strama uppfattning.

Hilda Selem

Ovan: Lägenhetsplan. A. Hall, B. Arbetsrum, C. Vardagsrum, D. Matsal, E. Litet matrum.

Nedan: Fasad mot entrésidan.

Ovan: Detalj av modulsystemet. De fönsterförsedda väggfälten som fått en fri placering för att harmonisera med de olika våningsplanens interiörer, är monteringsfärdiga.

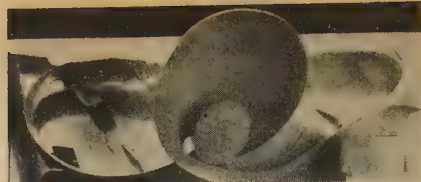
Nedan: Detalj av entré mot via S. Erasmo. Trappkonstruktion i vit- och svartmålat järn. Trappstegen består av tjocka marmoriplattor.

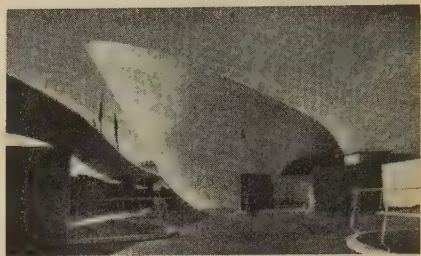
Ett norskt sommerhus

I Byggkunst nr 8, 1952 skriver arkitekt MNAL Knut Knutsen en interessant artikkel om fritidsbyggnader i allmänhet och det här visade huset i synnerhet.

Han påpekar att fåfängan kan yttra sig på många sätt och att ett av de tillfällen när denna mänskliga egenskap kommer tydligast fram, det är när hus bygges. Det hus som här visas har han sökt gömma så gott det varit möjligt.

Modellfoto.

Entrén till paviljongen.

veckling. Den jättestora spindeln i mitten skall ge symbol av firmans vitalitet och utvecklingskraft fram till våra dagar. För att inte störa eller försvaga rumsverkan har man avstått från att på vanligt sätt ställa upp firmans produkter utan nöjt sig med fotomontage.

12

Nyttårshæfte 1952

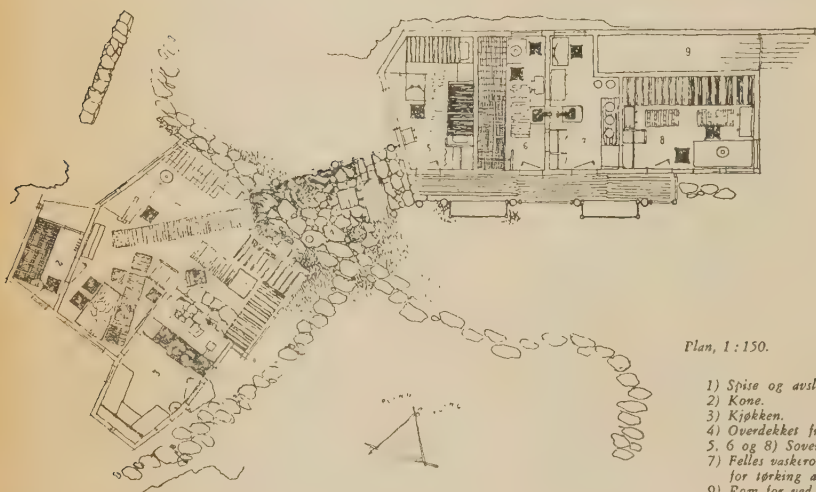
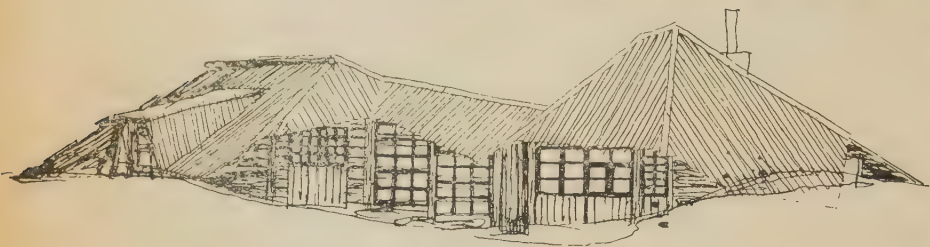

Casa Mila i Barcelona. Ark. Antonio Gaudi.

Danska Arkitekten, Ugehaefte 51—52, 1952 har utkommit som ett stöddigt nyårsnummer på 90 sidor inklusive annonser.

Som alla jul- och nyårsnummer inleddes det med en dikt. Diktaren är Jens August Schade, vars bok »Människor möts och ljuv musik uppstår» på sin tid väckte livlig förargelse i vissa kretsar.

Professor Erik Lundberg, Sverige, skriver om »Om Rumsuppfattning» där man särskilt fascinerats av en liten studie om fasadguldets på husen kring Bryssels Grande Place. Man måste se helheten i detta guldtrum för att kunna begripa detaljerna. Närgångenheten måste bort, sinnet öppnas och nutidens rationella, anspända sinnestillstånd sjunka undan. »Byggnadskonsten har väl i våra dagar

Plan, 1:150.

- 1) Spise og avslapningsrom.
- 2) Kone.
- 3) Kjøkken.
- 4) Overdekket friluftsplass.
- 5, 6 og 8) Soverom.
- 7) Felles vaskerom og rom for tørking av tøy.
- 9) Rom for ved, mailen, årer etc.

»Resultatet er famlende og mislykket, det er ennå for bundet, jeg har ikke kunnet fri meg fra tvangstrøyen.

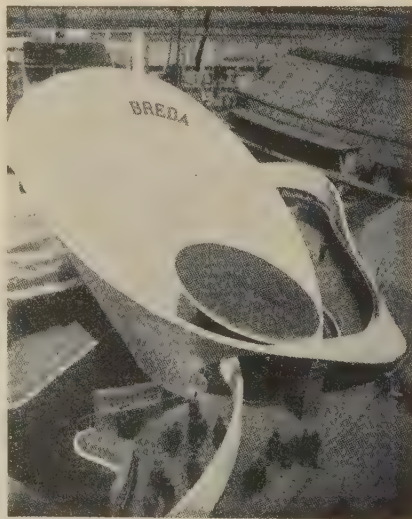
Noe stemmer nesten — dimensjonene — landskapet er bevart uten å bruke medler som kamuflasje eller det å male tingen bort.

Fra sjøen klaffer det, men fra innsiden er overgangen mellom hus og natur ikke lykket. Dette med dimensjoner og rytmen har vært så vesentlig for meg at jeg ikke har fått gjennomarbeidet andre arkitektoniske elementer som konstruksjoner og frigjøringen av detaljene. Materialene har gjort sitt, forskalingsbord og tilfældige materialer som kunne skrapes sammen har i en stor utstrekning bestemt detaljene.

Jeg kunne ha gått en annen vei og forandret huset etter de materialer jeg tilslutt fikk, men det bjød også på vanskeligheter.

Alt måtte gjøres raskt, for bestemmelser og restriksjoner skiftet raskt i den tid, det en hadde lov til en dag, var ikke tillatt en annen, så selv en som regner seg som fagmann hadde ingen mulighet for å få gjennomført et byggearbeide.»

Utstillingspaviljong

Utstillingspaviljongen oppifrån.

I »Die neue Stadt» visas en utställningspaviljong på Milano-mässan 1952. Det italienska storföretaget Breda vill med sin paviljong visa företagets ut-

inte mycket till övers för denna avspänning och sinnets samling. Arkitekten har inte funnit sitt balansläge mellan nödvändig teknisk utveckling och social ansvarskänsla å den ena sidan samt en lugnt samlad mänsklighet å den andra. Arkitekten är merendels föga annat än yrkesmannen-specialisten, blandad av vetenskapens framsteg, av den uppdrivna hastighetens rytm, men oförmögen till sinnets samling i lugnt tillägnande av tillvaron själv.»

Professor Odd Brochmann, Norge, skriver om »Livsoppfattelse og Arkitektur»: »En hel dag var jeg opptatt av en svensk fremgangsmåte, som jeg trodde å kunne bruke. Pointet var å sette alle problemets faktorer opp i en *ligning*, som for tilfellet kunne se slik ut:

$$\frac{L \cdot \emptyset}{B} = AK,$$

hvor altså L står for livsoppfatning, $\emptyset$ for økonomisk situasjon, B for befolkningstilveksten, og endelig AK for arkitektonisk kvalitet. Men systemet lot ikke til å føre frem, ihvertfall så lenge man av naturen ikke er systematiker eller svenske».

Förra gången vi observerade att den svenska fliten fick sig en känga kom den också från Norge, den gången i form av några skämtsamma rader om flitigheten bakom småhusutredningen. Oss emellan sagt skadar det nog inte om man skojar lite med vår allvarsamma flit, som rätt ofta är bortkastad.

Arkitekt MAA Johan Pedersen, Danmark, skriver om »Vers une Architecture»: »Og nu vil jeg til at spør: Hvis man sætter den ene fod i USA og den andens i Sydamerika, idet man vender ryggen mod øst, så tror jeg, man har næsen i den rigtige retning rent arkitektonisk! Dette være sagt ganske uden hensigt og uden forbindende SEO Regn endvidere med større og større trang til farver og en pudsig blanding af hang til individualisme og tvang til konfektion samt endelig med enten meget høje eller meget lave bygningsformationer, så skulle jeg, med mindre osv. osv. ikke tage meget fejl.

Noget der ville medføre en kolossal forandring i arkitekturen er, at arkitekter holdt op med at bruge hovedlineal og trekant og i stedet tegnede alt på fri hånd. Det er faktisk disse to beskudne redskabers skyld, at næsten al kultiveret arkitektur hidtil har været retliniet og firkantet. Hvis man satte sig mageligt med hånd under kind og tegnede løs på fri hånd, ville der ske store ting.

Kære akademistuderende, brænd alle hovedlinealer og trekanter ved en stor autodafé på Charlottenborgs gårdsplads. Allerede det vil give storlæde resultater for fremtidens arkitektur.

Arkitekt MAA Ole Thomassen behandler »Den gode og den onde by» med bl. a. synpunkter på il Campo i Siena. Farver og Musik, Möbleringsprinciper gennem 100 år samt Drømme-

køkken og Brugskøkken är ytterligare några artiklar av intresse.

Slutligen får man läsa synopsis till Danske Arkitekters Landsförbunds storfilm »Manden med Gesimsen» en gräsligt spännande arkitekturhistoria med kuddnapping och förstörelse av oersättliga, sköna värden. (Kystens Perle.)

Se det var ett riktigt Nyttårshäfte. tv

SKOLOR

Italienska skolor

Rassegna Critica di Architettura hade ett skolnummer förra året (nr 25, 1952). I inledningsartikeln framhävdes betydelsen av skolans psykologiska inverkan på barnen och att inverkan uppfattades olika

Ovan: Fasad. Nedan: Planer.

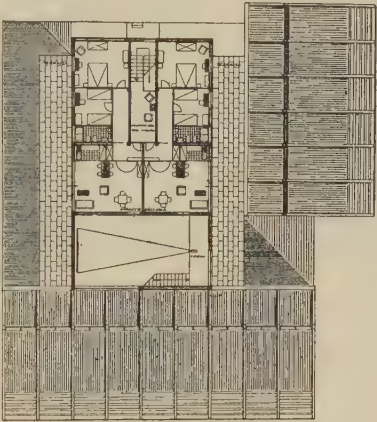
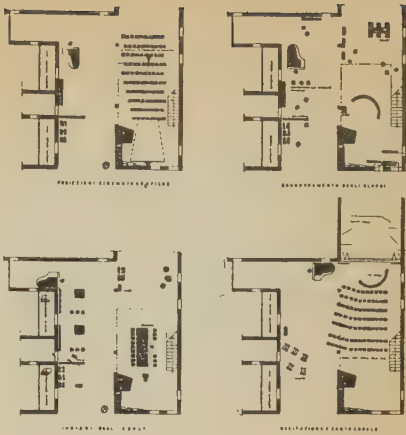

Fig. 1. Piano del primo piano.

Överst t. v: Möblerat för bio och t. h. för samkväm i grupper.

Därunder t. v: Möblerat för föräldrasammankomster och t. h. för recitation och sång.

av barn och vuxna. Man måste hela tiden försöka få skolan — både dess inre psykologiska sida och yttre byggnadsmässiga — att följa med barnets utvecklingsgång under skoltiden. Numret innehöll för övrigt bland annat en skoltävling från vilken vi visar ett par bilder från 1:a pristagarens förslag. tv

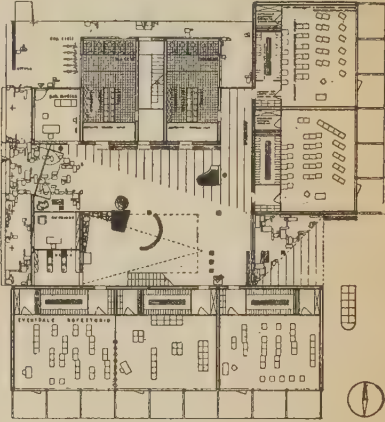

Fig. 6. - Piano del primo terreno.

Opri gruppo molo è formato di disimpegno, spogliatoio e ripostiglio per attualità (scale 1:100).

Folkskola i Darmstadt (Ur *Bauen und Wohnen*, nr 4, 1952)

Modellfoto av ett tävlingsförslag till folkskola i Darmstadt. Förslaget utarbetat av professor Hans Scharoun, Berlin-Siemensstadt, 1951.

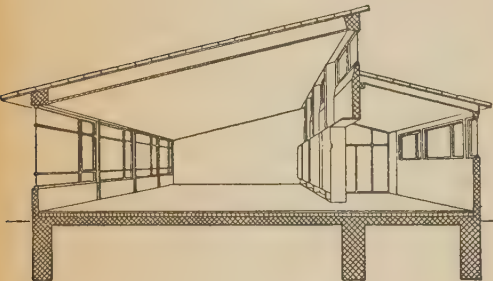
Folkskola i Aichschiess vid Neckar
(Ur Bauen und Wohnen, nr 4, 1952).

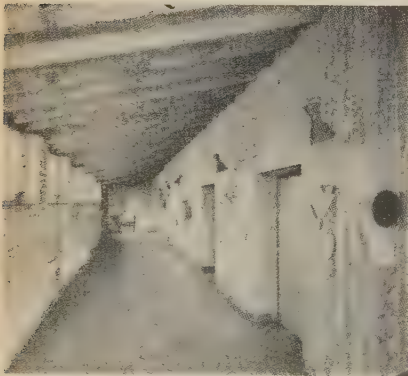
Entréfasaden mot nordost. Ark: Professor Günther Wilhelm, Stuttgart.

Klassrumsinteriör.

Sektion genom klassrum. Skala 1:200.

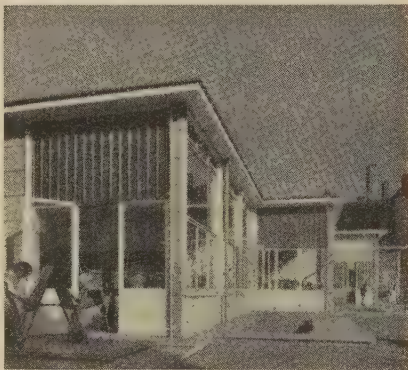

Överväningens korridor som även användes som utställningslokal.

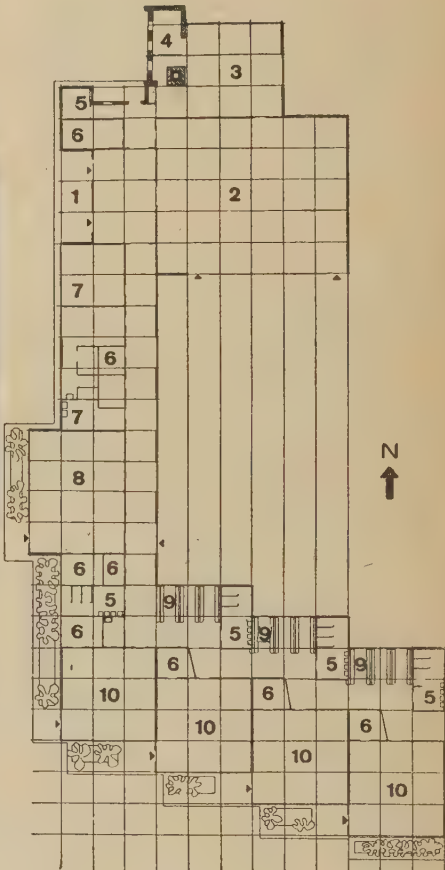

Interiör av klassrum (se planen nedan t. h.).

Folkskola i London
(Ur Bauen und Wohnen, nr 4, 1952)

Klassrumslängan. Ark: R H Matthew, J L Martin, S Howard, F G West, D R Stark och A Strutt.

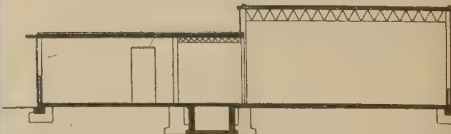

Ovan: Plan. Skala 1:600.

1. Huvudingång, 2. Hall och matsal för 150 barn.
3. Kök. 4. Förråd. 5. Toaletter och w. c. 6. Materialrum.
7. Lärarrum. 8. Reserv. 9. Kapprum.
10. Klassrum.

Kapprum.

Sektion. Skala 1:6000.

Schools for the very young by Heinrich H. Waechter & Elisabeth Waechter, USA, F. W. Dodge Corp. 1951.

Av författarna till denna bok är Heinrich Waechter arkitekt och hans hustru och medförfattare psykolog och lärarinna för the very young. De framhåller i förordet till boken sin åsikt, att systematisk undervisning bör delges barnen redan i 2–3-årsåldern; gör sedan i bokens första del ett historiskt, filosofiskt tillbakasvett med hållplatser vid banbrytande pionjärer inom kindergartn och nursery schools såsom Friedrich Fröbel i Tyskland på 1830-talet, Maria Montessori i Italien i början på 1900-talet, Margaret Mc Millan i England på 1850-talet m. fl. Därefter utvecklar de i bokens andra och tredje del sina synpunkter om förskolans funktioner, miljö, arkitektur, förhållandet till stadsplan, ekonomi etc.

Man kan förstå författarnas synpunkt att förskolan kan ha stor betydelse att förbereda barnen på den kommande obligatoriska skolgången. Övergången mellan lek och det stora, främmande skolspöket blir kanske på detta sätt ingen brutal revolution utan en nästan omärklig, betydligt mera harmonisk förändring. Barnen blir vana vid en lärarinna, vid kamrater, vid grupparbete; de har fått utvecklas lugnt med sitt pysslande och knäp i lekskolan under gemensam glädje och hjälp. Barnen blir kanske bättre rustade att lugnt fortsätta med siffror och bokstäver?

Författarna ifrågasätter huruvida förskolorna bör vara obligatoriska. Namnet obligatorisk bör i så fall inte uppfattas alltför strängt och högtidligt. Ett litet barn kan knälla iväg till lekskolan och hälsa på hos fröken och sina jämnåriga samt sysselsätta sig en stund med härligt kladdigt klisterpapper och kletig modellera. Intresset vaknar successivt, lekskolan blir en rolig tillflyktsort, besöket förlänges varje gång, skaparglädjen och samhörigheten med jämnåriga vaknar.

Författarna framhåller även lämpligheten av att förlägga lekskolorna i närheten av barnens hem och gärna tillsammans med småskolorna. Ofta kan det vara lämpligt med förskolan i kontakt med lärarseminarier och högskolor för blivande pedagoger. De blivande lärarna skulle i så fall på nära håll kunna studera småbarnspsykologi och barnens inställning till sina blivande läromästare blev mera personlig.

Gösta Abergh

Interiör från lekskola i Pasadena, Cal. Ark: Smith och Williams.

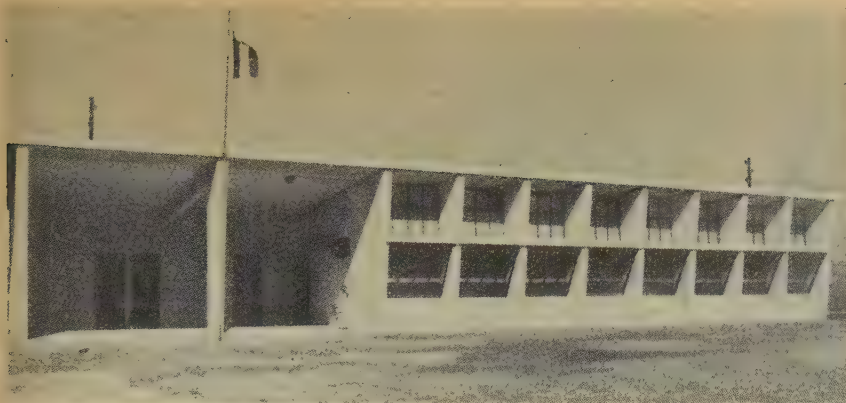

Fig. 1. Skola uppförd i Saint-Dionisy, Provence. Ark: Glaude Mazet.

Franska typskolor

I meterprototypens hemland har man nu fastställt sex »Ecoles Prototypes» för mycket små skolor (i allmänhet en enda lektionssal med matsal) enligt en publikation med samma namn. För några år sedan anslog de franska myndigheterna 20 milj. francs för att få fram normaltyper för seriebyggande i större skala. 39 framstående arkitekter inbjöds att lösa problemet och av de 28 förslag som därvid inkom, utfördes 20. Av dessa utvaldes slutligen 6 av en kommitté under ordförandeskap av franske undervisningsministern André Marie, som i nämnda skrift uppmanar franska borgmästare att snarast göra sitt val bland dessa.

Några data ur programmet

Totala ytan för komplexet, ca 2000 m², skall förutom själva skolbyggnaden upptagas av en skolgård om 500 m², en idrottsplats och en trädgård för läraren.

Skolbyggnaden skall innehålla skollokal och lärarbostad.

Skollokalen omfattar en 60 m² lärosal mot sydsydväst, vestibul om 15 à 20 m² med tvättmöjligheter; en överläkt lekplats, lika stor som lärosalen; kombinerad matsal och arbetsplats intill lärosalen samt slutligen ca 30 m² utrymme för eldning, bränsle, WC med urinoar samt cykelstall.

Lärarbostaden består av fyra rum och kök med badrum.

Rumshöjd i lärosalen 3,50 m, i lärarvåningen 2,80 m.

Av de sex skolutyperna visas här två: Den ena (fig. 1, 2) är avsedd för varmt och torrt klimat. Skollokal och lärarbostad är här skilda byggnader. Byggnadskostnad (juni 1950) ca 6 milj. francs exkl. kompletterande arbeten, avlopp och inläggning.

Den andra (fig. 3) har plan i form av en cirkel med ca 20 m diameter. Denna typ har flera varianter: alt. 1. en lärosal + en våning (fig. 4); alt. 2. två lärosalar + två våningar (fig. 5); alt. 3. kindergartn med två salar utan våning samt alt. 4. tre lärosalar + en lärarvåning. Byggnadskostnad (maj 1950) 5,5 milj. francs jämte 1,2 milj. francs för kompletterande arbeten.

(Bouw 27 dec. 1952)

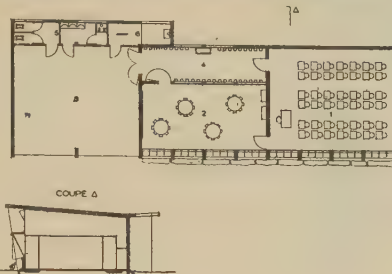

Fig. 2. Plan av skollokalerna. 1. Lärosal. 2. Arbetsrum-matsal. 3. Överläkt lekplats. 4. Korridor. 5. WC. 6. Eldning.

Fig. 3. Skola uppförd utanför Paris. Ark: R Camélot och ing. B Laffaille.

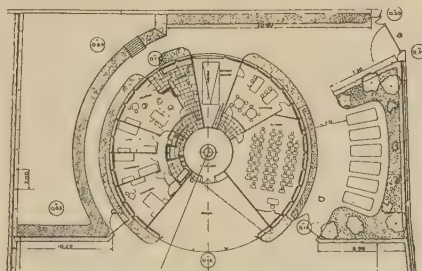

Fig. 4. Plan. Alt. 1.

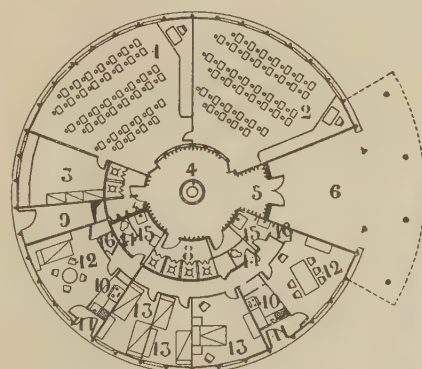
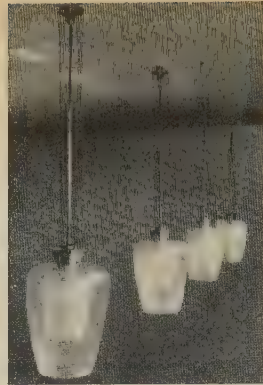
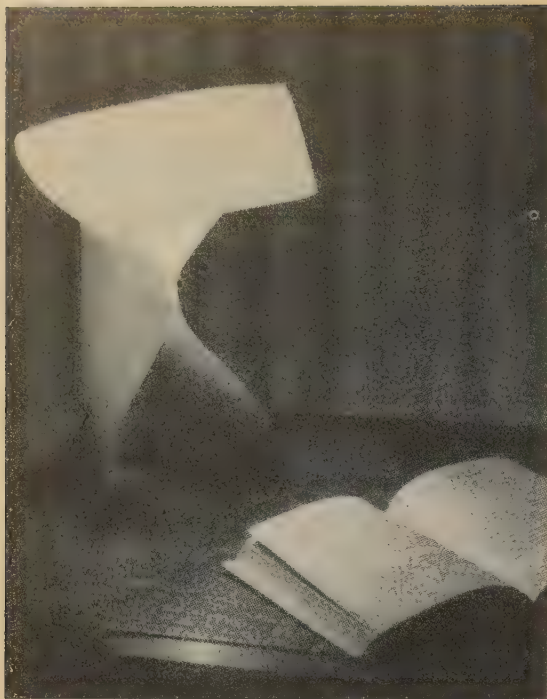

Fig. 5. Plan. Alt. 2. 1. Lärosal för äldre elever. 2. Lärosal för yngre elever. 3. Arbetsrum-matsal. 4. Vestibul. 5. Ingång för elever. 6. Överläkt lekplats. 7. WC för pojkar. 8. WC för flickor. 9. Eldningsrum. 10. Kök. 11. Entré till våningen. 12. Vardagsrum. 13. Sovrum.

Ovan: Glaslyktor ritade av arkitekt Lisa Johanson-Pape, Helsingfors. Den inre delen i matteral, ytterklockan i tunnt genomskinnigt glas.

T. v: Bordslampa i vitt Plexiglas ritad av Prof. Hoffmann-Lederer, Darmstadt.

Nedän: Exempel på en dålig armaturtyp.

Belysningsarmatur

I det svenska företalet till »Form-schöne Lampen Und Beleuchtungsanlagen» av Gerhard Krohn, Fritz Hierl citerar författarna en som man kallar tysk normförklaring: »Den konstgjorda belysningen måste motsvara de högsta fordringarna, den måste vara ekonomisk, ändamålsenlig, hygienisk och vacker.» Och de kommentera den bl. a. så här: »När man tar hänsyn till detta, måste man försöka finna former, vilka på samma gång som de äro effektfulla belysningskroppar också motsvara de arkitektoniska anspråken.» I lika allmängiltiga och vaga och ibland banala ordalag har förordet för övrigt hållits men avslutas dock i klarare form. »Detta verk visar ett urval av de lampor som normalt tillfredsställer våra fordringar.»

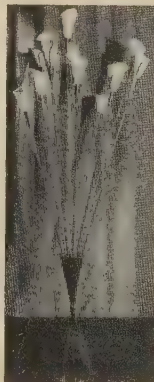
133 teckningar av olika eller varierade belysningstyper jämte kommentarer bl. a. till deras sätt att ge ljus och var plats finns för dekorer samt en sida om användningsområden för olika belysningstyper förmår inte häva känslan av att författarna inte förstått betydelsen av saklighet.

De följande 150 sidorna är upplagda som en katalog över europeisk armatur i vissa fall inplacerad i sitt rumssammanhang i andra som fristående bilder. Låt oss i korthet konstatera att författarnas val är så till vida ambitiöst att de tagit med många enkla och fina typer t. ex. finländskan Lisa Johanson-Papes glaskroppar och plåtskärmar men ej avstått från sådana där ljuskällan döljs av sidenfransar eller lyskroppen placerats i en liljekalk av plåt. De har valt butiksinteriorer med påtagliga belysningsfel.

Man kan ifrågasätta värdet av publikationer av denna typ, lite filosofi följd av periferisk analys och därefter en exempelsamling. De ger sken av att vara resultat av metodiskt vetenskap-

ligt arbete men är i verkligheten ytterst ytliga. Om författarna till »Form-schöne Lampen» hade begränsat sig till och från grunden behandlat en liten del av det stora område de försökt överblicka hade troligen resultatet blivit värdefullare.

Arne Rudberger

INKOMMEN LITTERATUR

Stadtplanung für Wien av Karl H. Brunner. Wien 1952. 223 sid. 311 ill.

Byggnadsförfattningar. Redigerade av Nils Ahrbom och Lennart Holm. Tidens förlag, Stockholm 1952. 195 sid., ill. med måttsskisser och principritningar. Pris 23 kr.

Yrkes- och affärsräkning för byggnadsarbetare. Andra upplagan. Reviderad av byggnadsingenjören Åke Bolmgren. Kungl. överstyrelsen för yrkesutbildning. Stockholm 1952. 74 sid. Ill. med fig., exempel och tabeller. Pris 3: 50 kronor.

Personalbostäder vid kraftverk av Hans Matell. Svenska vattenkraftföreningens publikationer 430 (1952: 10). Stockholm 1952. 292 sid. ill. Pris 3 kr. Erhålls genom föreningens expedition, Norrlandsgatan 16 och genom AB C. E. Fritzes hovbokhandel, Fredsgatan 2, Stockholm.

Moderne Verkaufsräume. Dokumentation über Ladenbau, Fassade und Schaufenster. Zürich 1952. 263 sid. 483 ill.

Våra bokstäver. Hur de utvecklats och fått sin nuvarande form. Wezätas skriftserie nr 5. Göteborg 1952. 29 sid. ill.

Hesselgrens färgatlas omfattande en kortfattad färglära med 4 bilagor och 26 plan-scher i en ringpärm. Pris 65 kr. samt färgblock med 507 färger i format 5x10 cm samlade i fyra block. Pris 70 kr. Utgivare T. Palmer AB, Stockholm 1952.

AVGJORD TÄVLING

Stortorg i Vetlanda

I tävlingen om planering och utsmyckning av Stortorget i Vetlanda har första pris erövrats av skulptören Knut-Erik Lindberg, Kvicksund, och arkitekt SAR Per-Olof Olsson, Stockholm, för förslaget »Bronskälven». De har tagit sitt förstapris i en omtävling som beslöts för ett år sedan, då prisnämnden anmodade dem å ena sidan och skulptören Olle Adrin tillsammans med arkitekt Kjell Abrahamsson och arkitekterna Tord Hultman och Johan Thomé å den andra att bearbeta sina förslag.

Prisnämnden har utgjorts av skulptör Gustaf Nordahl, Saltsjöbaden, skulptör Yngve Andersson, Johanneshov, och stadsarkitekt Gösta Planck, Jönköping.

UTLYSTA TÄVLINGAR

Kårhus och elevhem i Örebro

Tekniska Föreningen i Örebro inbjuder svenska arkitekter och i Sverige bosatta utländska arkitekter i samarbete med arkitekter SAR till tävling om kårhus och elevhem för studerande vid Högre tekniska läroverket i Örebro.

Program utlämnas utan kostnad. Övriga handlingar utlämnas av tävlingens funktionär, ingenjör Roger Woog, Lövestagatan 15 C, Örebro. Vid deponering av 25:— kr., vilket belopp återbetalas, när fullständigt tävlingsförslag inlämnats eller om handlingarna återsändes till funktionären senast den 8 juni 1953.

Tävlingsförslag skall vara inlämnat till funktionären senast kl. 12.00, måndagen den 8 juni 1953.

Det inlämnade förslagen kommer att bedömas av en prisnämnd bestående av rektor Martin Söderman och lektor Martin Lien samt arkitekter SAR professor Melchior Wernstedt, Bengt Lindroos och Lars Arborelius.

Till prisnämndens förfogande är ställt 15 000 kr för pris och inköp, vilken summa ovillkorligen skall utdelas. I:a pris kommer icke att understiga 5 000 kr.

Uppgift	Inlämn.-tid	Se Byggm.
Kårhus och elevhem i Örebro	8 juni 1953	Nr A 4-53 s. I
Skola i Kinna	15 juni 1953	Nr A 12-52 s. I

Lämna reproduktionsdugliga tävlingsritningar.

På omslaget: Arvfurstens palats i Stockholm.
Gårdsinteriör.
Foto: Lennart af Petersens.

ENGLISH SUMMARY

The restoration problem

By G Lindahl

p. 85—96

The fundamental principle underlying restoration of historical monuments in the 19th century was that the architectural style of past centuries could be reincarnated outright. Thus, when the Germans undertook the restoration of Cologne Cathedral they adopted pure 14th century style, since they considered that Gothic architecture was as natural an expression for 19th century values as for those of the Middle Ages. The Gothic style was looked upon as their particular national style, and its resurrection was regarded as a patriotic art equally rational in any epoch. The same idea underlay, for example, the Norwegian restoration work on Trondhjem Cathedral.

This attitude, moreover, produced a complete unity of style. In Cologne the cathedral was purged of additions made in the late Middle Ages, and in Trondhjem evidences of baroque influence were removed while parts were added analogous to those which had survived from the Middle Ages. The leading Swedish expert on restoration, Helgo Zetterwall, followed the same principles. Lund and Uppsala Cathedrals were rebuilt in a uniform style developed as Zetterwall presumed that, the builders in the Middle Ages would have proceeded had they been able to work with the same speed and efficiency as 19th century builders.

These ideas have been criticized for a very long time past, but it was not until the 1870's that the criticism assumed the weight attaching to true art policy. England was the pioneer country

in this respect: Ruskin and others maintained that each period should create its own architectural style; a restoration should be confined to the preservation of what is ancient, while new building should be carried out in contemporary style. In Sweden strong opposition was raised in the 1890's to the restoration of Uppsala Cathedral and Gripsholm Castle. The principal critics were artists and writers at the same time who belonged to the anti-academic opposition. Their ideas were effectuated in a practical plan of action drawn up by the architect and art historian Sigurd Curman, and from about 1910 it left its mark on almost every ambitious restoration project in the country. A very high aesthetic standard was demanded in carrying through the work and painstaking investigations in cultural archaeology were undertaken in connection with the work of restoration.

The main weakness in this programme has been that the previous century's architecture was regarded as worthless from an aesthetic point of view and it has thus been treated with complete nonchalance. When it was a question of restoring a 19th century church attempts were sometimes made to wipe out all traces of Neo-Gothic and to create an impression of true Mediaevalism. In other cases 19th century architectural designs have been completely eradicated. Moreover, owing to a certain lack of clarity in outlining the principles involved, unnecessary difficulties have arisen in the way of implementing the great project for the restoration of Uppsala Cathedral. The ideas underlying the restoration programme, and which have been applied during the last few decades are doubtless reasonable, but they should be more clearly defined and their practical application should be, in part at least, modified.

On restoration

Highlights of two latter-day projects

By I Tengbom

p. 97—110

A thorough knowledge of the objectives to be realized is necessary in order properly to appraise architectural restoration. Clarifying these objectives is primarily a task for the scientist. The architect is thus kept from getting too involved in the historical aspects of an assignment, and permits him greater freedom of action. The urgencies of technology and everyday life often conflict with the views of historians. It is wisest to have these different opinions preached from separate pulpits; this gives the architect a freer hand to work out his synthesis.

The *Bonde Palace* was built in 1660, and has since then experienced several vicissitudes. It was acquired by the City of Stockholm in 1732 to house the law courts. After a destructive fire, it was rebuilt and an upper storey added in the 1750's.

The newly completed restoration was made to prepare quarters for the

Supreme Court. The only major change effected was to roof a light shaft, so that the space underneath could be utilized for cloak-rooms, toilets, etc. This work, however, did no more than tamper with the more recent masonry on the upper storey.

Only a small part of the original room furnishings survive. Other than a couple of richly ornamented plaster ceilings, only one writing-room has been preserved, thanks largely to the work of Mr. Alfred Nilsson.

Buildings from four different centuries make up the Arvfursten Palace: a town residence from 1670; a royal palace from the end of the 18th century; a block of flats from the latter half of the 19th century; and finally, a courtyard wing completed within the past year to house the archives of the Foreign Ministry.

Throughout the years, Arvfursten Palace has been rented and hired for almost every conceivable purpose. Different tenants and newcomers have made changes of their own, erecting partitions, refurnishing room interiors, etc.—and inevitably committing some damage in the process.

When at last modern offices were to be installed on the premises, the builders were instructed not to interfere unduly with sentimental and esthetic values. This requirement has been successfully met, even though it was necessary to reinforce the foundation and building frame, strengthen the joists and ceilings, and put in fire-proof installations.

Renaissance at Gunnebo

By A Bäckström

p. 111—120

Gunnebo is a fine old estate situated at Mölndal, an industrial town adjoining Gothenburg. Its original architect was C W Carlberg, who was commissioned (the exact date is unknown) to build a summer residence by John Hall, a wealthy Gothenburg businessman of English descent. Carlberg began designing Gunnebo shortly after his return in 1782 from a five-year tour of study in England and on the Continent. The main building was mostly finished by 1796, but landscaping the grounds took several more years. Every detail of construction was observed by Carlberg, who was most strongly impressed by French and Italian art. In general, Gunnebo represents a blend of Louis Seize style with distinct classical features; however, a few details (e.g., some of the furniture) show English influence.

After the death of John Hall in 1802, Gunnebo passed to his widow. However, his son, John Hall Jr., who was totally unable to manage finances, became bankrupt in 1807 and died after years of lawsuits in wretched poverty in 1830. But long before then Gunnebo had fallen into neglect—the main building, greenhouse and grounds were left in disrepair. The estate was sold at auction in 1832, and passed through several

hands until Carl and Hilda Sparre set up their residence there in 1889. Of all the owners since 1832, the Sparres worked most diligently at trying to restore Gunnebo to its former glory.

In June 1949, the Town Council of Mölndal purchased part of Gunnebo (the area demarcated by a dotted line on the accompanying map) from the executors of the Sparre estate, and set out to restore building and grounds to their original appearance as far as possible. To supervise the project, a special board was appointed, which included in its membership two museum curators: Mr. *Stig Roth* of the Gothenburg Historical Museum and Mr. *Göran Axel-Nilsson* of the Röhss Museum of Art Handicrafts. Mr. *John Söderberg*, a Stockholm engineer, carried out the measurements. The restoration of the building was entrusted to Mr. *Sven Dalén*, Stockholm; he also supervised the restoration of the birchwood furniture, which was varnished and patinated by skilled furniture finishers at AB Nyköpings Möbelfabrik, who followed the original designs of Carlberg. Miss *Elisabeth Strömberg* of the Röhss Museum was responsible for the textile furnishings. A plan for reconstructing the grounds and park was drawn up by Mr. *Walter Bauer*, a landscape architect who also drafted a master plan based largely on Carlberg's own original, detailed designs. The gradual realization of this plan is now the chief goal of the restoration board.

Gunnebo's »new look» was unveiled to the public on May 16, 1952. A few things needed to complete the picture are still lacking, e.g. the flight of outside steps leading down from the large drawing-room; several fences and balustrades marking off different parts of the premises; the copper roofing and the façade of the charming little greenhouse.

Nevertheless, by its timely intervention in Gunnebo, the town of Mölndal has successfully preserved artistic and historic values. In addition, it has created an environment for the enjoyment of many festive occasions under community auspices.

DIVERSE

Rysk bostadsproduktion

Nattbild från hyres- och affärshus i Moskva.

Ryssarna har onekligen gjort anmärkningsvärda framsteg på byggnadsteknikens område, framför allt när det

Bostadshus i 32-våningar i Moskva. Ett par man kläder fasaden på 14:e våningen med keramikblock.

gäller vattenbyggen och storanläggningar, som till exempel skyskraper och industri- anläggningar. Vad dessa anbelangar hinner man också i de flesta fall förverkliga byggnadsplanerna på utsatt tid.

På ett avsnitt av byggnadsfronten vill det sig inte alls, och det är vad gäller bostadsproduktionen. Det gapar alltid en klyfta i kvartals- och årsrapporterna mellan byggnadsprogrammet och vad som i själva verket genomförs.

Av allt att döma har bostadsproduktionen blivit något av den sovjetiska byggnadsproduktionens styvbarn. I det maximalt dimensionerade byggnadsprogrammet har storanläggningarna — vattenbyggen, kommunikationsleder, industri- anläggningar — prioritetsrätt. I den mån material, kapital och arbetskraft tenderar att inte helt förslå för det totala byggnadsprogrammets realiserande så blir bostadsproduktionen i första hand satt på svältkost. Enligt fackförenings- tidningen »Trud» är det framför allt byggnadsmaterialet som falerar. I en trespaltigt uppslagen anklagande artikel heter det sålunda: »Ministeriet för byggnadsämnesindustrin lägger krokben för bostadsproduktionen!»

Inte mindre än fyra gånger behandlade förbundsstyrelsen för denna industrigen eftersläpningen förra året och varje gång lovade ministeriet vidta åtgärder för att öka produktionstempot, framhåller tidningen, utan att dock någon bättring kommit till stånd. Därom vittnar värtaligt nog vakanserna i fjol- årets produktionsplan. Enbart arbetarna och de anställda inom denna produktionsgren blev på så sätt lurade på 170 000 kvadratmeter bostadsyta, för ryska förhållanden liktydigt med ungefär 1 000 bostäder, och det var inte blott bostäder som mankerade: även planerade 9 skolor, 54 barnhem och 80 procent av i byggnadsprogrammet förutsedda kindergarten stannade på papperet. Likartade förhållanden rådde både 1950 och 1951.

»Trud» frågar sig nu, om detta möjli-

Hyreshus i Moskva.

gen kan bero på materialbrist eller erforderliga maskiner, men förnekar detta i samma andetag och anklagar ministeriet för att betrakta bostadsproduktionen som en sekundär fråga.

Nu finns det emellertid anledning att ta denna förklaring med en nypa salt, så tillvida som materialbristen beträffande en för bostadsproduktionen så pass viktig detalj som trävirke rimligtvis inte kunde ha stått till buds i tillräckliga mängder. Trävaruindustrin är nämligen den industrigren, som släpar ojämförligt mest efter utav samtliga i sovjet. Ett av de viktigaste produktionsområdena — Finsk-karelska republiken — fyllde 1952 års plan endast till 50 procent, för att ta ett exempel. Men annars finns ingen anledning tvivla på anklagelsen att ministeriet skulle eftersätta just bostadsproduktionen, ty den får, som vi redan anför, finna sig i att komma i efterhand.

Det förefaller som om ministeriet för byggnadsmaterialproduktionen skulle lida

av samma åkomma som ministeriet för trävaruindustrin: en olycklig benägenhet för pappersexercis. Som exempel kan anföras, att det karelska skogsbruksministeriet på 16 månader hade hunnit skicka ut inte mindre än 60 000 order, direktiv och förordningar till cheferna för sågverk och skogsavverkningar i republiken! — Bland de otaliga ukaser som byggmaterialministern avlätit dateras en till 7 augusti 1952, där det talades om att man »måste säkerställa en kontinuerlig leverans av byggnadsmaterial, arbetskraft och maskiner för bostadsproduktionen.» Som det skulle visa sig — ett slag i luften.

I stället för att öka arbetarantalet vid bostadsbyggena gjorde man på många håll tvärtom. Så skedde t. ex. i Belgograd, där endast en fjärdedel av bostadsprogrammet kunde realiserats och samma sak rapporteras från en rad andra städer. Inte ett enda av de olika republikernas ministerier för byggnadsämnesindustrin förmådde genomföra årsplanerna, vadan man exempelvis i den aserbajdsjanska republiken förverkligade bostadsbyggnadsprogrammet till endast 12 procent år 1952.

Läget visar ingen tendens mot en bättring innevarande år, framhåller »Trud» i en exposé av klagomål från fackföreningar landet runt. I stälstaden Stalinsk i Ukraina har årets två första månader förgått, utan att bostadsproduktionen kommit igång, och i Donetzbäckenet — ett av unionens största kolgruvdistrikt — står många halvfärdiga hus från förra året öde och tomma och en överksamhetens tystnad råder på de tomtområden, som avdelats för bostadsbyggen. Samma är förhållandet i Charkov och andra ukrainska städer.

Man har svårt att frigöra sig från intrycket, att ansvaret för denna eftersläpning, vad bostadsproduktionen angår, inte enbart kan skyllas ministeriet för byggnadsmaterialtillverkningen. Snarare ligger det så till att de centrala planeringsorganen överdimensionerat byggnadsproduktionens årsplaner så att de som är ansvariga för dess genomförande saknar de objektiva förutsättningarna därför. Så förhåller det sig i vart fall inom trävaruindustrin, där ministern, Orlov, nu i flera år stått i skottgluggen och i samband med den senaste regeringsombildningen fick silkessnöret. Skogsbruket har på ett par år försetts med tiotusentals elmotorsågar, traktorer, lastkranar etc. och årsplanen uppgjordes centralt, med beräkningen av den nya teknikkens hundra procentiga utnyttjande. Men skogsarbetarna, fullständigt ovana med de nya hjälpmedlen, föredrog i stor utsträckning att arbeta med svans och yxa och de som använde sig av den nya tekniken fick naturligtvis inte alls ut vad som beräknat var. Samma kan förhållandet vara inom den bransch som vi här talat om, ty även byggnads- och byggnadsämnesindustrin har tekniskt nyutrustats de senaste åren.

Partiets huvudorgan, »Pravda», riktar i sin tur en skarp kritik mot kvaliteten på de nyuppförda bostäderna. Från Ba-

En gatubild från bostadsområdet vid en automobilfabrik.

lachinsks textilfabriker rapporterar den om hur textilarbetarnas förväntningar förbyttes i den djupaste besvikelse, när de äntligen skulle flytta in i de åtrådda, nya bostäderna. Kökspisarna visade sig överlag vara obrukbara, badkaren mångenstädes rostiga, värmeelementen ur funktion, dörrar och fönster i behov av omedelbar reparation. Från stälstaden Tjeljabinsk rapporteras om nyuppförda bostadshus av sådan beskaffenhet att stora sprickor redan vid inflyttningen gapade i väggar, hur rappningen faller ner ur taket och trappuppgångarna står halvfärdiga. Klagomål av liknande art strömmar in från en rad städer.

S. T. H.

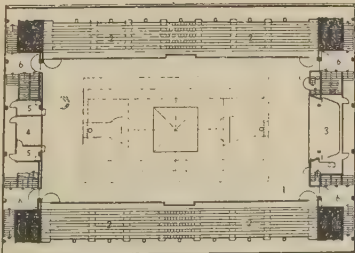
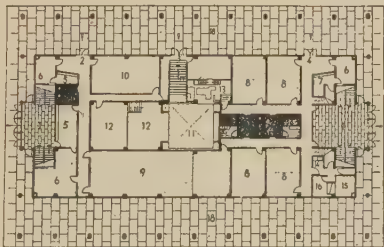
TIDSKRIFTER

Fritidscentrum i Japan

(Ur »Kenchikubunka» aug. 1952)

Huvudentrén.

Planer.

Amerikanska arkitektkontor.

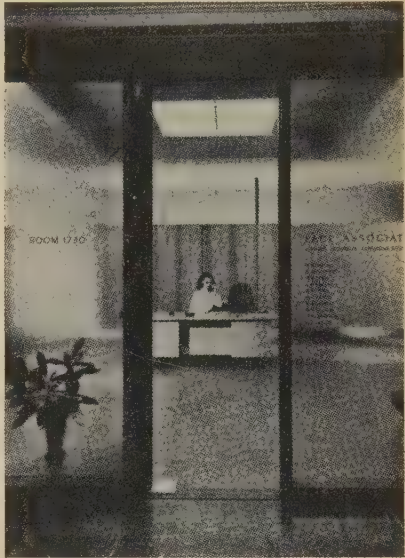
(Ur »Arch. Record» jan. 1953)

Tidskriften ägnar 27 sidor åt en skildring av arkitektkontor i Amerika — planer och fotografier och beskrivningar.

Vi har själva ett i hög grad hemmagjort kontor och beundrar livligt de amerikanska kollegorna.

När vi får tid någon gång skall vi överväga möjligheten att göra en liknande visning av svenska arkitektkontor. Under tiden kan ju kollegorna se om sina hus. En god hjälp i detta avseende kan som synes ges av den refererade tidskriften.

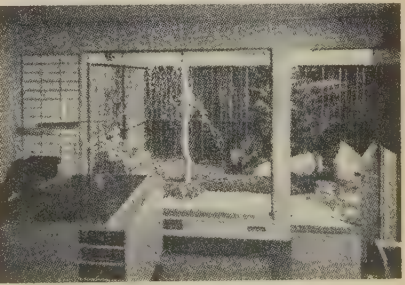
tv

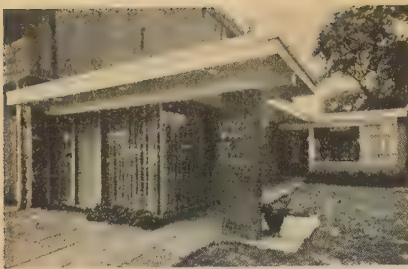
Ovan: Här gäller det att vara välborstad och slätthamnad när man besöker chefsarkitekten.

Här kan man å andra sidan vara litet mänskligare i klädsel och uppträdande.

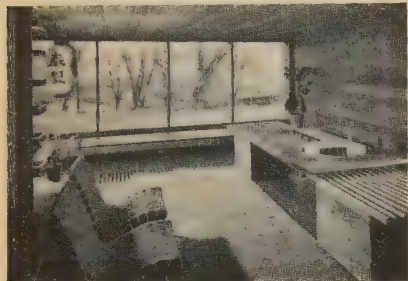
Ett arbetsrum mot en inhägnad gård.

Den här arkitektentrén verkar en aning bensinstation för våra ögon. Men det är kanske en synvilla.

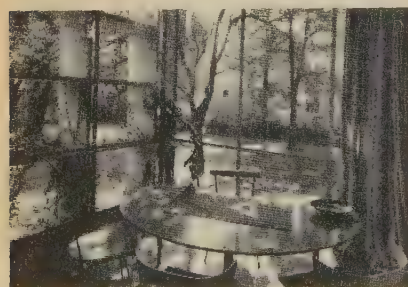
Och bakom grannlåten jobbas det ungefär som här.

Ett specialritat rum för visning av modeller...

...med en kontemplativ hörna där klienten övertalas kanske genom att pinas på offerbordet nedanför djävulsmaskerna.

Ett rarare konferensrum varken ute eller inne. Med vinkelhake på det runda bordet.

Kröningsdekoration

Ett av förslagen till gatudekorationer vid kröningsfestligheterna i London i sommar. Arkitekt: Sir Hugh Casson.

AVGJORDA TÄVLINGAR

Sabbatsbergstävlingen

Arkitekt SAR Anders Tengbom med arkitekt SAR Carl-Gustaf Carlstedt som medarbetare vann omtävlingen rörande ombyggnad av Sabbatsbergs sjukhus. Deras förslag »Wiktorica II» kommer att med en del förenklingar utföras.

Förslagsställarna har lyckats lösa det svåra problemet att bibehålla en stor del av parken.

Man beräknar få 1200 platser mot nuvarande 750. Det blir ett ombyggnadsarbete på lång sikt, då det skall ske utan att några avdelningar stängs under tiden. Ombyggnaden beräknas kosta omkring 72 miljoner kronor.

Karlaplanstävlingen

Arkitekttävlingen om statlig administrationsbyggnad i kvarteret Fältöversten vid Karlaplan i Stockholm avgjordes på så sätt att prissumman, 30 000 kr, fördelades lika mellan de fyra förslagen »Verk» av arkitekter SAR Sven Backström och Leif Reinius, Stockholm, med arkitekterna Erik Wirén och Lars Magnusson som medarbetare, »Gavlar anammars» av arkitekt SAR Carl Nyrén, Stockholm, »Nice work if you can get it» av arkitekter SAR Berndt Alfreds och Gunnar Larsén, Stockholm, med arkitekt Etienne Porret som medarbetare samt »Variation» av arkitekt SAR Sture Frölén, Stockholm, med arkitekterna Bo Larsson och Yusuf Ersahin som medarbetare.

Dessutom har följande tre förslag inköpts för vardera 2000 kr. 1:a inköp »Idékomplex» av arkitekt SAR Gunnar Forszén, medhjälpare arkitekt SAR Egon Jonason och arkitekt Valter Kern, 2:a inköp »Kungl. Karlstyrelsen» av arkitekt SAR Nils Arne Rosén, medhjälpare arkitekt SAR Arne Philip, samt 3:e inköp »Forszén, medhjälpare arkitekt SAR Egon Laudon, medhjälpare arkitekt Henry Larsson, samtliga i Stockholm.

Tävlingen avsåg att pröva möjligheterna att inom kvarteret inrymma en bl. a. ur stadsbildssynpunkt godtagbar

kontorsbyggnad på ca 25 000 m² tjänsterumsyta för diverse statliga ämbetsverk och institutioner med tillhörande sammanträdes- och lunchlokaler.

Förslaget ingår som ett led i byggnadsstyrelsens strävan att dels lösgöra en del av de nuvarande förhyrningarna på öppna marknaden för statligt ändamål och dels åstadkomma ersättningsbyggnader för delar av det statliga fastighetsbestånd som berörs av Nedre Normmalms-regleringen.

Byggnadsföretaget skall genomföras i etapper och beräknas fullt utbyggt kosta i runt tal 40 milj. kr. Byggnadsfrågan skall underställas 1954 års riksdag.

Prisnämnden utgjordes av: professor Nils Ahrbom, direktör Arne Björnstad, byggnadsrådet Hans Brunnberg, kanslichef Elof Cardelius, generaldirektör Gunnar Wejke och stadsarkitekt Gunnar Wetterling, Stockholm.

Täbytävlingen

Den inbjudna tävlingen om stadsplan vid Näsbyrads station i Täby köping har nu avgjorts.

Till tävlingen hade inbjudits producentföretagen Befa, HSB och Svenska Riksbyggen samt arkitekter SAR Bengt Gate och Nils Tesch, Stockholm.

Prisnämnden beslöt enhälligt att med 1:a pris, 3000 kr, belöna förslaget »...och ensam ägde han hela Täby» utfört för Befa av arkitekt SAR Nils Lönnroth, Stockholm, med arkitekter SAR Ingmar Sjöholm och Carl-Otto Hellman, civilingenjörer SVR Bo Hertzman-Ericsson (trafik) och Anders Cronström (vatten och avlopp) samt ingenjör Sture Widlund (vatten och avlopp) som medarbetare.

Ytterligare två pris om vardera 1000 kr tilldelades förslagen »Dag och Natt» utfört för HSB av arkitekt SAR Harry Egler, Fred Forbat, och Åke Janson samt arkitekterna Thomas Szentgyörgyi och Peter Lang, Stockholm och »Min rätt så gröna dal» utfört av arkitekt SAR Nils Tesch, Stockholm med arkitekt SAR Yngve Tegnér och trädgårdsarkitekt Eric Anjou som medarbetare.

Prisnämnden utgjordes av: kommunaldirektör Gustaf Berg, civilingenjör Erik Blomqvist samt arkitekter SAR stadsarkitekt Sture Elmén, Sune Lindström och Leif Reinius.

UTLYSTA TÄVLINGAR

Uppgift	Inlämn.-tid	Se Byggn.
Kårhus och elevhem i Örebro	8 juni 1953	Nr A 4 53 s. I
Skola i Kinna	15 juni 1953	Nr A 12- 52 s. I
Stadsplan i Alingsås	29 okt. 1953	Nr A 5- 53 s. I

Lämna reproduktionsdugliga tävlingsritningar.

På omslaget: Korsvirkeshus i kv. Lars, Ystad.
Foto: Gunnar Ljungdahl.

ENGLISH SUMMARY

Some half-timbered houses in Ystad

By R. Welin

p. 121—128

In 1944 the fate of the old half-timbered houses in Ystad hung in the balance. The town's oldest house, dating from the early 16th century and situated in the Lars quarter, was destined to be pulled down to make way for a modern bank building.

The banking company contended that the municipal authorities should move the house to the town's open air museum but, the authorities, on the other hand, were of the opinion that it should remain in site but be given a modern interior. In this way the distinctive appearance of an old half-timbered house would be preserved and, in addition, the building would get a new lease of life. The authorities also offered to pay for the external preservation.

As the municipality, alone, could not undertake to meet the cost of restoring all the historically valuable buildings, among which can be mentioned the houses in the Lars quarter, the Ängla house in Lovisa quarter, Olsson's court in the Erik quarter and Per Hålsa's court in the Birger Västra, they received, through the help and recommendation of the National Antiquities Department, a State grant of 145,000 crowns. By this means the bank's building problem was solved and at the same time the old houses were saved. In addition an extension was erected facing St. Östergatan.

The restoration consisted of straightening up and replacing the oak timbers in,

as far as possible, original condition and ensuring that, encroachments made, during the course of centuries, into the non-bearing members of the facade, were preserved to the greatest possible extent.

The Ängla house is the most richly adorned of the half-timbered courts. The house has a typical renaissance facade with the sculptured figures of soldiers and, on the timbering between them, carved angel heads. The house now contains 3 modern dwellings and a shop and, in the court, a newly erected wing containing an up-to-date wash house. In the Birger Västra quarter the houses have been converted to include 4 dwellings, a modern paint shop with air conditioning and a fireproof spraying room, a small ready-made clothing business and a youth centre etc.

Finally, a small half-timbered house, which could not be preserved on its original site, has been moved to the Niorder quarter and there fitted out as a modern travel bureau.

As many of the old buildings occupy the best sites opinions as to how best to deal with them were very divided but, it has now been generally agreed, both by the general public and the authorities, that to modernise the interiors and preserve the outer fabric is the best solution from the historical, municipal and not least, tourist and general points of view.

The new state directive to architects

By G Sundbärg

p. 129—131

The State Housing Committee of 1951 has published a long report on a proposed re-modelling of the system relating to public subvention of housing, and, in accordance with a directive from the Minister, sanctioned a proposal for economic measures that was elaborated upon by Mr Mejse Jacobsson Techn. Dr. The Committee is working on the assumption that building costs will soon fall to about the 1950 level and is seeking expedients to avoid any considerable rent increases.

The measures proposed advocate a predominance of broad blocks of flats containing side-by-side dwellings. This seems to be a retrogressive step. The Committee has adopted the points of view put forward by its highly qualified specialist without considering the other aspects of the question. In Stockholm, single-sided flats were the rule, and this type of construction became general in Sweden but, as the result of joint municipal and private efforts, the system of double-sided flats, two to a landing, was making headway. This latter type has always been the construction favoured in Gothenburg. Single-sided flats are essentially an adaptation of the back-to-back system, long since condemned and rejected in England on account of its obvious disadvantages.

Moreover, it is doubtful if the system of three flats to a landing, two double-

one single-sided, is really economical. As shown in the examples space is wasted.

Evidently, the proposal of these measures is a sign of the State tending to lay the greater stress on the economic factor and the sceptics, who have always doubted the ability of the State to maintain a progressive attitude, seem to have been proved right.

Dwellings in Portugal

By B Hultén

p. 135—136

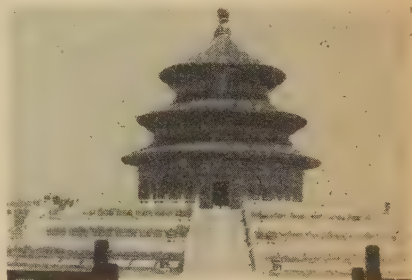
The Department of Public Works has divided the population in Portugal into 10 different classes of income. These classes are referred to different dwelling areas and there are special regulations about the size and equipment of the dwelling for each class. In the largest group, »Casa Economicas» (Low cost dwellings), the clientele consists of government employees, both civil and military.

The article presents some plans of such service dwellings (two-family houses). There are also photos and drawings of a housing project in Lisboa with 5-storey apartmenthouses without lifts.

DIVERSE

Kinas arkitekturärv och dagens uppgifter

Ur en artikel i »People's China» av Liang Ssu-Ch'eng, professor i arkitektur vid Tsinghua-universitetet i Peking.

Himmels tempel i Peking. Byggt omkr. 1420.

Det arkitektursystem som utformats av Kinas folk är ett av världens stora arkitektursystem med en klar egenart. Enligt detta system bygges först ett träskelett på stylobaten för att bära vikten av byggnadens övre del. Väggarna är i själva verket endast »skärmar» som bildar exteriören och interiören. På detta sätt uppnås full frihet i fråga om läge och storlek hos fönster och dörrar, därför kan detta arkitektursystem användas i vilket klimat som helst. Man finner det också över ett mycket stort område från de subtropiska trakterna i södra Kina till de kalla regionerna i nordöst. Denna metod överensstämmer i princip helt med modern användning av ett skelett av stål och armerad betong, den är en god utgångspunkt när man vill använda modernt material och modern

Ovan: Nationalbiblioteket i Peking. Byggt 1912.

T. v: Universitetet för nationella minoriteter, Peking. Byggt 1951.

Nedan: Entréportar till nationalbiblioteket i Peking.

teknik med bevarande av den kinesiska arkitekturens karakteristiska drag.

På grundval av generationers erfarenhet i bruket av trä utvecklade det urgamla Kinas arkitekter och hantverkare metoden med kantilever över varandra på toppen av pelarna så att man fick ett antal konsoler (tou-kung) till stöd för takbjälkarna och det utskjutande takskägget. Tou-kung och det majestätiska tak de uppbär är särskilt utmärkande drag i kinesisk arkitektur. Den gamla tidens hantverkare använde också skickligt färger till skydd för träet. I deras vackra dekorationer begagnades framgångsrikt de djärvaste färgkombinationer. Innertakens och frisernas mönster varierades i oändlighet. Ofta använde man glaserade tegelplattor i olika färger och uppnådde därigenom magnifika effekter. Fastän de kinesiska byggarna varit djärva i sitt färgval är det helhetsintryck man får harmoniskt. Den klassiska ornamenteringen är lysande genom sin enkelhet och den behärskar alla element i arkitekturen. I kinesisk arkitektur är varje synligt strukturelement samtidigt ett dekorativt moment. Ett ornament är ett strukturelement som dessutom fått artistisk utsmyckning. Dekoration och struktur är som regel en enhet i kinesisk träarkitektur.

Ett »hus» eller en »byggnad» i klassisk kinesisk mening består av skilda hus med sammanbindande gångar av verandatyp och slutna gårdar. Byggnaderna och gårdarna komponeras som en helhet. Kompositionens grund är planlösningen, de olika arkitekturelementens artistiska gruppering i rummet.

Kinas arkitektursystem grundlades under det femtonde århundradet f. K. Det hade redan nått mognad vid tiden för

Han-dynastien (206 f. K.—220 e. K.). Vid denna tid hade träkonstruktionens formelement, bjälkarna, tou-kung och taket redan »översatts» till sten. Man använde också tegel och sten för vissa viktiga anläggningar och monumentalbyggnader men i huvudsak utvecklades arkitekturen med trä som viktigaste strukturunderlag. Förmågan att utnyttja träets utmärkande egenskaper nådde en hög grad av fullkomning; man räknade med träets styrka och svaghet. Dessutom uppnådde man stor monumentalitet med konstruktioner av enbart trä. Detta fenomen är enastående i världsarkitekturen.

De gamla ingenjörerna och arkitekterna hade också betydande framgångar vid användning av tegel eller sten. De visade stor skapande förmåga när de konstruerade gravar, försvarsanläggningar eller broar och i sina vattenregleringsprojekt.

Den berömda Stora Muren går över berg och dalar en sträcka av mer än 2 300 km. Stadsmurarna omkring Peking och de grandiosa port-tornen betyder mycket för Pekings skönhet. De är kraftfulla, väl proportionerade, väl placerade konstskapelser av monumental-karaktär.

I fråga om brobyggnad är att märka att »den stora stenbron» i provinsen Hopei som byggdes för 1 300 år sedan är en öppen spandrilbro med ett huvudspann på 37,5 m. Den utomordentligt sinnrika metoden med små hjälpspann ovan huvudspannet togs ej i bruk av europeiska ingenjörer förrän år 1912 under det att ett sådant mästerverk skapades i Kina för 13 århundraden sedan av hantverkaren Li Chun. Detta visar att kinesernas erfarenhet i fråga om

brobygge måste ha varit rik redan före den tiden.

Av ålderdomliga murade byggnader ser man numera i Kina oftast de talrika buddhist-templen. Många av dem är mästerverk av stor skönhet. Murverk begagnades mycket i byggnadsarbeten i västra delen av norra Kina, i regel med tunnvalvskonstruktioner. När man murade monumentalbyggnader använde man tegel, sten och terrakotta i färger så att man kunde reproducera träbyggnadernas traditionella former. Många så kallade »bjälkfria hallar» hör till denna kategori.

Befrielsen medförde en revolutionär förändring i de kinesiska arkitekternas ställning och i hela inriktningen av deras arbete. Plötsligt har de fått möjlighet att rita tiotusentals bostäder, fabriker, skolor, sjukhus, kontor osv.; den golvyta de nu ritar varje år överskrider många gånger den golvyta de i gamla dagar ritade under hälften av sin verksamhetstid. Men ej blott detta — det viktigaste är att de nu tjänar inte en liten klick av exploatörer utan folkets breda massor.

I sin briljanta analys av den nya kulturen säger Mao Tse-tung (On New Democracy) att Kinas nya arkitektur måste liksom hela den nya kulturen vara nationell. Kinas nya arkitektur måste vara »vetenskaplig», den måste vara uttryck för en åskådning som »går in för att söka sanningen från fakta, som går in för objektiv sanning och för enhet mellan teori och praktik» och det måste vara en konst som »utvecklats ur Kinas gamla kultur». Det nya Kinas arkitekter »måste ha respekt för vår egen historia och får inte bryta sönder den — måste respektera dess dialektiska utveckling, inte prisa det gamla och under-

värdera det nya —». Folkets massor bör uppmuntras att icke se bakåt utan framåt.

Arkitektyrket i Kina har så länge existerat under de halvkoloniala förhållanden som rätt i de s.k. »fördrags-hamnarna» att arkitekterna blivit främmande för våra bästa nationella traditioner vilka beklagligen avvisats och kastats åsido. Erfarna hantverkares oskattbara skicklighet har fått degenerera genom brist på användning. Det nya Kinas arkitekter står inför den stora uppgiften att återknyta kontakten med fäderneslandets stora konstnärliga tradition och göra den väldiga anpassning som krävs för att denna tradition skall kunna tjäna dagens och morgondagens behov. De måste bevara och utveckla de nationella konstnärliga dragen i vår arkitektur och samtidigt tillägna sig en ny teknik. Dessa uppgifter möter särskilt stora svårigheter på grund av uppbyggnadsarbetets snabbt ökande tempo och växande skala och arkitekternas härav följande stora arbetsbörda.

Under dessa omständigheter måste det viktigaste komma i första rummet. Oneligen är för ögonblicket de arbetande massornas enorma behov av hyggliga arbetslokaler och bostäder den fråga som mest trängande kräver en lösning. Kvantitet måste — inom noga avvägda gränser — gå före kvalitet. Men vi måste alltså söka möjlighet att, så snart ske kan, samtidigt tillmötesgå båda kraven. Vi tror att höjd konstnärlig standard och massproduktion kan och måste gå hand i hand.

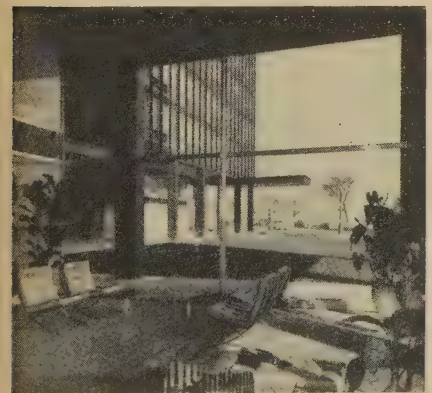
I arkitektkretsar finns en växande entusiasm för studium, förståelse och uppskattning av vår nationella arkitekturtradition. Man börjar lägga alltmer vikt vid en systematisk kunskap om vårt konstnärliga arv. Detta betonande av nödvändigheten att behärska vår nationella tradition i fråga om skapande arbete är redan en grundtanke i undervisningsprogrammet för den nya arkitektgenerationen.

H S

TIDSKRIFTER

Arch, Forum visar i novembernumret 1952 Mies van der Rohe-byggnader på 19 sidor. I ett flertal olikartade byggnader i Chicago, »stålskelettbyggnadens födelsestad», låter han stommen komma till uttryck i fasaden.

tv

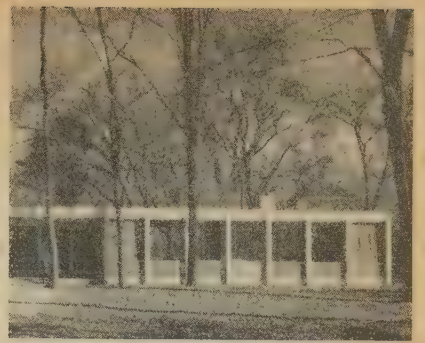
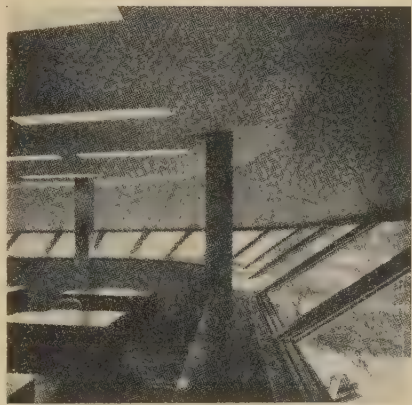

På föregående spalt: Entrén till ett hyreshus vid 860 Lake Shore Drive.

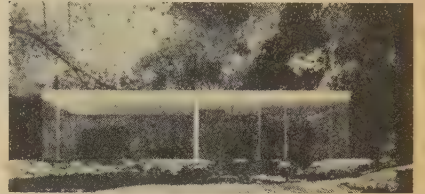
Ovan: 860 Lake Shore Drive. Hyreshusets fasadsystem.

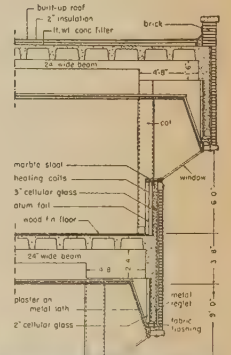
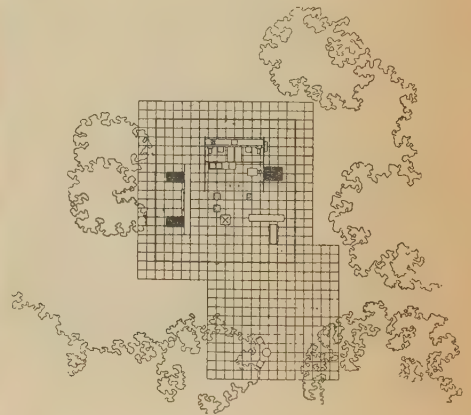
Panncentral.

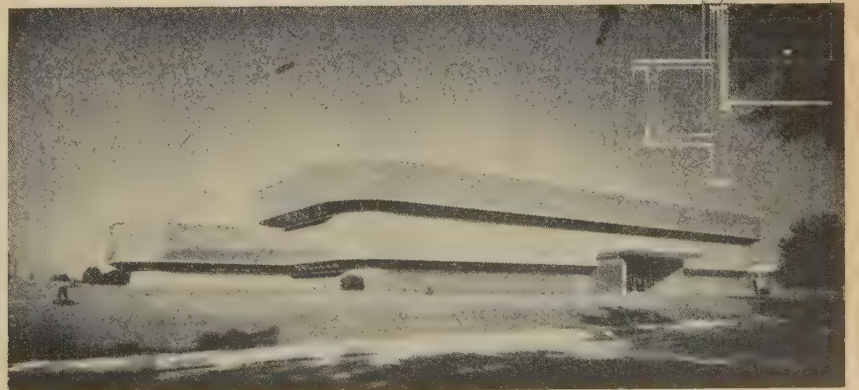
Radhus i svetsad stålkonstruktion.

Plan och fasad av villa med taket uppburet av 4 stöpelare placerade mitt på sidoväggarna, alltså ej i hörnen.

T. v. och nedan: I samma nummer visas en fabrik med »markbelysning». Detta för att hindra solstrålningen från att störa luftkonditioneringen, som för ifrågasättande fabrik måste vara perfekt.

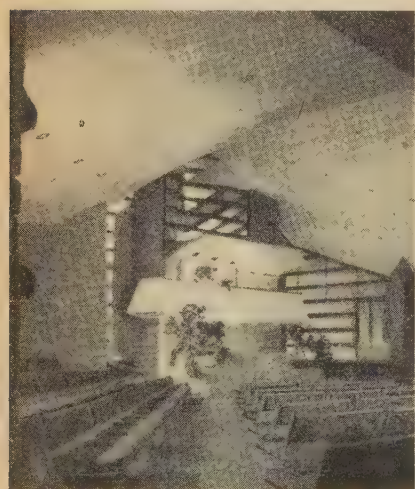
Kan våra dagars kyrkobygge bidra till arkitekturens utveckling på samma sätt som forna tiders? frågar sig »Arch. Forum» i en artikel om »Anarkien i våra kyrkor» i sitt decembernummer 1952. Svaret blir att om än våra betydande arkitekter åstadkommit enstaka kyrkor som enligt vårt sätt att se kan kallas vackra, så fattas det likväl enhetlighet i formskapandet.

F L L Wright är alltid omöjlig att imitera, Belluschis kyrkor är inbördes helt olika osv. Möjligen skulle Saarinen kyrkor kunna utvecklas till en prototyp. Inte heller anser redaktionen för »Arch. Forum» att de i häftet presenterade kyrkorna visar någon klar linje. De kastar bara ljus över kyrkobyggandets problem men visar ingen väg till lösning.

tv

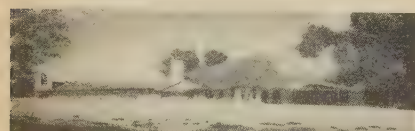

En kyrka ritad och byggd i en åtbörd av bedjandes. Korpårtiet.

Ovan: Interiör av koret. Kören har placerats på predikstolens ljudskärm.

Nedan: Ingångssidan. Kyrkan är sammanbyggd med ett församlingshus. Ark: F L L Wright.

St. Ann's Church i Normandy, Mo. Ark: J D Murphy.

Ovan: Norrfasaden.

Nedan: Interiör av långhuset med massor av kors och apostlar i nischer! Dessutom hur mycket ventilationsgaller man kan önska.

INKOMMEN LITTERATUR

Goethes färglära. Första avdelningen. Fysiologiska färger. Med kommentarer av Rudolf Steiner samt bilaga med experimentmaterial. Översättning: Karl Axel Thelander. Kosmos förlag. Stockholm 1952. 31 sid. Pris 5:75 kr.

Goethes färglära. II. Färgade skuggor ur fenomenet. Med kommentarer av Rudolf Steiner samt bilaga med experimentmaterial. Översättning: Karl Axel Thelander. Kosmos förlag. Stockholm 1951. 64 sid. Pris 5:75 kr.

Goethes färglära. III. Prismatiska färger. Med kommentarer av Rudolf Steiner samt bilaga med experimentmaterial. Översättning: Karl Axel Thelander. 131 sid. Kosmos förlag. Stockholm. Pris 11 kr.

Goethes färglära. IV. Sjätte avdelningen. Färgens sinnligt-etiska verkan. Med kommentarer av Rudolf Steiner samt bilaga med experimentmaterial. Översättning: Karl Axel Thelander. 42 sid. Pris 5:75 kr.

Färg. Den allmänna färglärans grunder av Tryggve Johansson. Natur och Kultur. Stockholm 1952. 94 sid. rikt ill. Pris 37 kr.

Industry in towns av Gordon Logie. Med förord av W. G. Holford. London 1952. 376 sid. ill.

RÄTTELSE

I A 4:s notisavdelning sid. 13 uppgavs felaktigt att det svenska materialet till XXI internationella bostads- och stadsplanekongressen i Lissabon sammanställt av Kungl. Bostadsstyrelsen. Det skall naturligtvis vara Kungl. Byggnadsstyrelsen.

Det börjar nu bli så många kungl. styrelser att det är svårt att hålla isär dem.

Red.

UTLYSTA TÄVLINGAR

Akershusområdet i Oslo

Den norske stat og Oslo kommune innbyr herved til offentlig konkurranse om ideutkast til utnyttelse og regulering av Akershusområdet i Oslo.

Til premier og innkjöp står till disposisjon n.kr. 37 000. Hvis det utdeles en 1. premie skal denne ikke være under kr. 15 000.

Innleveringsfrist 1. oktober 1953 kl. 12.

Program fås ved henvendelse till SAR, Sturegatan 20, Stockholm Ö.

För programbilag (karter; modell m.v.) erlegges et depositum stort n.kr. 50:— (sv.kr. 35:—), som vil bli tilbakebetalt vedkommende ved innlevering av utkast eller tilbakelevering av programmaterialet i uskadd stand.

Jury er: ekspedisjonssjef Lars Wallöe, stadsarkitekt MAA F O Lund, København, professor arkitekt SAR Paul Hedqvist, Stockholm, byplansjef Erik Rolfsen, Oslo, riksarkitekt MNAL Knut Sinding-Larsen, Oslo, finansrådmann Egil Storstein, Oslo, ekspedisjonssjef E Gröstad, Oslo.

Krematorium i Skellefteå

Kyrkofullmäktige i Skellefteå stads församling inbjuder svenska arkitekter till tävling om kapellkrematorium jämte begravningsplats i Skellefteå.

Programhandlingar erhållas från tävlingsfunktionären ingenjör E Sikström, Norrbölegatan 33 A, Skellefteå mot dep. av 50 kronor och lämnande av adress, under vilken den tävlande kan nås med skriftliga meddelanden. Program för tävlingen utlämnas på begäran av tävlingsfunktionären.

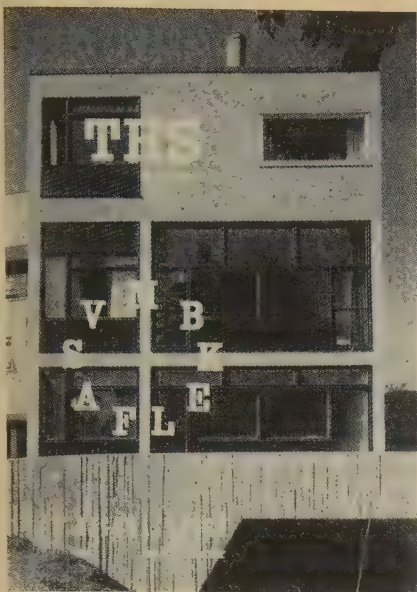
Till prisnämndens förfogande står 10 000 kronor för pris och 3 000 kronor för inköp. Första pris kommer ej att understiga 5 000 kronor.

Tävlingsförslag skall vara inlämnat till funktionären senast den 20 november 1953.

Prisnämnden består av kyrkoherde A Lindström, häradsdomare J Andersson, stadsträdgårdsmästare O Cullman, arkitekter SAR Hakon Ahlberg, Bengt Brunnström, Åke Porne och länsarkitekt Hjalmar Bergman.

Uppgift	Inlämn.-tid	Se Byggm.
Kårhus och elevhem i Örebro	8 juni 1953	Nr A 4-53 s. I
Skola i Kinna	15 juni 1953	Nr A 12-52 s. I
Fritidsområde för Lund	15 okt. 1953	Nr A 6-53 s. I
Stadsplan i Alingsås	20 okt. 1953	Nr A 5-53 s. I
Krematorium i Skellefteå	20 nov. 1953	Nr A 6-53 s. I

Lämna reproduktionsdugliga tävlingsritningar

På omslaget: Tekniska Högskolans Studentkårs härhus. Norra flygelns fasad mot Drottning Kristinas väg med inkomponerade sektionsbokstäver. Foto: S. Sundahl.

ENGLISH SUMMARY

Comments upon a students' house

By E Thelaus

P. 137—139

The students' house of the Royal Institute of Technology was erected in 1930 to the plans of Sven Markelius and Uno Åhrén and was one of the first functional constructions in Sweden. It is, in fact, one of the few examples of the »functional style» of building.

The expanding student corps soon outgrew the original building and, in 1948, Sven Markelius and Bengt Lindroos were asked to design an extension. This is now complete and the result can be considered as very contemporary and a clear indication of modern architectural thought.

From a formal point of view Swedish architecture has moved very far from international functionalism since 1930 but in this extension there is architectural unity between the old and new buildings. This is due to the fact that present day Swedish architecture seems to be leaning more towards the international style of the 1920's.

There are, however, clear distinctions which are most evident in the modern handling of material. Unfinished concrete, brick and wood are often preferred to a plastered or faced surface and darker colours have succeeded light.

Modern architectural theories have not paid very much respect to style and taste of the times. It was originally said that functionalism was not a style at all and even after it became clear that it was a style according to the old interpretation

people in Sweden have avoided using it in relation to modern architecture. Thus the factors that determine style these days have become, perhaps, stronger than ever before and have resulted in a type of architecture that must be considered very orthodox.

The re-building and extension of the students' house at the Royal Institute of Technology in Stockholm

By B Lindroos and S Markelius

P. 140—152

The original students' house, which was opened in 1930 and which had been designed to the plans of Sven Markelius and Uno Åhrén, soon became too small for the greatly expanding student corps.

In this number Bengt Lindroos and Sven Markelius describe the re-building and extension of the students' house.

The article is illustrated with plans, sections, facings, constructional drawings and photographs.

KURSER

Entreprenadhandlingar

Teknologföreningen och svr höll nyligen en kurs om entreprenadhandlingar, som hade väckt livligt intresse. Av närmare 250 anmälda hade över 100 fått avvisas av brist på plats.

Många föredragshållare framhöllo, att det var en svår konst att i dag göra upp tillfredsställande entreprenadhandlingar, men att det därför är så mycket mera angeläget, att stor omsorg nedlägges därpå. En av dem ansåg det vara ett oskick att skylla på bristande tid vid försvar för bristfälliga handlingar. Beklagligtvis nog verkade det dock, som om man på vissa andra håll faktiskt ville legalisera detta oskick. Sålunda inledade en av föredragshållarna entreprenadritningar i anbud- och arbetsritn. Tyvärr, menade han, var det i nio fall av tio omöjligt att hinna uppgöra fullständiga ritningar före anbudsinfordran. Även om det på vissa håll tyvärr förhåller sig så illa, är det ju knappast något att andraga för den som vill utvidga sina kunskaper på detta område. I en efterföljande scen, under vilken byggnadskonstruktören, byggaren och VVS-installatören vädrade sina åsikter om ritningar, framhöll också byggaren, att arbetsritningarna ofta skiljde sig från anbudsrutningarna. Konstruktören tycktes fatta detta som helt naturligt och förklarade glatt och villigt, att »de» hade räknat härmed. Vad den frånvarande beställaren hade att säga, bekymrade man sig tydligen föga om. Såväl beställaren som arkitekten lyste helt med sin frånvaro, även om den senare fick låta sin röst höras ett par gånger per telefon.

Flertalet föredrag var dock utmärkta. Prof. Lennart Rönmark var en ypperlig vägledare genom djungeln av lagar och förordningar, civiling. Carl Knutsson redogjorde för hur en byggnadsbeskriv-

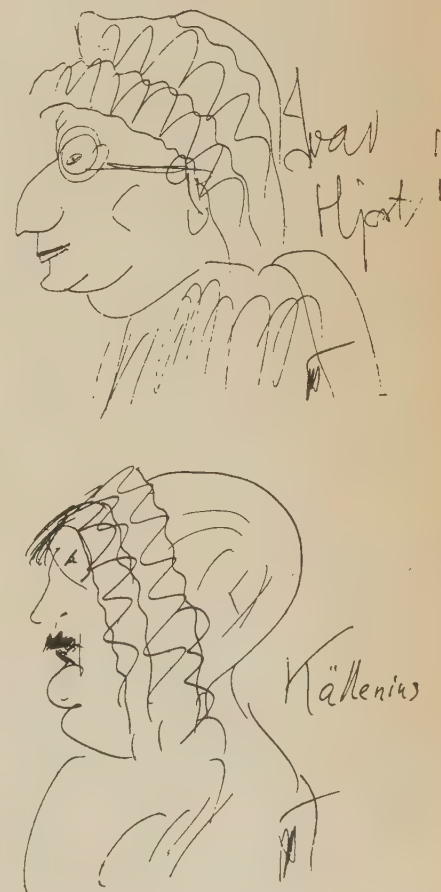
ning skulle se ut och överstelöjtnant Ivar Hjort för övriga erforderliga handlingar, varvid särskilt framhölls, att såväl PM för anbudsgivare som avskrift av anbud bör bifogas kontraktet.

Den verkliga bomben levererades av ing. Bengt Malmsten, som med friskt och frejdigt mod gick till anfall mot Bygg-AMA:s litterering och nomenklatur och med roligt valda exempel underströk sin mening. Han slutade dock med att deklarera, att Bygg-AMA efter en förenklad nomenklatur borde kunna accepteras som den var. Ett synnerligen livligt meningsutbyte uppstod.

Civiling. Thure Mannerfelt gjorde ett intressant inlägg och demonstrerade med skioptikonbilder sin utmärkta metod med beskrivande massförteckning och hävda — säkerligen med rätta — att denna är det bästa sättet att så långt möjligt fixera en entreprenad.

De tre sista föredragen hölls av Entreprenörföreningens tre trumfess, direktörerna Eric Byström och Sten Källenius samt civiling. Åke Hallgren, som alla var synnerligen vederhäftiga och rättfärdiga. Dir. Byström talade för entreprenad med fast pris som den naturliga formen för flertalet entreprenad-arbeten, och ing. Hallgren rekommenderade indexberäkning för kostnadsreglering av entreprenadsummor.

Kursen avslutades med grupparbete, där varje grupp fick lösa en tvist mellan beställare och entreprenör. Resultatet diskuterades och bedömdes slutligen av de tre i domarkåpa och peruk utklädda höga domarna Hjort, Källenius och Skiöld.

Kursen lär lyckligtvis nog upprepas längre fram. Dess lärdomar bör spridas bland så många byggare och byggherrar som möjligt.

De inhämtade erfarenheterna — såväl de positiva som de negativa — kan ge upphov till en revidering av kursprogrammet, så till vida att beställareparten och konsulterna — inte minst arkitekten — ges ett större utrymme och representeras av starka specialister. Samtidigt borde i kursprogrammet inpassas ett föredrag om den i 1952 års upphandlingskungörelse upptagna nya upphandlingsmetoden med av beställaren angivna kvantiteter (massförteckningar).

Ragnar Ekelund

KONGRESSER

UIA (Union Internationale des Architectes) håller i år sin kongress i Lissabon den 20—27 september.

Programmet omfattar bl. a. föredrag av Sir Patrick Abercrombie över ämnet »Arkitekturen vid korsvägen», grupparbeten i följande ämnen: arkitekturutbildningen, arkitektens sociala ställning, förhållandet mellan arkitekter och ingenjörer, syntes av de bildande konsterna, (samarbete mellan arkitekten och konstnärerna), stadsplanering, bostaden, skolbyggnader, byggnadsindustrialiseringen (förhållandet mellan arkitekterna och byggmästare resp. tillverkare), samt demonstration av en utställning över portugisisk arkitektur, UIA:s arkitekturutställning och en utställning av tävlingsförslag från en internationell tävling för arkitekturstuderande. Dessutom blir det besök i Lissabons nya stadsdelar och givetvis även en »lättare avdelning».

STUDIERESA

Till Italien

reser under augusti—september 16 st. arkitekter in spe från Chalmers Tekniska Högskola. Den som önskar försäkra sig om en illustrerad reseskildring från denna pilgrimsfärd torde redan nu insätta ett runt tilltaget belopp på postgiro 421 56.

Arkitektursektionens studieresekommitté.
Gibraltargatan 5 c
Göteborg S.

TIDSKRIFTER

Tillhör inte stadbyggnadet de bildande konsterna?

(Ur the Architectural Record aug. 1952
»The Ideal City» dr. S. Lang.)

Denna vy över Sanningens stad (the City of Truth) är en illustration tagen från Bartolomeo Delbenes Civitas Veri sive morum (publicerad 1609 fastän skriven redan 1585), ett allegoriskt poem, som beskriver en dröm i vilken Aristoteles ledsagar Delbenes patronessa (skyddshelgon) Marguerite av Savoy runt Sanningens stad. Denna består av de moraliska dygdernas fem allfarvägar, lastens träskmarker och det uppåtsträvande berget med de intellektuella dygdernas tempel. Det hela är en allegori av Aristoteles' Nicomachian Ethics.

Enligt dr Lang. bör den frågan obetingat besvaras med jo, och det förvånar kanske inte byggmästarens läsare. Men det märkliga är att hela raden av idealstadstänkare från Platon till Howard har försummat allt teoretiserande angående stadsbyggnadskonstens visuella sida. Alberti utgör visserligen ett undantag, men i övrigt ligger den teoretiska underbyggnaden helt inom astrologins, teologins eller mytologins gränser. Det var först Sitte som skrev en bok som hette »Der Städtebau nach seinen künstlerischen Grundsätzen», Wien 1899.

Det oaktat blir man ganska fascinerad av den vision av en stad i skuggan av berget Athos, som Dinocrates skissat åt Alexander den store (allt enligt Vitruvius). Och det finns inte heller mycket att anmärka ur estetisk synpunkt på artikelns övriga illustrationer. Kanske det hör till saken att det isolerade estetiska betraktelsesättet är en 1800-talets uppfinning.

Dr Lang anser »En fast teori för stadsbyggnadet i egenskap av en bildande konst vara ett av vår tids skriande behov», men nämner dock, att det trots bristen på teori i det förgångna skapats verklig stadsbygd (townscape), som vi har tillfälligheter eller planläggarens intuition att tacka för.

Lägg märke till ordet skapa. Kan man skapa med hjälp av teorier? Jag tror att vi har tillräckligt med teorier, men för lite intuition. Valsignade vare dock tillfälligheterna!

Sven Månsson

LITTERATUR

Medeltida byggverksamhet

Den engelske medievalisten L F Salzmans bok *Building in England down to 1540*, Clarendon Press, Oxford, 629 p., ill., 50 shilling, är ett dokumentariskt verk som förtjänar spridning bland svenska byggexperter.

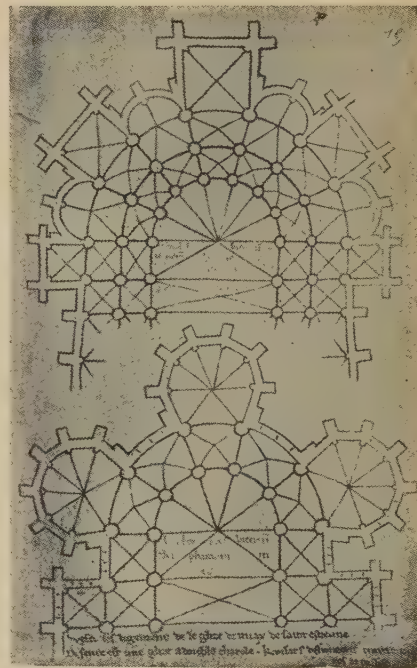
Kapitelrubrikerna ger en god översikt av de tekniska problem som behand-

las: Grundläggning, väggar, fönster, eldstäder. — Sten och stenbrott. — Tegel och golvbeläggning. — Murbruk och cement. — Gips, vitlimning och måleri — Glasmästeriarbeten. — Kvistflätning med rappning. — Virke och timrade hus. — Trätak. — Torv, takpannor, skiffer. — Dörrar, fönsterluckor, paneler och avskärmningar. — Rörledningar, vattenanskaffning och hygien. — Material av järn, spik. — Byggnadsställningar, kranar och andra maskiner. — Redskap och transportanordningar.

Boken innehåller även redovisning av arbetarförhållanden, löner och arbets-tider.

Den första fråga som Salzman tar upp är frågan om det fanns arkitekter. Salzman visar att åtminstone i England är det svårt att finna beskrivningar på sådana yrkesmän från dessa tider. Byggmästaren var sällan något annat än en hantverkare med helt profan utbildning (klosterbröderna som byggmästare jävas helt av författaren). Han gick i hantverkslära och fick efter gesälltiden sitt mästarebrev och blev så byggnadsentreprenör.

Byggnadsplaner och utförande var ofta bristfälliga och anläggningarna kostade onödigt mycket pengar.

Två planer från 1200-talet.

Skisser av planerade byggnader finns delvis bevarade. De är emellertid ofullständiga och visar sällan annat än detaljer: en portal, ett torn, etc.

Arkitekten som yrkesman existerade inte på medeltiden men åtskilliga byggmästare fick ett sådant gott rykte att de tillkallades som fackmän vid andra byggen än sina egna.

Det är intressant att läsa om hur byggmästaren antingen förband sig att anställa arbetare och skaffa erforderligt byggnadsmaterial eller bara anställa arbetare och godtaga av byggherren levererat material (1347), allt för en viss summa pengar som skulle betalas ter-

minsvis. Därtill kommer ofta tillägget att byggmästaren skulle få en fin kostym i tidens smak och behandlas som ridarens eller abbotens vederlike eller åtminstone som det fina herrskapets egen man. (Jag antar att detta var en försäkringsklausul mot överfall och andra olyckor).

Byggmästaren var alltså sin egen och hade det ekonomiska ansvaret vad beträffar arbetarnas löner och måste se till att arbetarna skötte sitt arbete men också ordna så att de fick anständiga bostäder.

Hur lång var en byggnadsarbeters dag? Den tycks ha räckt från soluppgången (eller gryningen på vintern) till solnedgången (eller sen skymning). Men däri ingick raster för måltider och vid middagen (omkr. kl. 12) även en sovstund (1344 och 1352). Man kan uppskatta arbetsdagen till i genomsnitt 12 timmar exkl. måltider. Vid ett brådskande arbete i Hampton Court (1532) räknades 9 timmar som full dag (men då var måltider och sömn säkert frånräknade).

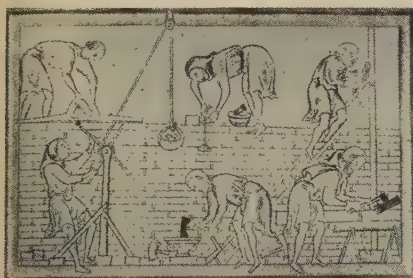
Tidens vanor krävde att när murarna »svors in» i arbetslaget, s.k. *pleghday*, dvs. lekday (*playday*), den dagen var fridag men ändå betalades fullt. Bland yrkesmännen existerade gillen, dvs. för mästarna. Det fanns även ansatser till fackföreningar t.ex. murarnas egna sammanslutningar, fastän de genom lagar förbjöds.

Byggnadsverksamhet omkr. 1180.

Rörande arbetslönerna kan påpekas att på 1200- och 1300-talen murarna kunde få ledigt under skördetiden för att tjäna litet mer.

Redan på medeltiden företog byggarna naturligtvis pålning i sank mark. Här till användes maskiner som påminner om giljotiner med tyngder i stället för bila (*ram*). Redan år 1200 talar en skriftställare om att skyskrapor (*turres sideribus minantes*) byggts. Kranar för bygandet användes tidigt och naturligtvis taljor och block för upphissning av

Byggnadsverksamhet omkr. 1250.

föremål. För upptransport av byggnadsmaterial användes ibland en slags trampkvarn, där pojkar trampade uppför ett väldigt hjul som satte igång maskinen ifråga.

De byggnader, som står kvar från tidig medeltid, är naturligtvis av sten. Men det stora flertalet av de äldsta kyrkorna och befästningsanläggningar var av trä. Man rovhöggs skogsbestånden av ek, bok, alm, poppel, lind och kastanj, varför redan under medeltiden virkesimport till England blev vanlig.

Bland smärre överraskningar må nämnas att det redan från 1220 och 1309 finns exempel på att byggherren lade grundstenen jämte myntdeposition, att järnet målades rött (med ett slags mönja), att tuppen sattes upp på kyrktornet (redan på Vilhelm Erövrarens tid) huvudsakligen för att på ett enkelt sätt utröna vindförhållandena (t.ex. i Dover och andra kuststäder) och att man bl. a. 1326 anordnade taklagsöl (*closinghale*). En högst intressant och givande bok.

Gösta Langenfelt

Engelsk byggnadslitteratur

Practical Building Repairs av R. Greenhalgh. London 1946. (Odhams Press).

Handbok för byggnadsreparationer behandlande: Väggar, tak, golv och mellanbottnar. Snickerier, infästningar, rörmakeri och glasning. Kanaler, rökrör och eldstäder. Avlopp, gas och el. installationer. Målning och dekorationer. Stängsel och grindar. Betongarbeten. Kostnadsberäkning. Byggnadsföretagarens kontorsorganisation. Byggnadsplatsens utrustning. Byggnadsledning. Krigsskador. Material. Byggnadslagstiftning.

A Prospect of Cities av Cecil Stewart. London 1952. (Longmans, Green & Co.).

Essäer om den västeuropeiska stadens utveckling.

English Architecture since the Regency av H. S. Goodhart-Rendel. London 1953. (Constable).

Föreläsningar om engelsk 1800-talsarkitektur.

The Art and Science of Stage Management av Peter Goffin. London 1953. (Garnet Miller).

Essäer om scenkonst och scenarkitektur.

Social Questions in Housing and Town Planning av Catherine Bauer. London 1952. (University of London Press).

En uppsats som tidigare publicerats i the Journal of Social Issues (USA) 1—2: 1951.

Utgör en systematisk överblick av sociologiska frågeställningar aktuella inom bostadsbyggande och samhällsplanering.

Farm Buildings, New and Adapted av Edwin Gunn. (Crosby Lockwood & Son) London 1952 (1935).

Planering av lantbruksbyggnader för djur, foder, mjölk, gödsel och människor. Häst- och kretaturstallar, svinhus, höns- serier m. m. Konstruktioner och material. Användningar av färdiggjutna ele-

ment i betonghus. Ventilation, värme, belysning. Elektrisk belysning och maskinutrustning. Vatten, avlopp, gator och vägar, grindar och stängsel. Reparation av äldre byggnadsbestånd. Illustrerad med ritningar och foton. Innehåller kort bibliografi.

School Buildings 1945 — 1951 av Bruce Martin. London 1952. (Crosby Lockwood & Son).

Bildrevy över moderna skolor, som presenteras i plan och foton. Innehåller bibliografi med hänvisningar även till tidskrifter.

The Practical Builder av R. Greenhalgh. London 1947. (Odhams Press).

Illustrerad byggnadshandbok behandlande: Projektering och förarbeten. Vägghonstruktioner. Golv och golvbehandlingar. Tak och takavtäckningar. Snickeri. Värme, vatten, sanitet. Byggnadsstatik. Målning, Byggnadsmaterial. Byggnadsarbetarens verktyg. Ritteknik. Kostnadsberäkningar. Byggnadsföretagets administration. Teknisk utbildning. Byggnadslagstiftning. Prefabrikation. Arkitekturhistoria.

Industry in Towns av Gordon Logie. London 1952. (Allen & Unwin).

En grundlig redovisning av industribyggandets problem och metoder. Förutom en principiell avdelning innehåller boken en detaljerad beskrivning av industriplanering i stad för följande ändamål: keramiska produkter och glas, cement- och balkprodukter, kemisk tillverkning, tvål och olja, metallmanufaktur, maskinindustri, metallindustri, textil-, läder- och pälsindustri, kläder, livsmedel, drycker och tobak, trä och kork, papper och grafisk produktion, gas och elektricitet. Värdefull bibliografi över engelska generalplaner, i vilka industriplaneringen beaktats. Illustrerad.

Modern Town and Country Planning av James Adams. London 1952. (Churchill).

Föremålen och målen för samhällsplaneringen. Den tidiga perioden i modern planering. Lag och praxis i England under 1900-talet. Studier av förutsättningar och problem. Regionplaner. Översiktliga stadsplaner. Principer och praxis i zonplaneringen. Gator och vägar. Öppna platser. Grannskaps- och områdesplanering. Transporter, kommers och kollektiv service. Tendenser och slutsatser. Uttömmande bibliografi. Illustrerad.

Building Construction illustrated av Deniz Nield. London 1952. (Spon).

Illustrerad byggnadshandbok behandlande: Tomt, utsättning, grundläggning. Väggar, mellanbottnar, tak. Dörrar och fönster. Trappor. Inre ytbehandling. Vatten och värme. Avlopp. Elinstallationer. Stål- och betongbyggnader. Ombyggnader och reparationer.

Modern Architectural Design av Howard Robertson. London 1952 (Architectural Press).

Omarbetad och nyillustrerad upplaga av den 1932 utkomna boken. Program, organisation, plan. Konstruktion. Fasad-

material. Uttrycket. Yttre detaljer. Inredning. Huset. Den moderna rörelsen och arkitektutbildningen.

Architecture — Five thousand Years of Building av Joseph Watterson. New York 1950. (Morton & Co.).

En arkitekturhistoria, vars senare del utförligt behandlar arkitekturutvecklingen i Amerika fram till våra dagar. Bibliografi.

The Smaller English House 1500 — 1939 av Reginald Turnor. London 1952 (Batsford).

Det engelska enfamiljshusets arkitekturhistoria. Illustrerad.

Design in Town and Village av Thomas Sharp, Frederick Gibberd, W. G. Holford. London 1953. (Her Majesty's Stationery Office).

En handbok i stadsbyggnadsetetik, skriven på uppdrag av Ministry of Housing and Local Government av tre experter.

Behandlar:

Den engelska byn (Sharp)

Bostadsområden (Gibberd) råmaterial — områdets disposition — gatunät och gatubild — rumsbildningar — landskapsbehandling

Stadskärnan (Holford) problemen — gatan — det slutna rummet — gatumöbler — den öppna planen.

Rikt illustrerad med foton, planer och perspektiv.

INKOMMEN LITTERATUR

Generalplan för Malmö. Del II. Inven-tering av näringsliv och allmänna institutioner. Verkställd på stadsingenjörskontoret av fil. lic. Martin Weibull. Malmö 1952. 353 sid. + tabellbilagor.

Rundetaarn og snelegang av Jan Steenberg. Udgivet af Selskabet for Arkitekturhistorie. Arkitektens Forlag, København 1952. 48 sid. ill.

AVGJORDA TÄVLINGAR

Kraftstation vid Stugun

Tävlingen om utformningen av maskinstation för vattenfallsstyrelsens blivande kraftstation vid Stugun i Indalsälven är avgjord.

Första pris, 5 000 kr, tilldelades arkitekt SAR Per-Olof Olsson för förslaget »Porla». Andra pris, 3 000 kr, tilldelades förslaget »Band» av arkitekt SAR Rune Falk, arkitekt Holger Lindelöv och arkitekt SAR Olle Wählström. Tredje pris, 2 000 kr, tillföll förslaget »Dynamo» av teknolog Lars Englund.

Dessutom inköptes tre förslag — »Strömkarlen 2» för 2 000 kr av arkitekter SAR Erik Ahnborg, Georg Carlsson och Harald Mjöberg samt civilingenjör Stig Wilk, »Brasileira» för 1 500 kr av arkitekt SAR Sten Ramel och »Strömma» för 1 500 kr av ingenjör Arne Larsson och arkitekt A Rosenvold.

Prisnämnden har utgjorts av generaldirektörerna Åke Rysck och Gunnar Wejke, f. riksantikvarie Sigurd Curman, överingenjör Tore Nilsson och arkitekt Sven Malm.

Gustaf III:s torg i Östersund

Vid inbjuden tävling om ordnandet av Gustaf III:s torg i Östersund förordade prisnämnden att förslaget med mottot »Gustaf III:s bussar» skall utföras.

Förslaget har författats av Allmänna Ingenjörbyrå AB, Stockholm, genom civilingenjör SVR Axel Olsson, arkitekt SAR Nils Grafström och civilingenjör SVR Olle Larsson.

Friluftsbad för Jönköping och Huskvarna

Tävlingen om gemensamt friluftsbad för Jönköping och Huskvarna vid Rosenhundsudden i Jönköping har nu avgjorts.

Första pris, 4 000 kr, erhöill arkitekter SAR Walter Kiessling och Jan Thurfjell, Stockholm, för förslaget »Cold Waters».

Andra pris, 3 000 kr, tilldelades arkitekt SAR Gösta Åbergh, Stockholm, och dennes medhjälpare arkitekt Astorre Sennis för förslaget »Caracalla».

Tredje pris, 2 000 kr, fick arkitekt SAR Axel Kandell, Rom, för förslaget »Tredynner».

Följande förslag inköptes: »Kjusa», författat av arkitekter SAR Bo Sundberg, Erik Wirén och Bengt Ågren, Stockholm, för 4 000 kr, »Drakens flykt», av arkitekt Jan Wetterlund, arkitekt SAR Gösta Wiman, trädgårdsarkitekt Walter Bauer och konstnärinnan Lisa Bauer, Stockholm, för 1 000 kr, och samma belopp fick »Kaffe med dopp» av arkitekter SAR Berndt Alfreds och Gunnar Larsén samt arkitekt Etinne Porret, Stockholm.

Prisnämnden bestod av drätselkammarens ordförande i Jönköping Johan Skoog, drätselkammarens ordförande i Huskvarna Erik Schillner, ingenjör Bertil Svensson i Stockholms stads idrotts- och friluftsstyrelse, arkitekter SAR Stig Ancker, Stockholm, Gösta Planck, Jönköping och professor Helge Zimdahl, Göteborg.

Kårhus och elevhem i Örebro

Tävlingen om kårhus och elevhem för studerande vid högre Tekniska Läroverket i Örebro har nu avgjorts. Vid tävlingstidens utgång hade 46 förslag inlämnats.

Första pris, 5 000 kr, tilldelades »Delta» av arkitekt SAR Carl-Ivar Ringmar, Stockholm.

Andra pris, 4 000 kr, delas mellan »Medea» av arkitekt SAR Bertil Hultén, byggnadsingenjör Lennart Kvarnström och deras medhjälpare Bengt Johansson, Göteborg samt »Corpus delicti» av arkitekter SAR Hjalmar Klemming och Erik Thelaus medarbetare byggnadsingenjör Karl-Oscar Asplind och arkitekt SAR Hans Lunding, Stockholm.

Tredje pris, 1 500 kr, gick till »Pang i bygget» av arkitekter SAR Kerstin och Gustaf Rosenberg, Stockholm och fjärde pris, 1 000 kr, till »Futura» av arkitekt SAR Arne Hagängen, Stockholm.

Följande förslag inköptes: »och dagar och nätter i lönnarna susa» av arkitekt SAR Bertil Engstrand, Lindholmen för 1 500 kr, och »Duo» av arkitekt Stig Lindgren, Göteborg för 1 000 kr samt »Vivace» av arkitekt Sven Berg, Johan-

neshov och arkitekt MAA B Hjelm-Jensen, Stockholm för 1 000 kr.

Prisnämnden utgjordes av: rektor Martin Söderman och lektor Martin Lien, Örebro samt arkitekter SAR stadsarkitekt Lars Arborelius, Örebro, Bengt Lindroos, Stockholm och professor Melchior Wernstedt, Göteborg.

Varmbadhus i Luleå

Tävlingen om varmbadhus och sport-hall i Luleå har nu avgjorts.

Första pris gick till förslaget »Furu-vattnet» av arkitekter SAR Jan Ericson, Torgny Gynnerstedt och Bengt Ågren, Stockholm.

Andra pris tilldelades »Från det ena till det andra» av arkitekt SAR Bo Cederlöf, Göteborg.

Tredje pris fick förslaget »Vitom» av arkitekt SAR Wilhelm Boijesen, Lidingö.

Dessutom har prisnämnden inköpt följande förslag: »Akvarium» av arkitekter Nils-Olof Tollbom, Sergej Muiz-niek och Jack Hansson, Stockholm, »Norrlandsdopp» av arkitekt SAR Nils Andréasson, Göteborg, »Plums» av arkitekter Jan-Erik Hedlund, Karsten Kirkegaard, Mary Makowski och Rudolf Makowski, Stockholm och »Kontakt» av arkitekter SAR Bruno Alm och Sten Ericson, Göteborg med Voldemars Vasilis som medarbetare.

Prisnämnden utgjordes av: ordföranden i drätselkammaren i Luleå Östen Johansson och kamrer Edvin Ljungberg, Luleå samt arkitekter SAR Peter Celsing, Nils Tesch, Stockholm och Kjell Wretling, Umeå.

UTLYSTA TÄVLINGAR

Fritidsområde för Lund

Lunds stad inbjuder danska och svenska arkitekter till en idétävling om planering av den av staden för fritidsändamål förvärvade egendomen Habo i Lomma kommun i Malmöhus län.

Se för övrigt annons i Byggmästaren nr A 6, 1953 sid. 1.

Småkyrkobyggnader

Sällskapet för kyrklig självavård i Stockholm och Göteborgs Småkyrkostiftelse inbjuder svenska arkitekter till idé-tävling om nya typer till småkyrkobyggnader i första hand för storstädernas förortsförsamlingar.

Se för övrigt annons i Byggmästaren nr A 7, 1953 sid. 1.

Uppgift	Inlämn.-tid	Se Byggm.
Fritidsområde för Lund	15 okt. 1953	Nr A 6-53 s. 1
Stadsplan i Alingsås	20 okt. 1953	Nr A 5-53 s. 1
Krematorium i Skellefteå	20 nov. 1953	Nr A 6-53 s. 1
Småkyrkobyggnader	1 dec. 1953	Nr A 7-53 s. 1

Lämna reproduktionsdugliga tävlingsritningar

På omslaget: Pensionärshem i Nockebyhov. Ark: N. Sterner och G. Larsén. Foto: S. Sundahl.

ENGLISH SUMMARY

Pensioners' home at Nockebyhov

By N Sterner and G Larsén

p. 153—158

An architect is sometimes faced with the problem of deciding as to which type of dwelling is the most suitable for old people. Should they be multi-storey buildings or more widely dispersed, lower units. If one assumes that, for varying reasons, a proportion of old people's homes must be in the centre of a large town then the multi-storey building, fitted with a lift, of course, is unavoidable. This type of building does have distinct advantages from the point of view of concentration but, on the other hand, the danger of isolation is appreciably greater. Even if illness or unsteady limbs are disregarded and the occupant is not prevented from going out for some reasons the fact remains that one sits in a little cell way up in the air and becomes more and more disinterested in the goings on of the outside world. This feeling of loneliness is hardly lessened by visits from relations and friends. On the other hand, in lower and more widely dispersed dwellings with adjacent parkland, the old people can feel that they are near to nature, can watch the world passing by, hear the songs of the birds and see the trees breaking into leaf. This is surely more in keeping with the quiet years of old age. However, perhaps this is taking sentiment too far. On the other hand, people who have been used to the roar and bustle of the big city may feel that these sounds wafting up to the window of their little home is

indeed a sweet melody. As in so many other questions one comes to the point of either...or, and, in the main, to be in the surroundings that one is used to is possibly of greater importance than bird songs and greenery.

One point that is sometimes criticised is the grouping together of old people's dwellings. This reluctance, which in some respects is just as well where the suitability of categorization is concerned, does not play such an important part when related to old people's homes. Experience has shown that many old people are easily annoyed by noisy children and other distractions associated with the normal block of flats. What does appear to be important, however, is that old people's homes should not be away from the surrounding community. If this is avoided a concentration of dwellings has many advantages in that supervision and communal arrangements are more easily arranged.

In Stockholm earlier types of pensioners' homes were generally of the three storey type and, in some cases, two storey »shallow houses». In addition, an experiment was made in the Svedmyra district a year or so ago with three storey »point houses». The Stockholm city building organization has on two occasions, during 1950—52, built a new type of house at Nockebyhov. These are two storey houses of a terrace type, »gallery houses».

The site is surrounded by villas and it was therefore quite natural to choose houses that conformed both in type and scale. As in normal terrace houses each apartment has its own outside entrance. As a result of the easy contact between indoors and outdoors that has thus been achieved the pensioners' apartments appear roomy despite their relatively small area and the occupant has the feeling of having an individual home.

The apartments on the upper storey have direct entrances by way of a continuous balcony connected to an internal staircase. In one case the terrain did not permit this type of construction and the style was adapted to suit the steeply sloping ground. The result can be best described as being similar in appearance to a »chain house». The entrance to the bottom storey is on ground level as is also that to the second storey but, in this case, on the opposite side of the building.

Experience to date has shown that the »gallery houses» are quite suitable, even during the winter months.

Pensioners' home at Lovö

By A Tengbom

p. 159—162

The Lovö Pensioners' Home is located in the outskirts of the park of Drottningholm Palace. It contains 12 flats, eight for two persons and four for one. Common facilities such as bathroom, telephone booth, laundry room, hobby room, and storage space are located in the basement.

Home for the aged in Kumla

By Å E Lindqvist

p. 163—168

The home has accommodation for 60 persons, inclusive of the bed space in the small sick bay, and is situated in the most central part of the town, that is, immediately north of the Town Hall and market place. This central location means that the old people are within walking distance of the shops and their friends and relations in the town.

The rooms are arranged in groups of 4—6 so that those who wish to be near to one another can form small groups. The rooms facing the east open on to a corridor living room on the west side and those on the west on to a similar room on the east side. The design is such that, in the single rooms, there are five alternative bed positions and, in the double rooms, twelve.

DIVERSE

Takfrisernas mästare blir konstgjutare

Vart tog stuckatörerna, de snirklade takfrisernas och de ut-sirade väggpanelernas mästare vägen när de dekorativa inslagen försvann från väggar och tak? Ett litet fåtal arbetar fortfarande i sitt yrke som restauratörer men de flesta av de ytterst få som ännu är verksamma inom stuckatörskåren är oftare sysselsatta med gipsgjutning av skulpturer.

Vitt som ett nermjölät bageri är det inne hos stuckatörerna. Vita overaller, vita väggar och ett vitt golv. Vita figurer som reser sig likt midsommarbrudar i verkstadshörnen och vita säckar, pösande som jättelimpor av vitt sagomjöl intill väggarna. Genom verkstadsporten kastar solen sina ljuskaskader in i den vita verkstaden över skulpturer, reliefer och mäktiga brunnskar med abstrakta mönster, över takdekorationer och väggpaneler som fallit ned från fastigheter där stuckatörglädjen haft fritt spelrum en gång i tiden.

Vad stuckatörerna sysslar med i våra dagar är det inte så många utanför de egentliga fackkretsarna som känner till och med den ringa utbredning som yrket faktiskt har ligger det i sakens natur. En gång i tiden utgjorde de emellertid en manstark kår som satte otaliga spår efter sig på väggar och tak med sin speciella gipsornamentik. Än i dag förekommer det väl att stuckatörerna får gripa in på byggnadsmarknaden när gamla fastigheter skall rustas upp eller återställas i sitt gamla skick, men det händer inte så ofta och stuckatörerna har kastat sig över andra arbetsuppgifter även om gipsen alltjämt är deras huvudsakliga arbetsmaterial.

På Reimers Holme i Stockholm arbetar en elitkår av stuckatörer som gjort arbeten i många av landets förnämsta byggnader. I bankpalats, kommunala fastigheter och slottsgemak har de ploc-

De skiftande arbetsuppgifterna på en modern stuckatörverkstad ger denna bild en god föreställning om. Mitt på golvet håller man på med uthuggningen av en monumentalskulptur vars sockel syns till höger. Ett arbete som ställer stora fordringar på stuckatörernas formkänsla och hantverksmässiga skicklighet.

Armeringen blir nödvändig för att hålla ihop gipsmassan i större skulpturer. Hampa blandas med gipsen för att ge bättre stadga.

kat in sina gipsgjutna ornament men i regel har det varit kopior av tidigare arbeten. I våra dagar är det inte många arkitekter som svävar ut i girlandernas och blomsterklasarnas snirklande vändningar som förresten skulle passa illa på de släta murytorna i moderna bostadslägenheter. Men med jämna mellanrum anländer lådor med omsorgsfullt inplacerade smådelar av gipsornament till stuckatörerna. I regel är det bitar som lossnat från äldre dekorationer och det får gjutas nytt. Småbitarna får passas ihop så gott det går och där det fattas något får stuckatörerna modellera till mönster i plastelina. När pusselbitarna plockats ihop möter det inga större svårigheter att få fram en särskild form som stuckatörerna numera helst gör i gelatinlim, en massa som är följsam och återger de obetydligaste skrymslen på originalet. En ny takfris lik den gamla ser på detta sett dagens ljus och kan passas in på sin plats i taket. Det hela låter faktiskt enklare än det i verklig-

heten är. Stuckatörerna får ofta när det gäller liknande arbete ta i lag med avancerade uppgifter som ställer stora krav på deras formkänsla och hantverksmässiga skicklighet. Men deras erfarenheter från bildhuggarverkstäder och gipsgjutier tillsammans med en högt driven hantverksskicklighet räcker gott till. De kulturhistoriskt och konstnärligt betydelsefulla byggnaderna restaureras med stor pietetskänsla och mycken omsorg och kraven på formell skönhet och hantverksmässigt kunnande blir därefter. När Arvfurstens palats för någon tid sedan genomgick en genomgripande restaurering sattes också stuckatörernas kunnande på avancerade prov, berättar Birger Videlius, som glädjande nog kunde konstatera att man lyckades. Trots att restaureringar av detta slag förekommer ytterst sällan.

Den moderna byggnadsindustrin har emellertid inte helt släppt kontakten med sina gamla medarbetare. Numera byggs inte många fastigheter med mindre än

Stuckatörerna arbetar numera både i cement och cementsten. Färgglada cementplattor för trädgårdsgångarna pulsas. Fotos: Bertil Nilsson.

att det i samband med ritningarna även tillverkas gipsmodeller som exakt visar hur byggnaderna kommer att ta sig ut. Det gäller förresten inte bara fastigheter, tunnelbanor, skyddsrum och liknande byggnadsprojekt blir också förevigade i gipsmodeller som ger en helt annan åskådlighet. I sådana fall arbetar stuckatörerna efter ritningarna och bygger bit för bit upp gipsmodellen i ritningens skala. Det kan ofta bli ett riktigt pill-jobb när fönstergluggar, träd och trappor skall modelleras ut i exakta proportioner och markytans nivåskillnader klart skall framgå av gipsmodellen.

Men gipsen är ett material som kommit till användning inom vitt skilda områden. Skolundervisningen och museerna är lika förtjusta i materialet som reklamindustrin, konsten och chokladfabrikerna. Avgjutningar i gips går relativt fort och blir alltid exakta. Stuckatörerna är också ett rörligt släkte med en ofta beundransvärd hantverksmässig skicklighet som räcker till för de mest skiftande arbetsuppgifter.

Många skulpturer gjutes aldrig mer än i gips. Det blir för dyrbart med brons och skulptörerna väntar till en eventuell beställare dyker upp. En väldig gipsavgjutning, den största som någonsin gjorts här i verkstaden, är just under arbete vid vårt besök. Det är ett skulpturalt verk som konstnären gett namnet »Livsens träd» och vars form närmast är abstrakt. På sådana monumentalä skulpturer är det ett omfattande underarbete och de måste armeras med både hampa och järn för att hålla ihop och slutligen huggas fram med träklubbor och mejslar.

Den gamle stuckatören Gustaf Josefson, som hållit på över 50 år i yrket, har många sådana jättearbeten bakom sig. Den abstrakta skulpturen med sin fasta form är idealisk att arbeta med, säger han. Då var den äldre skulpturen där varje hårstrå och varje liten blomma skulle synas betydligt besvärligare och man saknar den knappast. »Sjömanshustrun» i Göteborg och Gustaf III på Skeppsbron i Stockholm har Josefson gjort gipsformer till. Med Gustaf III var det förresten en särskild historia. Skulpturen var redan gjuten när han fick i uppdrag att tillverka en gipsform som en säkerhetsåtgärd för eventuell förstörelse genom bombardemang under krigsåren. Med oskattbara konstnärliga värden tar man inte gärna några risker och formarna finns kvar än.

Ute i bygderna finns det gott om runstenar och hållristningar som inte får flyttas från sina ursprungliga platser. För att de ändå skall kunna användas som åskådningsmaterial vid utställningar har Nordiska museet gjort avgjutningar av dessa minnesmärken och det händer allt emellanåt att stuckatörerna får ge sig ut i bygderna och klara av sådana uppgifter. Och på samma sätt går man tillväga med sällsynta skulpturer från antikens Grekland för att de skall bli tillgängliga för en större allmänhet.

Gipsen ryker och träklubborna dunkar i verkstaden dagen i ända när gips-

skulpturerna hugges fram. Nu som förr i världen arbetar stuckatörerna för hand och det är inte mycket som har förändrats i deras gamla hantverk. Det är ingen tillfällighet att så många stuckatörer fått sin utbildning hos bildhugarna. Där lärde sig Gustaf Josefsson en gång att hantera mejslar och träklubbor som han ännu behärskar med mästerskap. Där lärde han sig modelleringens svåra konst, armering och formbyggnad och mycket annat som en yrkes-skicklig stuckatör förr i världen måste kunna. De sista 40 åren har det emellertid varit svårt med rekryteringen inom yrket och med undantag av vissa kurser inom murarfacket har utbildningen praktiskt taget legat nere. Gipsen är inte heller längre allenarådande hos stuckatörerna. Stengöt eller cementsten har kommit till på senare år och användes speciellt till friluftsskulpturer, för trädgårdurnor och annat som skall tåla väder och vind. Gränserna mellan cementgjutare, gipsgjutare och stuckatörer har mer och mer suddats ut och i verkstäderna arbetar man praktiskt taget med alla dessa material även om man på vissa håll specialiserat sig på byggnads- eller konstgjutning.

Stuckatörerna arbetar inte längre enbart som stuckatörer men vad de lärde sig en gång på byggnadsställningarna under de snirklade takfrisernas blomstringstid sitter kvar i fingrarna och när det behövs klättrar man upp och lappar och lagar vad kollegerna glädde folk med en gång förr i världen då sådana utsmyckningar spelade en annan och betydelsefullare roll än i våra dagar.

Birger Lindholm

TIDSKRIFTER

1952 and Swedish Empiricism

I »Northwest Architect», aug. 1952 skriver arkitekt SAR Gösta Edberg en artikel om Sverige: »1952 and Swedish Empiricism».

Det är en rätt lång och mycket läs-värd artikel i vilken författaren även kunnat få med några historiska återblickar. Vi återge här på originalspråket några av författarens tankegångar om *the old country* sett på ett avstånd av flera tusen miles varav fortfarande 6 gå på en svensk:

»The long and dark winters force people together because of both psychological and practical reasons. The summer is a continuous exuberant feast. This is the reason why an astonishingly large per cent of people live in apartment buildings but dream of the midsummer-countryside and their own house. But it is also a matter of habit. Due to modern science the one-family house is no more a technical problem. It is actually available to everybody. If city authorities, as in Stockholm, would cease to wish, childishly, for a metropolis and would build super-highways, instead of make-shift mole-subways, city evolution would change considerably and people would reach their dreamed-of goal faster.

Architectural discussion has been oscillating from the opposites of intellectual classicism to spontaneous organic warmth, the latter always being chosen. The result is a harsh cosiness combined with practicality. Both craftsmanship and the solving of the human problems are excellent. A slow but steady development is natural for an architecture depending on the complete integration of the forces acting on its growth.

This is one side of the new empiricism, the noticeable and unprogressive one. It may lead backwards with minds sound asleep to escapism instead of acceptance of the new reality.

Swedish architecture is somewhat naked and stark, like a winter tree. Economic demands do not help to make it richer. Lately painters and sculptors have been employed for the decoration of buildings and for the color schemes of whole developments. This is only a makeshift solution for creating architectural beauty. Instead of changing and enriching the architectural language itself, surface decoration is applied.

Young architects look either towards

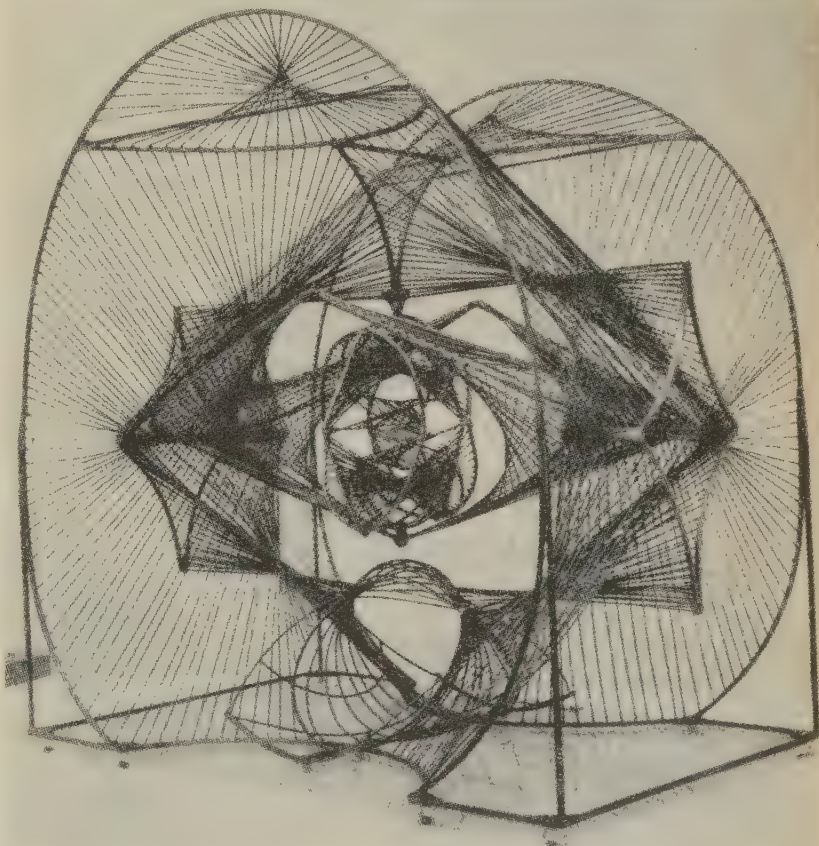
International style, as used in France, Brazil or the U.S., or towards organic architecture. Lately considerable attention has been paid to the Spanish and Italian concrete shell constructions with their exciting possibilities for plastic design. In all cases, however, the predominant factor is the living Swedish tradition which is the sign of health.

Swedish politicians are honest but that alone is insufficient to solve the complex problems of fast growing populations and changing culture. There is seldom any difference in this respect if the owner is a private person or company.

Some architects are struggling hard to satisfy both their own demands and those of the laymen—sometimes breaking their necks, sometimes creating art.

The team work characteristic for Swedish life, in which free individuals voluntarily participate, is bound to reach a high level of culture. If Sweden is allowed to continue her 150 years of development in peace.»

Ett uppslag i tidskriften ägnas bilder från Sune Lindströms MEA och Backström och Reinius' terrasshus. *tv*

Förslag till minnesmärke över den ohände politiske fången.

Konstverk och matematik

I finska »Arkitekten» nr 3 1953 finns en kort artikel om konstverk och matematik: Det förefaller som om ett konstverk, abstrakt eller inte — en byggnad, en skulptur, en målning — föddes genom ett samarbete mellan det matematiskt resonerande intellektet och känslan. Det

ser också ut, som om det fanns gränsområden, där den rena matematiken frambringar verk som kunde räknas till konsten, och att på samma områden konsten tangerar de uttrycksmedel matematiken begagnar sig av.

I samma nummer redogöres för hur eleverna i Borgå lyceum bygger en mobil efter konstens och Calders alla

regler. Den hängdes upp i klassrummet: Den är nämligen aldrig riktigt stilla vår mobil — utom möjligen på rektors timmar, då rörelsen i klassen är minimal. Men det behövs bara att någon elev blir

Elever vid Borgå lyceum bygger en mobil.

kallad upp till tavlan, för att mobilen skall reagera med en svängning på någon av sina många armar, en rörelse, som sedan fortplantas genom hela systemet för att småningom dö bort i en knappt märkbar dyning.

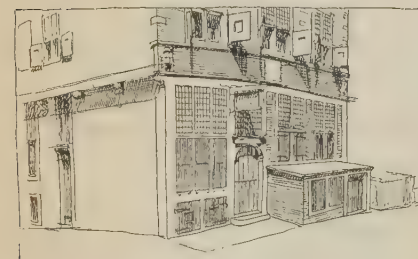
Är mobilen en distraherande oroskälla i klassen? Jag vet inte. Ingen har någonsin klagat, och själv tycker jag den är rolig. Den kanske rentav har en liten funktion, där den hänger och har blivit en del av skolans liv.

tv

LITTERATUR

Fra Amsterdam och Delft. *Studies over Huse og Walere* av Steen Eiler Rasmussen. Foreningen Fremtiden. 52 sid. ill.

Det finns små böcker som man tar med en viss ömhet i händerna. Utförandet och bilderna berättar redan mycket om innehållet och författaren.

Amsterdam. Oude Zijds Voorburgwal nummer 14 Leeuwenburg (lövohovederne paa hjørnerne). Renaissancehus fra ca. 1600, restaureret omkring 1942 og forsynet med blindfattede ruder samt skodder som oprindeligt.

En sådan bok är Steen Eiler Rasmussens studier över hus och målare i Amsterdam och Delft. Som exempel plockar vi fram en bit ur hans funderingar över de gamla husen och deras inflytande på målaren. Husen ligger med långsidorna mot varandra, gavlarna mot gatan består nästan helt av fönster och har nedtill en glasvägg ungefär två våningar hög. Det var möjligt att avskärma glasväggen med luckor och gardiner på olika sätt för att få fram de ljusförhållanden och stämningar man önskade sig. »Man sørgede alltsaa ikke

blot for kvantitet af lys, men ogsaa for kvaliteten.»

En liten studie har författaren ägnat de två målarna från Delft, Joh Vermeer och Pieter de Hooch, deras interiörer på duken och i verkligheten.

Boken har ett flertal känsligt tecknade illustrationer.

f h

INKOMMEN LITTERATUR

Israel bygger. *Intryck från en resa av Märten Larsson.* Albert Bonniers förlag, Stockholm 1952. 118 sid. rikt ill. Pris 15: 50 kr., inb. 20 kr.

Fataburen. *Nordiska Museets och Skansens Årsbok 1953.* Stockholm 1953. 268 sid. ill. Pris 10 kr.

European timber trends and prospects. *A study prepared jointly by the Food and Agriculture Organization of the United Nations and the United Nations Economic Commission for Europe.* Geneve 1953. 315 sid. ill.

Planläggning i landskommun av Björn Bardel, Magnus Elison, Sverker Erichs, Jan Garberg, Erik Olof Holmberg, Erik Isgård, Nils Löfström, Stig Nordqvist, Erik Tobé, Harry Törnqvist. Landskommunernas förbunds förlag. Uppsala 1953. 83 sid. ill. Pris 12 kr.

Conversations sur l'Architecture I, av André Gutton. Éditions Vincent, Fréal & Cie, Paris. 277 sid. Rikt ill.

Introduction to the housing problem in the Netherlands. Haag 1953. 28 sid. ill.

Municipal development plans in the Netherlands. Haag 1953. 31 sid. ill.

Jugendbauten Unserer Zeit av Oskar Splett och Werner Wirsing. München 1953. 263 sid. rikt ill. Pris DM 38:—.

Form som enhedsbegreb i kunst, videnskab og organisation av Gjerløv-Knudsen. G.E.C. Gads forlag, København 1953. 53 sid.

An approach to urban planning. Edited by Gerald Breese and Dorothy E. Whiteman. New Jersey 1953. 147 sid. Pris \$ 2.00.

Gebundenes Zeichnen av Hans Döllgast. Ravensburg 1953. 112 sid. Rikt ill.

Boullée's Treatise on Architecture av Helen Rosenau. *A complete presentation of the Architecture, Essai sur l'Art, which forms part of the Boullée papers (MS. 1953) in the Bibliothèque Nationale, Paris.* London 1953. 131 sid. Ill.

Housing in Denmark since 1930 by Esbjørn Hiort. Translated by Eve M. Wendt. The architectural press, London. Jul. Gjellerups forlag, Copenhagen 1952. 111 sid. Ill.

UTLYSTA TÄVLINGAR

Skånska hustyper

Bestyrelsen för »Arkitekttävlingen Skånska hustyper 1953» inbjuder härmed svenska och danska fackmän till en idétävling om förslag till typer av enfamiljshus. Program utlämnas utan kostnad genom Länsbostadsnämnden, adress: Länsstyrelsen, Malmö.

Till prisnämndens förfogande är för närvarande ställd en summa av minst 14 000 kronor för pris och inköp. Första pris kommer ej att understiga 5 000 kronor och lägsta inköpssumma är 1 000 kronor.

Tävlingsförslag skall vara inlämnat senast måndagen den 14 december 1953 kl. 14.00.

Prisnämnden består av arkitekt SAR Erik Ahlsén, länsarkitekt SAR Ebbe Borg, byråchef arkitekt SAR Axel Grape, intendent Sven T Kjellberg, länsbostadsdirektör Hans Malmsten, länsarkitekt SAR Allan Nilsson, rektor Rut B:son Norup, rådman Gustaf Stenmarck och lektor arkitekt SAR Gustaf Winberg. Prisnämnden kommer att konsultera en dansk arkitekt utsedd av Akademisk Arkitektförening.

Medicinsk högskola

Kungl. byggnadsstyrelsen och Göteborgs stads sjukhusdirektion inbjuder svenska arkitekter att delta i pristävling rörande förslag till dels dispositionsplan för visst område norr om Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg, dels nybyggnad för medicinska högskolan därstädes.

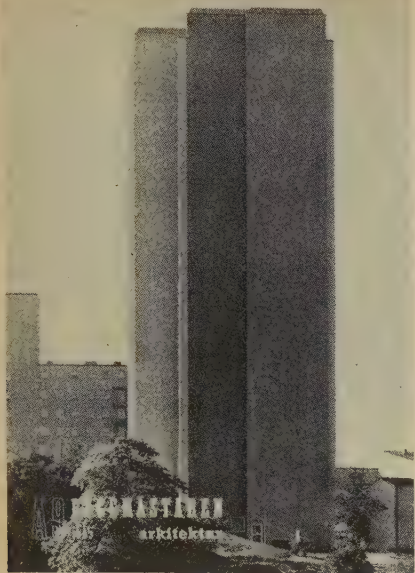
Till prisnämndens förfogande står en summa av 60 000 kr att användas till pris och inköp. Första pris beräknas icke understiga 20 000 kr och lägsta inköpssumma icke 4 000 kr.

Tävlingsförslag skall vara inlämnat till funktionären senast fredagen den 5 febr. 1954 kl. 15.00.

De inlämnade tävlingsförslagen kommer att bedömas av en prisnämnd bestående av byggnadsrådet Hans Brunnberg, inspektör Evert Frankenberg, professor Bo E Gernandt, professor Holger Hydén, fastighetsdirektör Frans Persson, arkitekt Nils Tesch, generaldirektör Gunnar Wejke, f. d. stadsplanechefen Tage William-Olsson och professor Helge Zimdahl.

Uppgift	Inlämn.-tid	Se Byggm.
Fritidsområde för Lund	15 okt. 1953	Nr A 6-53 s. I
Stadsplan i Alingsås	29 okt. 1953	Nr A 5-53 s. I
Krematorium i Skellefteå	20 nov. 1953	Nr A 6-53 s. I
Småkyrkobyggnader	1 dec. 1953	Nr A 7-53 s. I
Skånska hustyper	14 dec. 1953	Nr B 7-53 s. I
Medicinsk högskola	5 febr. 1954	Nr A 8-53 s. X

Lämna reproduktionsdugliga tävlingsritningar

På omslaget: Personalbostäder vid Södersjukhuset. Höghuset. Foto: S. Vilson.

ENGLISH SUMMARY

Employees' dwellings at the Southern Hospital, Stockholm

By T RYBERG, G Nordin & O Ellner and E Jonason

p. 169—176

The arrangement is that normal for blocks of flats and comprises 205 dwellings. In the multi-storey building each floor contains one three-room, one two-room and eight variously-sized single-room flats. Three lifts and two staircases are provided. One of the latter is an emergency fire exit. The multi-storey building is almost 180' high, that is 26' higher than the highest part of the hospital. The smaller buildings contain only two-room flats.

The height and position of the premises presented a number of technical problems with regard to the external joinery, balconies, surface finish and plumbing arrangements etc. As an example can be mentioned that aluminium window frames were used to minimise the need for maintenance and that all the balconies, one to each flat had been a stipulation from the fire-fighting authorities, are inset within the main shell of the building.

A villa at Djursholm

By L & C E Geisendorff

p. 177—186

The house, situated in one of the garden suburbs of Stockholm and looking towards the sea, is designed for the express purpose of meeting the needs of a young woman who, a victim of infantile paralysis, is confined to a wheel chair. Her inability to move freely around her own home has been compensated for partly by the general planning and space arrangement, the easy

access to the surrounding quarters and the intimate contact with the sheltered garden and partly by the special arrangements that have been made to enable her to look after herself to a certain extent. These special features, however, have not been allowed to influence the outward appearance of the house which had to conform with certain requirements. The special arrangements are centred around the bedroom, bathroom and dressing room. By means of suitably placed handrails, seats, toilet fittings and lights the occupant can manage on her own from the time that she gets up until, after having bathed, exercised and dressed herself, she is ready to proceed to another part of the house. From most points she can look out on to the road, park, garden and surrounding countryside. The living room, dining room (the table in which can be arranged to seat from 2 to 24 people without disturbing the other furniture), the bedroom form an entity on the same level as the garden and the drive, most of them have a door leading outside. The kitchen, serving room and other secondary rooms have been sited on the other side. The servants room and the guest room have been placed a little higher so as to allow space underneath for the garage and wash house to be on the same level as the back garden.

MEA 1953. Fixtures and Fittings

By A Rudberger

p. 187—188

New fixtures and fittings have been installed in the gentlemen's ready-made clothing department. The merchandise is arranged so that it faces the customer and details of the style, pattern and colour are readily discernible. This arrangement gives the customer the opportunity of making a first choice without any undue effort.

Kasban i Rabat med sin medresa, sin andalusiska trädgård och sina bastanta ringmurar. (Almohaddynastin. 1100-talet).

DIVERSE

Från Kairouan till Casablanca. En resumé av 12 sekler marockansk byggnadskonst.

När de första arabiska expeditionerna åren 670 och 703 trängde in i Nordafrikas västligaste trakter för att islamisera befolkningen och knyta landet »Maghreb»¹ till kalifernas mäktiga välde, lyckades de inte i någon högre grad förändra ursprungsbefolkningens ganska solida struktur av klaner och stammar. De stolta och frihetsälskande berberna lät inte rucka på sina vanor mer än de hade lust till.

Däremot införde araberna andra ting, som inte var lika lätt för berberna att blunda för. Med ens började luften surra av ett nytt språk. Främlingarna förde med sig en ny religion, för att inte ta steget fullt ut och säga — en helt ny civilisation.

Men framför allt gav sig inkräktarnas närvaro tillkänna genom deras byggnadskonst, och det första resultatet därvidlag blev staden Kairouan i Tunisien, som araberna grundade år 684. Kairouan blev något av en modell för den arabiska stadstyp, som sedermera skulle utbreda sig över hela den nordvästafrikanska kontinenten. Den blev basen för arabernas vidare färder västerut och som sådan en stad av betydelse, både som huvudstad och helig plats för den afrikanska mohammedanismen.

Nu började en stor tid, och det tidigare romanska Nordafrika blev inom kort förvandlat till en jord med typiskt orientaliska särdrag. Moskéer, medersor,² badinrättningar och karavanseraljer växte upp innanför stadsmurarna, och ute på landsbygden byggdes palats för emirer och andra den arabiska världens förtroendemän och funktionärer.

De arabiska städerna i Nordafrika var typiskt muselmanska och i de allra

¹ »Maghreb» = arab. »solnedgångens land», dvs. Islams västligaste utpost, Marocko.

² Medresa = arabiskt universitet med juridik och teologi som huvudämnen.

flesta fall var arkitekturen direkt importerad från Orienten. Idriss-dynastin, som regerade Marocko på 700-talet och bl. a. grundade staden Fès, vilken ända in i våra dagar har behållit sin nimbus av äkta muselmanskt kulturcentrum, var kända som stora stadsbyggmästare i denna stil. Deras efterträdare har tyvärr förstört det mesta av deras byggnadsverk och man har inte många minnesmärken att gå efter, men det lilla som finns visar direkt påverkan av den orientaliska arkitekturen — särskilt några lämningar av moskéer demonstrerar dels syriskas, dels renaste omejadiska traditioner.

På 800-talet kom de saharienska nomaderna och trängde på söderifrån. De kallade sig förespråkare för »den renaste muselmanska läran» och erövrade hela territoriet mellan Atlanten och Alger. Det medförde bl. a. grundandet av staden Marrakech år 1062. Det blev ett stort nomadläger — först senare fick staden sin moské, sina residens och befästningar — men den förblev typiskt saharisk. Eller bättre uttryckt: den förblev ett nomadläger. Almoravidledaren hade då ej stiftat bekantskap med det bofasta Nordmarocko. Det gjorde han emellertid sju år senare, då han erövrade Fès från Idrissarna. Då han började tillbygga och förbättra denna stad, hade han tydligen beslutat sig för att bli en verklig stadsbyggare. Befästningarna för-

Hassanstornet i Rabat.

stärktes och utvidgades, marknadsplatserna sågs om och framför allt byggdes nya moskéer.

Det var almoraviddynastin. Den förfogade nästan uteslutande över krigare och religionsledare, och naturligt nog blev det mest fästningar och moskéer som konstruerades. Spanien hade då erövrats av araberna och mellan de båda länderna uppstod en jämn kontakt. Andalusiska filosofer bodde i hjärtat av Marrakech och spanska byggmästare kom och gav sina lektioner. Men

framför allt var det almoraviderna och deras efterträdare almohaderna som blev Marockos stora byggherrar och i likhet med övriga arabiska länder blev konsten även här en i första hand monarkistisk angelägenhet.

Almohaderna ville reformera och bygga nytt och rev som sagt ned det mesta av sina föregångares arbeten. Så grundade de Rabat och dess med monumentala portar försedda ringmur. De påbörjade också byggandet av en kolossalmoské, vars dimensioner — 183×139 m — skulle ha gjort den till Nordafrikas största.

Men där tog kapitalet slut, och samma skedde med den politiska makten. Det halvfärdiga Hassanstornet i Rabat står fortfarande som ett vittnesbörd om den ekonomiska bankrutten, och det kostar bara några få francs att klättra upp för alla spiraltrapporna och begrunda ett stort välades nederlag och fall.

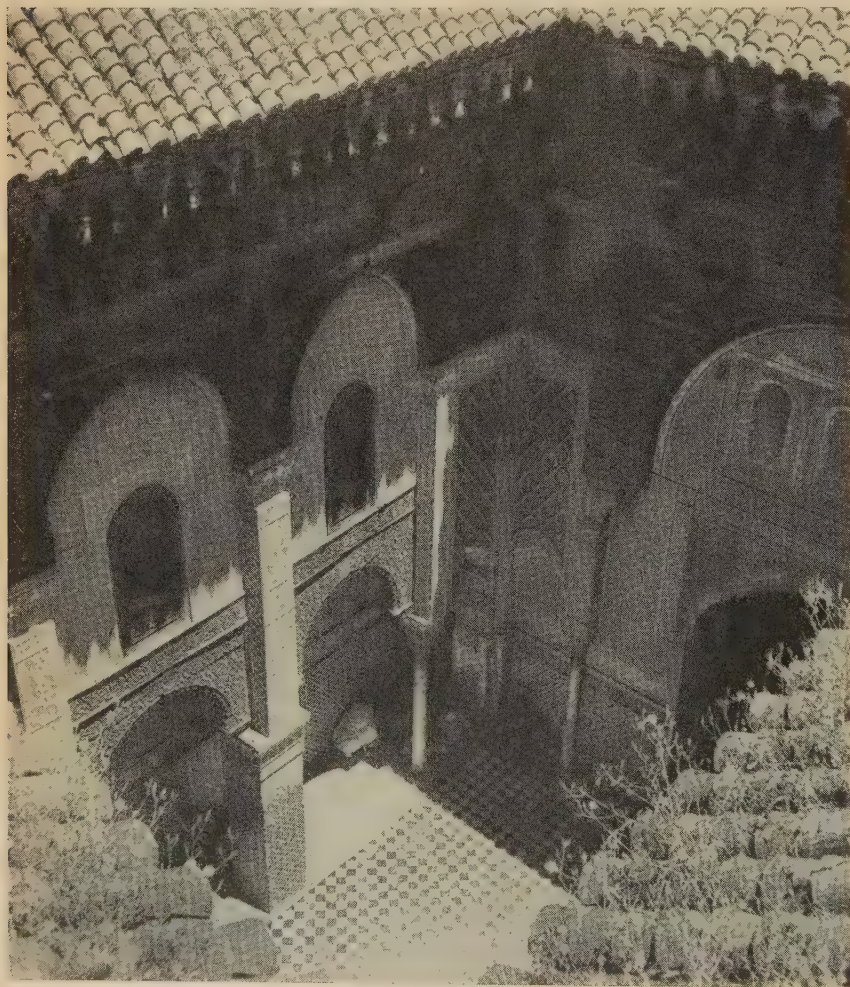
I början av 1200-talet kom alltså den merinidiska rivaldynastin till makten efter almohaderna. De flyttade av säkerhetsskäl sin huvudstad tillbaka till Fès — i Spanien tog nämligen det kristna återerövrandet av landet en sådan fart och omfattning att det tidigare så mäktiga arabväldet snart krymte ihop till det lilla kungariket Granada.

Vilket naturligtvis inte hindrade att den marockanska byggnadskonsten långt tidigare hade tagit starka intryck av spanjorernas. Ur de båda ländernas rika kulturutbyte hade framsprungit en helt ny arkitekturstil — den spansk-moriska. Den kommer särskilt till synes i merinidernas många medersor — de nya härskarna var visserligen mycket starkt engagerade i politiskt och kommersiellt hänseende men framför allt mycket kunskapsälskande. Medersorna i Fès är synnerligen väl bevarade, och några av dem används än i dag som bostäder åt de studerande ungdomarna vid Kairouan-universitetet.

Ungefär så långt blomstrade de arabiska inflytandet ifråga om den nordafrikanska arkitekturen. Men så kom beduininvasionerna österifrån och ställde landets kulturella, sociala och ekonomiska liv fullständigt på huvudet. Osäkerheten, byarnas avfolkning, skogsskövlingen och laglösheten samverkade till landets deklination på alla områden, och det var egentligen bara Sydmarockos oaser som skonades. Den under 700-talet grundade staden Sigilmassa, som på sin tid var Afrikas största karavancentrum och transitstation för en omfattande affärsverksamhet, vilken sträckte sig mellan å ena sidan Sudan och Centralafrika i övrigt och å andra sidan Bortre Orienten, förstördes emellertid i början av 1300-talet. Städerna på Marrakechslätten blev ruiner och de stora imperialstäderna låg insnörda i sina ringmurar och kunde därför inte nå vidare utveckling.

Detta tillstånd av djupt förfall ökade landets isolering och det tidigare så stolta landet Maghreb började sjunka i glömska. Turkarna som på 1500-talet utbreddes sig över hela Orienten i öv-

En av medersorna i Fès. (Meriniddynastin, 1200-talet.) Ge akt på de utsökta träsniderierna!

rigt hade inget intresse till övers för Marocko. Däremot kom europeiska köpmän till hamnarna och portugiserna dominerade några marockanska atlantstäder, vilket dock hade ringa eller ingen betydelse för landet i övrigt.

Man hade kommit till den punkt där allt upprepar sig. Motiv, dekorer och ritningar — allt gick i samma fåror som förut och ingen förnyelse kunde skönjas.

På ett undantag när — kanske. Det gällde sultanen Moulay Ismails kolossala imperiestad i Meknès. Moulay Ismail var samtida till Ludvig XIV och på vissa håll påstås det att sultanen, som hade mycket goda kontakter med »solkonungen» och bl. a. sände honom pantar och tigrar i presenter, ville försöka efterlikna det Versailles som han hört talas om genom sina sändebud. På annat mera tillförlitligt håll påstås att den gode sultanen hade påbörjat sitt stadsbygge långt innan han visste om Versailleslottets existens. Och det skulle vara groteskt att tänka sig imperialstaden i Meknès skulle ha varit inspirerad av Ludvig XIV:s barockpalats — Moulay Ismails skapelse manifesterade sig endast och allenast i sina stora uppföranden och hade knappast någon särprägel utom just storleken. — »Det är jag som har byggt det! Riv ned det den som kan!» var ett av sultanens favorituttryck. Vilket inte hindrar att hans stolta skapelse för länge sedan lagts i ruiner av hans efterträdare. Det enda av intresse som bevarats åt eftervärlden är just »Gyllene porten», som en av bilderna visar.

Även i kuststäderna gjordes några krampaktiga försök att åter föra den marockanska byggnadskonsten till heder. Så skedde t. ex. i Mogador, men resultatet blev om möjligt ännu svagare än Moulay Ismails mammutprojekt. Där hade portugiserna redan visat en normgivande personlighet, och Mogadors i övrigt ganska pampiga fästningsverk är i själva verket endast en marockansk transformering av portugisisk arkitektur. Efter alla inflytanden — först från syrierna, sedan från Bagdad, Persien och slutligen från Andalusien — var den maghrebiska konsten själv för svag för att slutligen kunna nå sitt genombrott.

Först efter fransmännens protektoratsfördrag år 1912 väcktes Marocko till

Bab el Mansour — Moulay Ismails »Gyllene porten» i Meknès.

Fästningsverket i Mogador — en marockansk transformering av portugisisk arkitektur.

nytt liv. Men då blev det helt västerländska vindar som kom att blåsa genom landet. Den europeiska kulturen gjorde sitt genombrott i detta av så många föregående inflytanden märkta land. Nya moderna hamnar växte fram, industrier startades, det blev elljus och järnvägar. Och bredvid de små, trånga medinorna³ sköt nya städer upp som svampar. I dag är Marocko till stora delar ett modernt land med komfortabla byggnader i tidsenlig stil.

Och därmed har skyskrapeåldern definitivt efterträtt sultandynastiernas byggnadssträvanden genom tolv långa sekler.

Ingemar Hammar

³) Medina = arab. namn på infödningsstäderna.

Arkitektur i dagens Marocko — den nya sjukhusbyggnaden i Rabat.

TIDSKRIFTER

Tysk läsning

En tysk arkitektadam som besökt Sverige skriver i »Die Neue Stadt» nr 5 1953 om ett möte med Ralph Erskine och hans hejdskar.

Först såg hon en av hans fabriker: »Wir verliessen die von Ralph Erskine gebaute Fabrik mit dem Entschluss, diesen Meister der Baukunst persönlich kennenlernen zu wollen.»

Och så träffade hon då mästaren själv: »Ralph Erskine, barfuss, mit Regenschirm, und einer seiner Mitarbeiter, ein Schweizer, halbnackt und bärtig, holten uns am Festland mit einem Motorkutter ab. In dem Kuhstall des Bauern, dessen Vieh den Sommer über auf dieser und anderen unbewohnten Schären weidet, ist Erskines Sommerbüro untergebracht: Reissbretter, Planrollen, Kartothek in engstem Verein. Darüber ein Boden, auf dem 2 Familien durch leichte Abschirmung getrennt schlafen. Jeder der zahlreichen Mitarbeiter hat ausserdem ein Zelt auf einer der unbewohnten Schären, wohin sie in den hellen, warmen nordischen Nächten mit ihren Kajaks fahren. Ein winddurchwehtes, sonnenheisses, primitives und gesundes Leben, aus dem drei Monate lang Kraft geholt wird für Arbeit und Planung im übrigen Jahr. Ja, man kann sich des Gedankens nicht erwehren, dass diese sommerliche Naturbezogenheit ein wesentlicher Faktor ist in der Gestaltungsweise, der unabhängigen Ursprünglichkeit der Farbgebung, der Loslösung vom massiv Konstruktiven, die durchweg Erskines Arbeiten kennzeichnet—gleichgültig, ob es sich um ein Sporthotel in Lappland, um eine Holzkirche, um Arbeitersiedlungen, Warenhäuser oder Wohnhäuser handelt.»

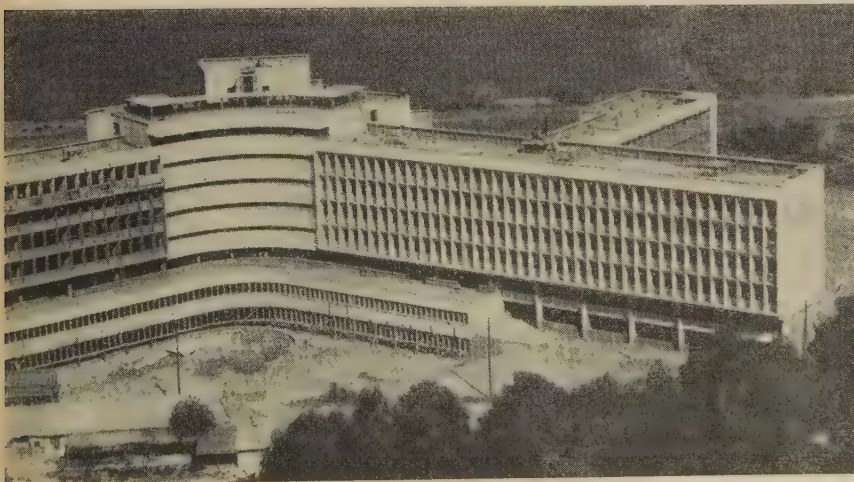
Det måtte ha blivit ett minne för livet för henne, denna idyll ur det svenska folkhemmet. Hon hade kanske förut bara sett allvarliga arkitekter i stjärkrugar.

tv

LITTERATUR

Rundetaarn og Sneglegang av Jan Steenberg. Arkitektens Forlag, København 1952. I Selskabets for Arkitekturhistorie skriftserie.

Rundetaarn, den stora grå cylindern vid Købmagergade, kan verkligen kallas levande arkitektur. Dit söker sig ständigt en ström av besökande infödingar och turister, och glada ungar springer skrikande och skrattande upp och ner i tornets dunkla innandöme. Populariteten är inte svår att förstå. Formen är slående enkel men ändå märkvärdig: spiralgången, som skruvar sig uppåt i sju varv, de många raderna små hemlig-

hetsfulla fönster, inskriptionen i rebusform högt ovanför portalen.

Till Rundetaarn är knutet minnet av en mångfrestande kung, som har en särdeles pregnant profil i dansk historia, Christian IV. Han har själv bestämt uppgiften: ett torn, som skulle tjäna som observatorium, anslutet till studenternas nya kyrka, Trinitatiskirken, vars vind inreddes som universitetsbibliotek. Ur samtidens synpunkt låg det nära till hands att bygga samman en kyrka och ett observatorium. Genom iakttagelser av himlakropparnas rörelser kunde nämligen Guds vilja och världens öde utrönas. I den rebustext, som kungen själv kom-

ponerat och som sattes upp på tornet, vänder han sig direkt till sin Herre: *Doctrinam et gaudium dirige Jehova in corde Christiani Quarti*, Styr, o Gud, den rätta tron och rättfärdigheten i Christian IV:s hjärta. Och från altanen högst upp kunde professor Longomontanus tyda de tecken i skyn, varigenom Gud talade till kungen.

Det är således inget problem, varför Rundetaarn är byggt med medeltida former. För byggnader med religiös uppgift levde gotiken kvar överallt i den protestantiska världen till långt in på 1600-talet.

I en liten skrift, som utgivits av Selskabet for Arkitekturhistorie i Köpenhamn, diskuterar Jan Steenberg Rundetaarn ur en annan synpunkt: varifrån härstammar idén till den spiralformade gång utan trappsteg, som så bekvämt för besökaren till en kammare alldeles under observatoriet på taket? Författaren inventerar den tidigare och samtida arkitekturen för att hitta förebilder

och paralleller. Därmed lyckas han också; uppgiften är ju inte heller speciellt svår. En likadan finns på Varbergs slott, förmodligen uppförd på Christians befallning. Den är en rent fortifikatorisk transportled. Fredligare och mer luxuöst formade spiralgångar återfinns i en rad franska och tyska renässansslott. Speciellt utförligt uppehåller sig författaren vid Frans I:s sköna Amboise, där kommunikationen från flodstranden och upp till de högt belägna slottslängorna sker genom spiralgången inne i *la tour des Minimes*. Det görs vidare sannolikt, att Christian själv ägt kännedom om flera av dessa slott genom egna resor eller arkitekturtraktater.

Författaren kan mycket väl ha rätt, men hans metod förefaller ändå vara något av en omväg. Eller tydligare: det är ett skenproblem, han givit sig i kast med. Spiralgångar förekom ganska ymnigt under 1500- och 1600-talen och var ett välkänt formelement för tidens arkitekter. Man bör dessutom tillägga, att en mängd slott innehöll spiraltrappor med så breda och låga trappsteg, att skillnaden mellan dem och gången i Rundetaarn är meningslös att upprätthålla. Av allt att döma behöver någon påverkningsteori inte tillgripas. Arkitektens uppgift bestod i att ordna en bekväm kommunikationsled till ett högt beläget observatorium, som i likhet med Tycho Brahes Stellaeburgum på Ven hade en cirkelrund plan. Utrymme fanns mer än nog, och gången kunde i bekväma och vida kurvor vrida sig uppåt till båtnad både för den äldre monarken, hans astronom och de lärda gamlingar, som ville besöka det säregnet belägna universitetsbiblioteket — Rundetaarn är också bibliotekets enda förbindelse med yttervärlden.

Att jämföra arkitekturelement, lösräckta från olika anläggningar, är sällan någon givande arbetsmetod. Steenbergs arbete jävar inte denna sats. Men naturligtvis är det alltid en angenäm sysselsättning att läsa en bok om en så roande byggnad som Rundetaarn. — Bildmaterialet är frikostigt, nästan alltför flödande beträffande några av de mer tvivelaktiga utländska parallellerna. Sist bör man prisa Selskabet for Arkitekturhistorie och Arkitektens förlag (som väl har något med varandra att skaffa, eftersom bägge kan besökas på Bredgade 66) för det goda uppslaget att ge ut en serie populärt skrivna studier över intressanta problem i dansk arkitekturhistoria. Hur vore det, om Byggmästarens förlag ville följa exemplet?

Göran Lindahl

STIPENDIER

För USA och Kanada

är stipendier till ansökan lediga. De är förbehållna svenskar, vilka under minst sex månader med början 1954 önskar bedriva avancerade studier eller vidareutbilda sig efter en svensk akademisk examen. Studierna skall avse ämnen, vilka med fördel kan studeras i Amerikas Förenta Stater eller Kanada. Sö-

kande måste vara väl kvalificerad inom det studieområde som avses och ha goda kunskaper i engelska språket. Stipendierna utgår med \$1 000, \$1 500 eller \$2 000. Åldersgräns 35 år utom för ett stipendium för vetenskapliga studier, där åldersgränsen är 45 år. Ansökningstiden för samtliga stipendier utgår den 15 oktober.

Upplysningar genom Sverige-Amerika Stiftelsen, Grevturegatan 14, Stockholm Ö, tel. 62 25 63, 62 84 00. Mottagningstid vardagar utom lördagar kl. 11 till 13 och kl. 14 till 16. Annan tid efter överenskommelse.

TILLÄGG

Trädgårdsarkitekt Walter Bauer har planerat trädgårdsanläggningen vid Kumla ålderdomshem. Detta hade tyvärr ej kommit med i arkitekt Lindqvists beskrivning av ålderdomshemmet i Byggmästaren A 9.

UTLYSTA TÄVLINGAR

Kontorshus Göteborg

Kungl. Byggnadsstyrelsen och Försäkringsaktiebolaget Svea-Nornan inbjuder svenska arkitekter att delta i pristävling rörande förslag till statlig administrationsbyggnad inom 68 kv. Bergväggen samt till kontorshus för försäkringskoncernen Svea inom 63 kv. Ekelunden i Göteborg.

Till prisnämndens förfogande står en summa av 60 000 kronor att användas till pris och inköp. Första pris, avseende förslag till båda byggnadsfrågornas lösning, beräknas icke understiga 15 000 kronor och lägsta inköpssumma icke 5 000 kronor.

Tävlingsförslag skall vara inlämnat till funktionären senast torsdagen den 1 april 1954, kl. 15.00.

De inlämnade tävlingsförslagen kommer att bedömas av en prisnämnd bestående av byggnadsrådet Hans Brunnberg, länsarkitekten Erik Friberger, f. landshövdingen Malte Jacobsson, fastighetsdirektör Frans Persson, assurancesdirektören Axel Ros, generaldirektören Gunnar Wejke samt arkitekten Sidney White.

Se för övrigt annons på sid. I i detta nummer av tidskriften.

Uppgift	Inlämn.-tid	Se Byggm.
Fritidsområde för Lund	15 okt. 1953	Nr A 6-53 s. I
Stadsplan i Alingsås	29 okt. 1953	Nr A 5-53 s. I
Krematorium i Skellefteå	20 nov. 1953	Nr A 6-53 s. I
Småkyrkobyggnader	1 dec. 1953	Nr A 7-53 s. I
Skånska hustyper	14 dec. 1953	Nr B 7-53 s. I
Medicinsk högskola i Göteborg	5 febr. 1954	Nr A 8-53 s. X
Kontorshus i Göteborg	1 april 1944	Nr A 9-53 s. I

Lämna reproduktionsdugliga tävlingsritningar

På omslaget: Södra Guldheden, Göteborg. Några av punkthusen. Foto: S. Sundahl.

ENGLISH SUMMARY

Södra Guldheden, Gothenburg

By B Hulten and B Östnäs

p. 189—196

New housing development in Gothenburg first took place in the lower areas around the old city. But in recent years higher parts have been used for housing schemes. Guldheden is just such a high and rocky area, and it is the last of those fairly centrally located ones—the distance to the city center being only 1—2 miles. Södra Guldheden has room for about 8 000 people, which does not mean an especially high density. The gross density figure of the residential area is about 0.45.

The plan itself is interesting because it is probably the first large neighbourhood unit in Sweden which is based on a differentiated traffic system, with an outside feeding road system for cars and an inside feeding road system for pedestrians and cyclists. Here the natural formation of the ground has been well taken advantage of, in order to manage the necessary crossings at different levels. Concerning the building types the planners, Vattenbyggnadsbyrån in consultation with the Town Planning Office of Gothenburg, intended to accent the rolling character of the landscape by varying the types. Long rows of three-story buildings of various forms alternate with tall »point houses». Here the latter have been arranged in long bent rows to give a certain line effect.

When the plan was to be carried out several architects and firms were engaged as house designers, and brought their straws to the stack. The result was not always to the best, with all

those shapes and colours. It would probably have been a more complete city picture if one directing hand had held the different parts together with a more homogeneous architecture. Now instead the 9 different groups of residences more or less conflict with one another. In spite of the difficulties with »point houses» as silhouette formers and creators of environment, it is one such group, the one by Brolid & Wallinder, that calls for the greatest interest from a purely architectural point of view.

The grey »point houses» at Södra Guldheden

By B Hulten

p. 197—203

It is a pleasure to study the fine and simple architecture of the grey »point houses» designed by Brolid & Wallinder. It is presumably among the best in Swedish architecture of to-day and more international than other housing projects so far.

The group consists of 9 »point houses»: 3 of them slightly different from the others. The buildings are made of concrete with outer insulation and plaster. They are all grey-painted with balconies in bright colours.

Each building has 9—10 stories with two 3-room apartments measuring 68 m² mainly facing west and one 2-room apartment of 53 m² and one 4-room apartment of 80 m² mainly facing east. The staircase, the elevator and the refuse-chutes are grouped in between with a high glasspartition opening up from top to bottom at the entrance side.

The typical layout of a flat is of a rather new type. The dining-space is a part of the living-room. It is connected with the kitchen by a counter with sliding doors, the top ones covering shelves for glass and china.

DIVERSE

Modern bebyggelse

Och så har vi dagens femte och sista ärende. Det är en utlandssvenska som kommit hem efter många, många år, och hon skriver så här: »Att återvända blev en estetisk chock. Sverige har blivit gränslöst förfulat på de två senaste årtiondena, och jag tvivlar på att något annat land här en så genomförlig modern bebyggelse. Den reflexionen gjorde jag i söndags, då jag promenerade genom min barndoms vackra skog, där ett nytt bostadsområde nu håller på att ta form. Här reste sig ett antal kuber, byggda av detta gulgröna fasadtegel, som i lyckligaste fall liknar möglig ost. Inte en proportion, inte en linje var tilltalande! Överallt excellerade arkitekten i trubbiga, fula vinklar, och taken såg ut som om de nödlandat uppe på murarna. Längs väggarna klängde klumpiga balkonger av korrugerad plåt, målade i färger som påminde ömsom om galla och ömsom om grisblod. Dessa hus tog

varken den minsta hänsyn till den omgivande terrängen eller till lagen om förgelseväckande beteelse...

Ibland uppmärksammar skyltar oss enkla medborgare att inte slänga ifrån oss papper och äggskal i markerna. Men att förstöra en hel landskapsbild med ostfärgade skräckhus för de närmaste hundra åren är inte förbjudet! Det borde det emellertid vara. Skräpa inte ned i naturen!» slutar den utlands-svenska damen sitt brev.

Själv kommer hon från Grekland, och har man bott granne med Akropolis i tjugu år, kanske man blir speciellt kritisk på den här punkten.

(Red Top i DN 29/9 —53)

S:t Eriksmässan

Den 11 S:t Eriksmässan var de föregående lik. En viss tendens till ordning och gruppering fanns, men fortfarande dominerade oordningen och sammanblandningen av olika varor, vilket på sätt och vis blivit en av S:t Eriksmässans tillgångar. Nu t. ex. upptäckte man mitt bland motorcyklar och värme-pannor en informationsavdelning för Unesco.

Årets mäsas hade inte mycket att bjuda en byggnadsfackman. Det fanns många byggnadsmaskiner, kranar och truckar, men material, byggnads- och inredningselement saknades nästan helt. Det är uppenbart så — och det gäller hela mässan — att bra varor inte behöver ställas ut. Dåliga varor och nyheter måste man däremot tydligen presentera på en mäsas.

Som organisation sönnerfaller S:t Eriksmässan i två delar med olika exponeringstekniker: varugrupsutställningen och nationsutställningarna. Den förra är ett konstlöst exponerande av varor. Nationsutställningarna däremot är ofta mycket sobert arrangerade. Den polska t. ex. var i år mycket prydlig i det avseendet. Anordningarna i detalj

med gipsnjurar och rundjärn var dock litet konventionellt mondan.

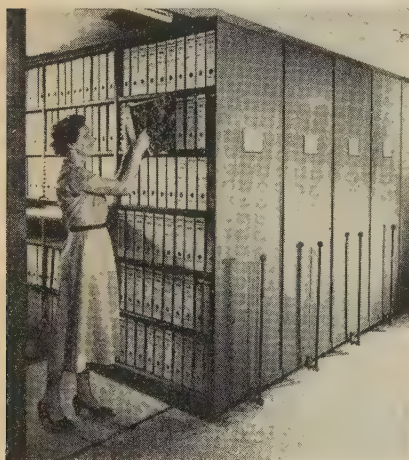
Men man kan ju undra vad egentligen dessa nationsutställningar har att göra på en mässa av detta slag. Vad är det för mening med att vräka ut en massa obearbetade råvaror och grundämnen på en monter? Ofta förekommer de utställda varorna ej i allmänna marknaden. Och man får också en egenartad uppfattning om vad vissa länder producerar. Får man döma av årets mässa så skulle f. n. de flesta stater vara huvudsakligen inriktade på att tillverka portföljer.

Den kinesiska paviljongen, som man var nyfiken på, var i stort sett en besvikelse. Den liksom flera andra nationsutställningar var allt för naivt propagandistisk med psykologiskt dramatiska anordningar kring de utställda varorna. En vanlig liten skruvmejsel med handtag av plast i ett fint etui gjorde en brydd. Och uppgiften om en del fabriksjord spetsar och broderier att sådana ej kan saknas i något modernt hem var rörande.

Det bästa på mässan var märket, som var ungefär halvbra.

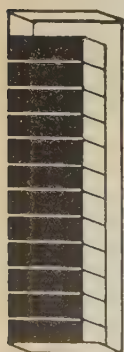
P O

Compactus hyllsystem

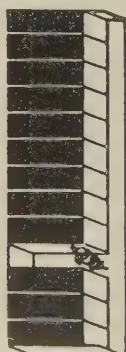

Elektrolux fabrik i Sjöfalle presenterade vid årets S:t Eriksmässa en arkivläggning med hyllor uppställda efter ett patenterat system — Compactus.

Genom att hyllorna, en eller flera sektioner i bredd, förses med rullar och förflyttas med hjälp av en elektrisk motor, kan hyllorna ställas dikt intill varandra, och hela lokalen utnyttjas, förutom ett utrymme för rangering och kommunikationsgång efter behov. Ett uppställningsexempel ges i nedanstående figur.

T. v.: Systemet slutet.
T. h.: Systemet klivet för betjäning.

Systemet finns i två utföranden: Halv-automatiskt och automatiskt.

Det halvautomatiska utförandet väljes för lager och arkiv med större besöksfrekvens. Det utformas så, att vid hyllblockets ena ände uppställs ett fast hyllfack, i vilket motorn är placerad. Motorn driver en ändlös lin, till vilken vagnarna kopplas för rörelse fram eller tillbaka. Vagnarna är i rörelse så länge manöverspaken hålles i manöverläge. På andra sidan det fasta facket kan även ett antal hyllfack på vagnar uppställas, vilka drives av samma motor. Därigenom erhålles möjlighet för två personer att samtidigt arbeta i var sin halva, oberoende av varandra.

För lager och arkiv med ringa besöksfrekvens användes det automatiska systemet, som kan byggas i större block och med vilket största möjliga utrymmesbesparing uppnås. På grund av de stora laster, som sätts i rörelse, förses denna anläggningsform med skyddsanordningar för att förhindra stängning, när personal finns i betjäningsgången.

Genom tätningslister skyddas anläggningen mot damm och ljus. Den kompakta hyllkroppen kan göras låsbar och oåtkomlig för obehöriga.

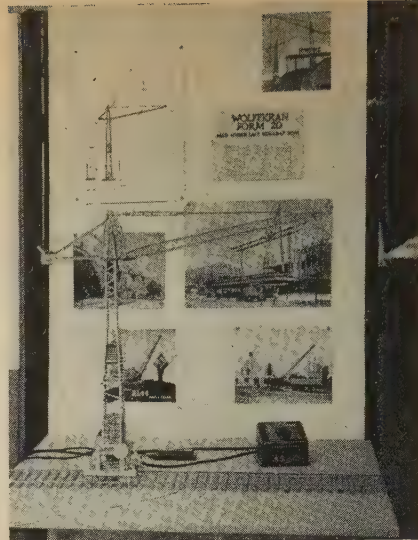
De flesta typer av hyllor, som Elektrolux tillverkar, kan användas i detta system.

GL

Skånsk Byggtjänst

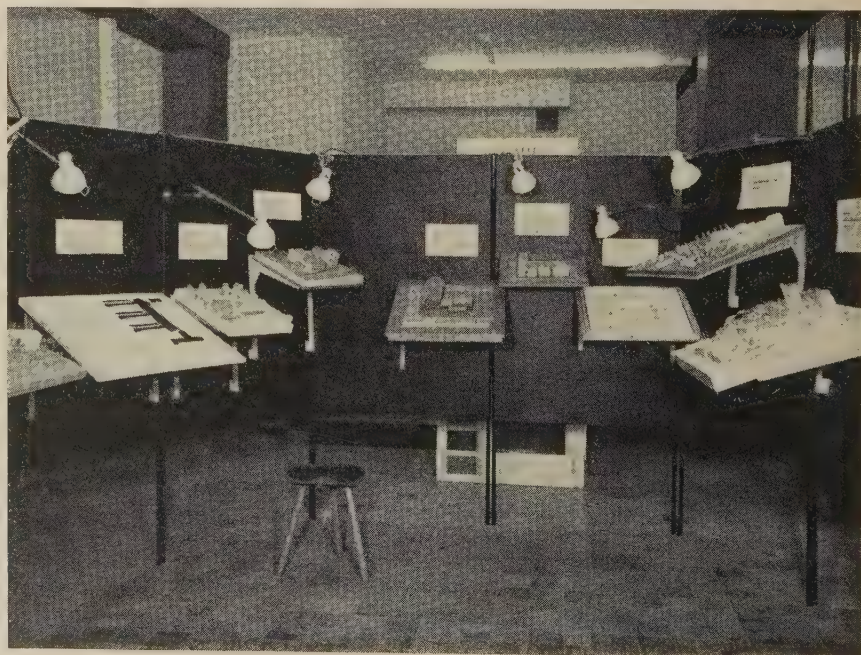
Den i Byggmästaren 1952, B 12 skildrade tillfälliga utställningen BYGG-NYTT i Malmö gav som man förmodade som resultat en permanent utställning och informationstjänst för byggmaterial och byggmaskiner i Malmö, Skånska Byggtjänst AB med adress St. Nygatan 27, Malmö.

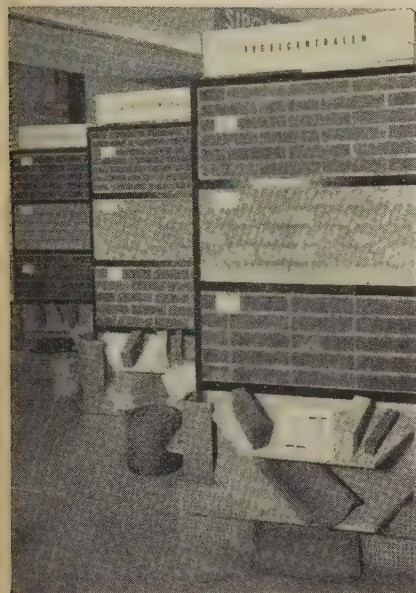
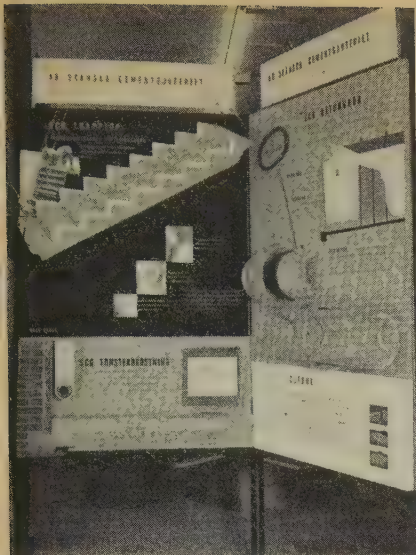
Skånska Byggtjänst AB har till uppgift att samla och på olika sätt sprida objektiva kunskaper om byggmaterial och byggmaskiner. Verksamheten bedrivs efter samma riktlinjer som AB Svensk Byggtjänst i Stockholm och som en garanti för opartiskhet och samhälls-

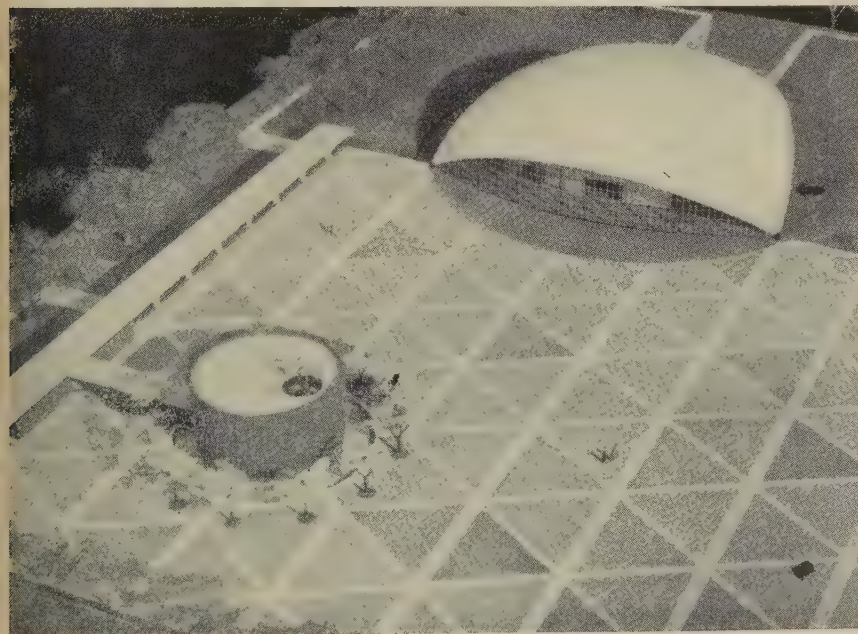
nytta ledes i båda fallen företagen av ideella föreningar inom byggnadsområdet. Skånsk Byggtjänst har sålunda som aktieägare: Arkitektföreningen för Södra Sverige, Malmö Byggmästareförening, Malmö Industriförening, Skånska Ingenjörsklubben, AB Svensk Byggtjänst samt Södra Sveriges byggnadstekniska samfund.

Verksamheten hos Skånsk Byggtjänst har f. n. tyngdpunkten på en permanent byggmaterialutställning omfattande ett i förhållande till den korta tid verksamheten varit i gång stort antal utställare. Den permanenta utställningen öppnades i mars 1953. Den har en yta av ca 400 m². Utställningen omfattar de viktigaste byggmaterialen ordnade i grupper samt byggmaskiner och redskap. Vid monterutformningen har man strävat efter samma principer som hos Svensk Byggtjänst, vilka innebär att man försöker att skildra utställningsföremålen sakligt och systematiskt och utan reklamässiga överdrifter och med hjälp av standardiserade och lätt flyttbara monteranordningar. Några exempel på montrar framgår av bilderna.

Ett mycket viktigt komplement till den permanenta materialutställningen är tillfälliga specialutställningar. Skånsk Byggtjänst har disponerat en viss del av

ytan härför, som på ett fyndigt sätt avskärmas från den övriga delen av utställningen (jfr bild). Som specialutställningar har visats: Projekterade offentliga byggnader i Skåne, Stiftelsens Hem i Sverige tävling om ekonomiska småhus. Det är avsikten att låta tillfälliga utställningar cirkulera mellan Byggtjänst-institutionerna i Stockholm och Malmö.

Som service åt utställningsbesökarna utdelas i receptionen broschyrer över utställda produkter och försäljes byggnadsteknisk litteratur.

Det som syns utåt av en institution som Skånsk Byggtjänst sedan den i en framtid blivit fullt utbyggd är blott en del av verksamheten. Bakom utställning, föredrag m. m. ligger ett betydelsefullt informationsarbete, vilket innebär samlande och nyttiggörande av data, erfarenheter, forskningsresultat m. m. för byggmaterial och maskiner efter lämpliga redovisningsprinciper.

Det är glädjande att nu välkomna Skånsk Byggtjänst AB, Malmö, i kretsen av sakliga informationscentraler inom byggnadsområdet. Det finns i många länder dylika av fackmannaföreningar förvaldade informationscentra, vilka samarbeta med varandra inom informationsområdet och i en del länder finns flera än en, t. ex. i Storbritannien, där London har The Building Centre och Scotland har The Scottish Building Centre. I Sverige har redan ett givande samarbete inletts mellan informationscentralerna Svensk Byggtjänst och Skånsk Byggtjänst. *Ingvar Karlén.*

TIDSKRIFTER

Saarinens nya geometri

Eero Saarinen har gjort ett projekt till torg, konserthus och kapell för ett laboratorium i Cambridge, Mass., USA. Bilden visar ett modellfoto hämtat ur »Architectural forum» januari 1953.

I bakgrunden ligger konserthuset som även inrymmer en mindre teater, allt under en skalkonstruktion utgörande $\frac{1}{3}$ av en sfär. (Se bild nedan.)

I förgrunden kapellet, en cylindrisk byggnadskropp omgiven av en vallgrav med bro över till kapellentrén. Kapellet upplyses runtom från undersidan av reflexljus från vattenytan i vallgraven samt genom en ljusbrunn placerad direkt över altaret. Saarinen har med denna konstruktion utan vanliga fönster velat ge kapellet största möjliga slutenhet till fromma för den religiösa kontemplationen eller meditationen.

Enligt artikeln lär Saarinen och hans medhjälpare vara rätt hårda mot den gamla hederliga 90°-vinkeln, och vem är inte det?

Under det stora, vackert stenlagda torget skall anordnas garageplatser för företaget. *tv*

Generade arkitekter

»The Architects' Journal» Vol. 117, May 1953, är betitlat »Public Lavatories Number».

Ingen mänsklig funktion bör göra en duktig arkitekt förlägen eller brydd sägs i ledaren.

Vid planerandet av detta specialnummer om publika wc:n och urinaler märkte emellertid redaktionen med beundring att annars frejdiga kolleger skyggade för tanken att i skrift redogöra för sina toaletthusbyggen. Antingen drog dom sig rodande tillbaka eller också överskyldes de sin förlägenhet under »a hearthy cloud of vulgar humor».

Det gick emellertid att få fram ohälsamma personer villiga att göra jobbet. Kanske den lilla skriften »The Specialist» i någon mån tjänat till att luckra upp hämningarna. I denna för de engelska arkitekterna oskattbara men för utläningen något svårlästa skrift framlägger en bysnickare sin daffilosophi och beskriver sina erfarenheter i genren. Hans åttahållare utgör väl fortfarande ett absolut rekord.

Den oundvikliga historiska översikten jämte kvinnornas krav och synpunkter framföres av Clare Fry som har en hel del förnuftigt att säga.

Mr F L Barrow ger sedan en modern och progressiv »Specialists» psyko-

logiska och fysiologiska synpunkter på problemen och slutar med ett omfattande försök till normering — säkerligen tillämpliga även här.

I allt ett värdefullt nummer som rekommenderas till alla dem, som får uppdrag av t. ex. Stockholms stad att ordna med publika wc:n i staden, något som inte i större utsträckning medhunnits under stadens 700-åriga tillvaro. *tv*

LITTERATUR

Stadtplanung für Wien Verlag für Jugend und Volk G. M. B. H. Wien 1952

Liksom i de övriga mellaneuropeiska storstäderna har man också i Wien under efterkrigsåren utfört ett omfattande planeringsarbete. I enlighet med beslut i stadens fullmäktige har detta arbete sammanfattats och skildrats i en bok, för vilken professor dr Karl H Brunner, som lett dess arbeten, står som författare. På flera ställen i denna bok säger man tydligt ifrån, att man vill utveckla en form av planering som svarar mot de speciella förutsättningar, som råder i Wien. Så skiljer sig denna redovisning också i många avseenden från liknande översiktsarbeten, som utgivits i t. ex. England, Holland eller Tyskland. Boken skildrar såväl den översiktliga planläggningen som mera detaljerade

planer med tillhörande studier av gatubilder, byggnadsgrupper etc. Dess redigering ifråga om text- och bildmaterial gör emellertid, att huvudvikten för läsaren kommer att ligga på det senare. Kartmaterialet är också svårt att sätta sig in i för den utsocknes läsaren, huvudsakligen beroende på avsaknaden av förklarande texter på varje karta.

Planeringen, som genomförts under åren 1949—51, har skildrats i avseende på trafikfrågor, markdisposition, förstäder, arkitektoniska synpunkter samt sanering av stads kärnan.

Medan den ovan nämnda bristande klarheten i redovisningen av det presenterade materialet gör det svårare att kommentera de tre första avsnitten, är det med största intresse som man tar del av de olika förslagen till gaturegleringar och saneringsprojekt i den inre staden.

När man bläddrar i det 220 sidor digra och rikt illustrerade bokverket kan man sammanfattningsvis säga, att det ger ett starkt intryck av ett ambitiöst om än något konservativt arkitektarbete i förening med ett omfattande trafiktekniskt utredningsarbete.

EOH

DIVERSE

Nya byggrekommendationer

Byggstandardiseringen har utarbetat en serie rekommendationer för plåtarbeten och en rekommendation för trappor till den nya våningshöjden 28 dm. Rekommendationerna erhålls från *Sveriges Standardiseringskommission*, Box 3295, Stockholm 3.

De nya rekommendationerna är:

- BR 54 95 01 Skorstensbeslag Överbeslag för skorsten
54 95 02 Skorstensbeslag Neder- och underbeslag för skorsten inock och tegeltak
54 95 03 Skorstensbeslag Neder- och underbeslag för skorsten i takfall och tegeltak
54 95 04 Skorstensbeslag Rörstos för tegeltak
55 59 01 Fotränna med genomgående utlopp, avsedd för tegeltak
55 59 02 Hängränna för tegeltak med påsalad takstolstass
55 59 03 Hängränna för tegeltak med fotläkt
55 59 04 Stuprör
55 40 01 Innertrappa för bostadshus m. m. med våningshöjd 28 dm. Rak, tvåarmad trappa.

Forskningsanslag

Det statliga stödet till tekniskt-vetenskaplig forskning i Sverige är lågt i förhållande till näringslivets omfattning, framhåller Tekniska forskningsrådet i en begäran att dess anslag till sådan forskning skall höjas till 2 milj. kr för nästa budgetår mot 1 395 000 kr innevarande budgetår.

Sverige ligger också ofördelaktigt till jämfört med en del andra västeuropeiska länder ifråga om statligt stöd för naturvetenskaplig och teknisk forskning, ställt i förhållande till den statliga driftbudgeten. Detta förhållande kan enligt

rådets uppfattning komma att så småningom avspeglar sig i en minskad konkurrenskraft för den svenska industrins produkter på den internationella och även den inhemska marknaden.

En ytterligare ökning av medlen till tekniskt-vetenskaplig forskning är därför nödvändig. Som närmaste mål räknar rådet med en till 5 milj. kr ökad medelsanvisning vilket skulle föra Sverige upp i jämbredd med Italien och Norge. Denna ökning bör lämpligen fördelas över flera år. (*Ur St.T. 3/9 —53*)

INKOMMEN LITTERATUR

Le Corbusier 1946—52. Publicerad av W. Boesiger. Girsbergers förlag, Zürich 1953. 248 sid. Rikt ill. Pris 48 sFr.

European architecture in the twentieth century 1924—1933 av Arnold Whittick. Vol. 2. London 1953. 271 sid. Ill. Pris 42/-net.

Regelhuset. Ett ekonomiskt handbyggt trähus. Kungl. Bostadsstyrelsens skrifter 1953. Stockholm 1953. 23 sid. Ill.

Gatan. Praktisk handledning i gatubyggnad. Svenska kommunal-tekniska föreningen. Utarbetad av ingenjörer vid Stockholms stads gatukontor. Redigerad av Nils Lidvall. Stockholm 1953. 531 sid. Rikt ill.

Sportbauten. Anlag. Bau. Ausstattung. Av Rudolf Ormer. München 1953. 312 sid. rikt illustrerad, ca 1 500 fotografier och ritningar. Pris 48 DM.

AVGJORD TÄVLING

Arkitekttävlingen om en skolanläggning i Kinna köping är nu avgjord. Första pris 5 000 kr tilldelades förslaget »Annik i Aloks», utarbetat av arkitekter SAR Leif Haking och Bertil Mattsson, Stockholm. Andra pris 3 000 kr tillföll förslaget »Klasskamp» av arkitekter SAR Jan Ericson och Torgny Gynnerstedt, Stockholm, och tredje pris 2 000 kr förslaget »Adam» av arkitekter SAR Ernst Grönwall och Johan Thomé under medverkan av arkitekt Barbro Eriksson, Stockholm. Dessutom beslöt prisnämnden inköpa förslagen »Kinnagård» av byggnadsingenjörerna Nils Gyllenberg och Helmer Larsson, Kristianstad, och »O—U» av arkitekt SAR Karl Ivar Stål, Hälsingborg, samt »Jobspost» av arkitekt Janne Feldt och ingenjör Uno Asplund, Karlstad, för 1 000 kr vardera.

UTLYSTA TÄVLINGAR

Uppgift	Inlämn.-tid	Se Byggm.
Krematorium i Skellefteå	20 nov. 1953	Nr A 6-53 s. I
Småkyrkobyggnader	1 dec. 1953	Nr A 7-53 s. I
Skånska hustyper	14 dec. 1953	Nr B 7-53 s. I
Stadsplan i Alingsås	15 dec. ¹ 1953	Nr A 5-53 s. I
Medicinsk högskola i Göteborg	5 febr. 1954	Nr A 8-53 s. X
Kontorshus i Göteborg	1 april 1944	Nr A 9-53 s. I

Lämnat reproduktionsdugliga tävlingsritningar.

¹ Inlämningstiden framflyttad.

På omslaget: Modellfoto av prof. Aaltos tävlingsförslag till sporthall i Wien.

ENGLISH SUMMARY

Competition for students' centre and living quarters at Örebro Higher Technical College

By N Brink

p. 205—210

The subject of the competition was the planning of a students' centre incorporating club-rooms, dining-rooms, meeting-hall etc., and for a students' home, comprising single rooms for about 90 students. The home was to be built in two stages.

The jury awarded the first prize to the proposal marked »Delta» on account of the creditable siting of the buildings within the grounds, even if the façades were considered rather sketchy. The plans both of the students' centre and of the living quarters were considered well executed.

The opinion expressed by the jury on the various proposals is largely endorsed by the writer.

Flats and furniture in Copenhagen

By P O Olsson

p. 211—214

An exhibition was held at Bellahøj in Copenhagen in September under the name »New Houses, New Homes». Bellahøj, one of the highest parts of Copenhagen, has, of late years, been built over with blocks of flats and particularly multi-storey »point-houses». The building costs of these houses have been kept down through mechanized construction methods and the use of less expensive building materials.

The built-up area is impressive not only by its expanse, but particularly by

the happy blending of the houses with the surroundings, the sober choice of materials and the tasteful colour scheme. Grey and white are the colours most in evidence.

The multi-storey »point-houses» differ from their Swedish counterparts in that they are divided into smaller blocks. The normal arrangement is a two-flat ground-plan, with an unheated glassed-in staircase-well containing two lifts separating the two tiers. The equipment is of normal Danish standard.

Furnished flats were also represented at the exhibition. In Denmark, as in Sweden, attempts are being made to produce low-cost dwellings, but there are so far no signs of a production of inexpensive furniture. The main exhibits of furniture at Bellahøj consisted of exclusive, factory-made articles.

International competition for a sports hall in Vienna

By U Hansen

p. 215—220

A competition was held in the winter of 1952—53 for a sports hall in Vienna. Fourteen architects from several countries had been invited to take part in the competition. The site of the hall is Vogelweidplatz near the Westbahnhof in the very centre of Vienna. The comprehensive programme called for a hall accommodating about 20,000 spectators, and providing for training sections, gymnasium, changing rooms, offices, baths, restaurant etc.; in addition, outdoor training facilities and parking lots. The sports hall is intended for various purposes including sporting games, conferences and exhibitions.

TIDSKRIFTER

Målardramatik m. m.

I »Konstrevy» nr 4, 1953 kan man läsa Pablo Picassos drama »Le désir attrapé par la queue» lämpligt översatt till »Ätrån fångad i svansen».

Vi ger en smakbit ur dramatens tredje scen där hjälten Tjocka Foten sitter och sover på scengolvet omgiven av den Feta och den Magra Ängsten, Kusinen och Tårtan.

Den Magra Ängsten har just i ordrika vändningar skildrat Fotens skönhet: Tårtan (med tårar i ögonen): Jag älskar honom.

Kusinen: I Châteauxox träffade jag en fin herre, en arkitekt med glasögon, som ville underhålla mig. En väldigt fin herre och väldigt rik. Han ville aldrig att jag skulle betala för mig när vi åt middag, och på kvällen, mellan klockan sju och åtta, tog han sin apéritif på det stora kaféet vid Storgatan. Det är han som har lärt mig att bena en flundra på det rätta sättet. Och sen reste han hem till sig för alltid, för att bo på ett gammalt historiskt slott. Men nu tycker jag att han som ligger där och sover faktiskt liknar honom.

Tårtan (kastar sig gråtande över honom): Jag älskar honom. Jag älskar honom.

(Tårtan, Kusinen och de båda Ängstarna tar alla fram stora saxar, med vilka de börjar klippa bort hårlockar på honom, så att hans huvud till slut blir lika avskalat som den holländska ost som brukar kallas »Tête de mort». Genom persiennernas lameller börjar solstrålarna piska de fyra kvinnorna, som sitter runt omkring Tjocka Foten.)

Tårtan: Aj, aj, aj, aj, aj, aj, aj...

Kusinen: Aj, aj, aj, aj...

Den Magra Ängsten: Aj, aj, aj, aj...

Den Feta Ängsten: Ah, ah, ah, ah...

(Dessa utrop fortsätter i väl femton minuter.)

Av detta utdrag bör tydligt framgå att det gäller riktigt fin teater.

I samma nummer skriver Marianne Nanne-Bråhammar om »Imaginism — bild och fantasi»:

»Den imaginistiska bilden är ett sammanhang av levande verkligheter, som lockar, stimulerar och förvandlas men ständigt bevarar sin hemlighet. Det är tolkningar av den möjliga omöjligheten i glidande variationer. Där figurationerna är fantasiväckare och inte analytiska objekt. Där uttrycksmedlen inte vill vara illusionsskapare utan organiska element i bilden.

Konstverkets födelse sker hos imaginisten successivt och utan att ha någon bestämd utgångspunkt. Yttre iakttagelser, inre upplevelser smälter samman med de associationer som under arbetet kan växa fram ur materialet. »Tingens mosaik blir diktarens imaginära mor» lyder en bildtext av Svanberg. Det är en överraskningarnas upptäcktsresa i det emotionella jaget. Den stannar inte vid några lösa annotationer. Bildskapandet får fortskrida till det moment då bildens struktur och slutgiltiga mening har uppnått balans. Man finner ofta ett vaket intresse för måleriets rena medel, för färgen och formen. Men de får aldrig bli allenarådande. »Att med enbart färg och linje som egenvärden försöka nå den fulla skönheten står för mig som något absurd. Den fulla skönheten, den attraktiva och mångtydiga skönheten når man genom det irrationella spelet i en tidlös fantasi-eggande figuración, där som sagt linjen och färgen är medlen.» (Svanberg) — »Tekniken och färgen får inte bli självändamål, bli alltför effektartad och läcker, utan helst vara som ett inregistrerande medel för innehållet och formfantasin.» (Österlin)

Om man söker efter imaginismens källor skall man finna förbindelser långt tillbaka i gångna kulturepokers konst och riter. Det är släktskapen med det visionärt besatta; med en fantasikonst kring skapande liv och förgängelse, kring fruktbarskrifternas sexuella symbolspråk. Det är en linje med traditioner i indisk tempelskulptur och med rotträd i den gamla fina kulturen hos egyptier, etrusker och babylonier.

tv

Hantverkets Bok. Måleri. Femte upplagan. Redaktion: P. Nylén, E. Söderberg, T. Johansson. *Natur och Kultur, Stockholm 1953. 397 s.*

En ny reviderad upplaga av den »klassiska» boken *Måleri*, som i sin första upplaga utkom 1934. Följande huvudavsnitt finnes: målningsmaterial, målnings-teknik (byggnadsmålning, speciella målningsuppgifter), administration, färglära och historisk översikt (med kapitel om heraldik, målning i äldre tider och restaurering samt allmogemålning). Boken är rikt illustrerad med bl. a. 35 färgbildsidor. Sakregistret är utförligt.

I boken har genomgående använts aktuell nomenklatur, som tillämpas av färg- och färgfabrikanternas forskningsinstitut och som avsevärt förbättrat möjligheten att läsa redogörelser och uppgifter om material och metoder. Ett viktigt kapitel gäller provning av målningsmaterial och standardisering av provningsmetod eller deklaration för en vara. Detta ämnesområde — okänt för många — har blivit något kortfattat behandlat och saknar klara hänvisningar till det pågående omfattande normeringsarbetet och varudeklarationsarbetet. Boken skulle fått ännu större värde som uppslagsverk om den försetts med en sammanställning över viktigare egenskaper, definitioner m. m., t. ex. utstrykningsförmåga, ljusbäständighet, byggda på Färg- och Lackteknisk Ordlista.

Kapitlet om bokstavsformer vid skyltteckning synes vara relativt omfattande och kunde nästan utgöra stomme till en särskild lärobok i textning och textmålning.

»Måleri» har fått en komplettering i denna sista upplaga, som ej kan nog uppskattas av alla kategorier av yrkesmän, nämligen laborator Tryggve Johanssons avdelning om Färglära. Systematiskt och grundligt men för många kanske något svårfattligt, ges här en sammanfattande färglära, som är utomordentligt illustrerad. Författaren säger i inledning till denna avdelning:

»Ehuru det psykologiska färgstudiet ordnad översikt över alla färger, ett

länge förblivit otillräckligt beaktat, kunna vi numera dock ge en fullständig och 'färgernas system' vilket i själva verket utgör den oundgängliga grundvalen för allt färgstudium, till vilket område det än må höra.

Detta arbete, som mer eller mindre kommer att beröra färgstudiets samtliga områden, tager sin utgångspunkt i 'färgernas naturliga system', dvs. den sammanfattning av färgförnimmelserna och deras egenskaper som, enligt det ovan sagda, utgör själva fundamentet för färgläran i dess helhet. Samtidigt skall anges en tillförlitlig metod att beskriva och namnge alla färger på grundval av deras direkt iakttagbara egenskaper. Efter en kort redogörelse för ljusets egenskaper samt vissa, huvudsakligen fysiologiska faktorer, vilka kunna förrycka det normala sambandet mellan färg och ljusstimulus, tagas de, bl. a. med den ytterst viktiga frågan om ett rationellt måttssystem för färger sammanhängande, psykofysiska och fysikaliska företeelserna, upp till behandling. Från den rena färgfysiken kommer vidare att hämtas åtskilliga upplysningar om förhållandet mellan färg och belysning, om vad som sker vid blandning av färgämnen, om täckförmåga m. m.»

De av samme författare tillsammans med arkitekt Erik Berglund givna synpunkterna på färgsättning ger goda regler för färgsättning av bostaden ur trivsel- och skönhetssynpunkt och av arbetslokaler med tanke på ändamålsenligheten. Intressant är att överföra betraktelsesätten från den ena tillämpningen till den andra. Genom att »Målning» på detta sätt ger en vidgad syn på färgens betydelse och en handledning beträffande dess rätta användning för att ge färg åt den miljö, där vi lever och arbetar, äger boken en impuls-givande och för framtiden positivt verkande kraft.

Det historiska kapitlet visar måleriets och kanske särskilt det dekorativa måleriets betydelse i våra äldre byggnadsverk, där målningskonsten på olika sätt samverkade med byggnadskonsten. Konstnärerna gav ofta sitt, inte inom ram, utan fritt i byggnaden och gav interiörer och även exteriörer ett rikare innehåll.

Ingvar Karlén

FENSTER aus Holz und Metall. Herausgegeben von Prof. Adolf G. Schneck Fünfte, vermehrte Auflage. Julius Hoffman Verlag, Stuttgart. 204 sid. Ill. DM 38 :—.

Boken är uppdelad i två huvudavdelningar, varav den större delen behandlar träfönster med bl. a. en mindre avdelning för blomfönster; den andra delen behandlar metallfönster.

Arbetet upptager ett synnerligen rikt urval av fönster av olika slag, vilka på ett översiktligt sätt uppdelas i olika huvudtyper. En schematisk tablå visar en uppdelning där olika hängningar givit olika namn på öppningsbågarna på ett mera specificerat sätt än hos oss.

Fönstertyperna som genomgående är illustrerade med tydliga ritningar och i

stor utsträckning även med fotografier upptaga typiska exempel från olika länder.

Svenska fönster är representerade såväl av äldre typer som av fönster med SIS standarddetaljer och vridfönster av ett av de mera kända svenska fabrikaten.

En fönsteranordning som även illustreras av ett stort antal exempel är utvändiga rulljalusier av trä och metall ävensom fönsterluckor, vilka givetvis spela större roll i varmare länder än hos oss.

Slutligen må nämnas att boken innehåller ett mycket rikt urval av fönsterbeslag från några större tyska firmor i branschen. Då kataloger från dylika firmor torde förekomma ytterst sparsamt i Sverige kan boken även ur denna synpunkt vara av intresse för svenska fackmän.

J H

INKOMMEN LITTERATUR

Hallandsgårdar. Bebyggelse på gårdar och torp före 1900. Av Albert Sandklef. With an English summary. Nordiska Museets handlingar: 45. Stockholm 1953. 304 sid. Rikt illustrerad med fotografier och teckningar. Pris 28 kr.

Nordisk Kultur del XVII, Byggnadskultur. Av Sigurd Erixon. Albert Bonniers förlag, Stockholm, H Aschehoug & Co:s förlag, Oslo, J H Schultz förlag, København. Tryckt i Oslo 1952. 416 sid. Rikt ill. Pris 32 kr inb. 45 kr i halvfr. band 50 kr.

att bo. Special issue 1953. The master plan for Stockholm and master plans for some other Swedish towns. Published at Tidens Förlag by HSB. Single copy 5 Sw. crowns.

Om stygt og pent av Odd Brochmann. Oslo 1953. 134 sid. ill.

Vacker vardag vacker fest. Broschyr publicerad av Upsala-Ekeby AB, redigerad av Sven Erik Skawonius. Uppsala 1953. Ill.

School Architecture in Stockholm. Sweden 1938—1950. Editor: Carl Ceder. Stockholm 1953. 47 sid. Rikt illustrerad.

UTLYSTA TÄVLINGAR

Uppgift	Inlämn.-tid	Se Byggm.
Småkyrkobyggnader	1 dec. 1953	Nr A 7-53 s. I
Skånska hustyper	14 dec. 1953	Nr B 7-53 s. I
Stadsplan i Alingsås	15 dec. ¹ 1953	Nr A 5-53 s. I
Medicinsk högskola i Göteborg	5 febr. 1954	Nr A 8-53 s. X
Kontorshus i Göteborg	1 april 1944	Nr A 9-53 s. I

Lämna reproduktionsdugliga tävlingsritningar.

¹ Inlämningstiden framflyttad.

MÅTT OCH TYPER PÅ KERA-
MISKA GOLV- OCH VÄGG-
PLATTOR

Byggstandardiseringens förslag till
byggrekommendation

Byggstandardiseringens specialkom-
mitté för Keramiska plattor har utar-
betat ett förslag till mått och typer på
keramiska golv- och väggplattor, som
härmed publiceras för offentlig kritik.

FÖRSLAGET

Förslaget omfattar byggmått, fogar,
bruksmån och toleranser för 12 typer
golv- och väggplattor samt 4 typer
sockelplattor jämte ett antal till varje

typ hörande kompletteringsplattor, kant-
plattor och formstycken. Förslaget om-
fattar 16 rekommendationsblad. Av ut-
rymmeskäl och för överskådlighetens
skull är de delar av förslaget som är av
allmänt intresse samlade i tabellerna
1 och 2.

KOMMENTARER TILL FÖRSLAGET

Terminologi och beteckningar

Med sintrade plattor avses här torr-
pressade plattor och med klinkerplattor
våtpressade. Kantplattor är plattor med
en eller flera kanter rundad eller fasad.

De olika plattorna betecknas med mått
i centimeter i ordningen längd x bredd x
höjd/tjocklek. I vissa fall tillägges be-

teckningen R, RR, Rk, Rl, V, H för att
ange en eller två rundade kanter, rundad
kortkant, rundad långkant, vänstermodell,
högermodell.

Typer

Avsikten med förslaget är dels att
söka begränsa antalet förekommande
typer för att därigenom uppnå en ratio-
nellare tillverkning och lagerhållning,
dels att anpassa plattornas mått till mo-
dulsystemet för att uppnå måttsamband
med de stomelement och rumsytor som
skall beklädas med keramiska plattor och
som är eller kommer att bli modulmått-
satta.

Antal typer framgår av tabellerna 1
och 2.

Tabell 1. Sammandrag av förslag till rekommendation för golv- och väggplattor

Platttyp	Rek.nr	Huvud- plattor	Kom- plette- rings- plattor	Kant- plattor	Vägghörn	Väggvinkel	Fog mm	Tol. mm	Bruks- mån mm
Kakelplattor, glaserade	BR 52 54 02	15×15/1	15×12 15×10 15×7	15×15 R 15×15 RR	=15×15 R	= 15×12 = 15×7	3,5	± 0,5	25
Sintrade plattor, glaserade	BR 52 54 03	15×15/1	15×12,5 15×10 15×7,5	15×15 R 15×15 RR	=15×15 R	= 15×12,5 = 15×7,5	4,5	± 2,0	20
Sintrade plattor, oglaserade	BR 52 54 04	2×2/0,5		2×2 R	= 2×2 R	= 2×2 R	1,5		20
	BR 52 54 05	2,5×2,5/0,5		2,5×2,5R	=2,5×2,5 R	=2,5×2,5 R	2,0		20
	BR 52 54 06	10×10/1		10×10 R 10×10 RR	=10×10 R		3,5	± 1,3	20
	BR 52 54 07	15×15/1,5	15×10 15×5	15×15 R 15×15 RR	=15×15 R		4,5	± 2,0	20
	BR 52 54 08	20×10/1,5	10×10	20×10 Rk 20×10 Rl 20×10 RRH 20×10 RRV	=20×10 Rk =20×10 Rl		6,0	± 2,7 ± 1,3	20
	BR 52 54 09	15×15/2	15×10 15×5	15×15 R 15×15 RR	=15×15 R		4,5	± 2,0	20
Klyvklinkerplat- tor, glaserade	BR 52 54 10	20×10/1,5	20×7 17×10 15×10 10×10	20×10 Rk 20×10 Rl 20×10 RR 10×10 R	=20×10 Rk =20×10 Rl =10×10 R	10×5×10 10×5×10 R =20×7 =17×10	7,0	± 4,0 ± 2,0	20
Klyvklinkerplat- tor, oglaserade	BR 52 54 11	20×10/1,5	10×10	20×10 Rk 20×10 Rl 20×10 RR	=20×10 Rk =20×10 Rl		7,0	± 4,0 ± 2,0	20
	BR 52 54 12	20×10/3	10×10	20×10 Rk 20×10 Rl 20×10 RR	=20×10 Rk =20×10 Rl		7,0	± 4,0 ± 2,0	20
Trappklinker- plattor oglaserade	BR 52 54 13	30×15/5	15×15	30×15 Rk 30×15 Rl 30×15RR			7,0	± 6,0 ± 3,0	20

Tabell 2. Sammandrag av förslag till rekommendation för sockelplattor

Platttyp	Rek.nr	Huvud- plattor	Komplete- ringsplattor	Sockelhörn	Sockelvinkel	Fog mm	Tol. mm
Kakelsockel, glaserad	BR 52 54 21	15×5×10/1		15×5×10 V 15×5×10 H	15×5×10 V 15×5×10 H	3,5	± 0,5
Sintrad sockel, oglaserad	BR 52 54 22	15×5×10/1,5	10×5×10	15×5×10 V 15×5×10 H	15×5×10 V 15×5×10 H	4,5	± 2,0
D:o, fasad överkant	BR 52 54 23	15×5×10/1,5	10×5×10	15×5×10 V 15×5×10 H	15×5×10 V 15×5×10 H	4,5	± 2,0
Klyvklintersockel oglaserad	BR 52 54 24	20×5×10/2	15×5×10 10×5×10 5×5×10	15×5×10	5×5×10	7,0	± 4,0

På omslaget: Detalj av kvällsdraperi i ECOSOC's Rådssal i FN:s nybyggnad i New York.
Foto: Pål-Nils Nilsson. Lidingö.

ENGLISH SUMMARY

The Academy of Arts and the training of architects

By P O Olsson

p. 221—230

Up to the end of the 19th century the only school of architecture in Sweden was the Royal Academy of Free Arts. It was at that time that the school of architecture at the Royal Institute of Technology was founded with a curriculum which would entitle students to sit for an architects' examination. Studies at the Academy are now no longer required in order to obtain architectural qualifications.

Despite this, the still existent school of architecture at the Academy has some five to ten pupils every year. One reason is that it offers young architects with a few years' practice behind them a break in office routine and the chance to work on an architectural task under experienced guidance. Prizes and scholarships are also available.

There are at present no grounds for criticism of the management of architectural training at the Academy. Yet it is questionable whether two institutions are necessary for imparting a complete course of architectural training. That architects must receive their training at a college is undeniable, but not necessarily at one of the existing technological colleges. Considerable disadvantages are involved from the organizational standpoint. It appears natural therefore that a complete course of

architectural training should be available at one college and preferably an independent one.

The article is illustrated with designs by students from the years 1951—52 and 1952—53.

The ECOSOC chamber of the United Nations Headquarters in New York

By S Markelius

p. 231—236

In connection with the building of the new Headquarters for the United Nations in New York, the Swedish Riksdag appropriated 160,000 Swedish crowns to a gift of national arts and crafts for the embellishment of the Economical and Social Council—ECOSOC—chamber. Sven Markelius was entrusted with the task of proposing the form of this gift. This commission was later extended to include the interior design for the chamber. Three facts necessitated a very close collaboration with the U.N. Headquarters Planning Office: Time was short, the budget narrow and definitely limited, the building work far ahead with finished frame work and orders already placed in respect of several important details.

The dimensions of the framework were 50 X 20 metres, the height between 7 metres and 3 metres. The low proportions was an important fact to consider in the design. The delegates' area—the highest part of the room—was picked out in contrast with the rest of the room, a roughly built diffuse volume. To emphasize the delegates' area, a perforated ceiling plane was suspended above the delegates' horseshoe table, the contrast also being created by covering the walls of this part of the chamber with vertical battens of knotless pine wood. The suspended ceiling was put in contrast with the rest of the ceiling structure with its concrete beams, ducts and pipes creating a plastic pattern, painted in the same dark grey colour as the walls and decorated with white and black patterns in order to »diffuse» the »composition» and make the technical elements less conspicuous.

The Swedish gift consists of two fine works of handwoven textiles: a light day curtain of ramie yarn delivered by Nordiska Kompaniets Textilkammare, designed by Astrid Sampe, and a night drapery delivered by Märta Måås-Fjetterström AB, designed by Marianne Richter in a technique of wool on linen background, created by Barbro Nilsson, colours orange—red—violet. The delegates' arm chairs and the carpet were delivered by Nordiska Kompaniet, the woodwork by Holmsunds AB, its steel framework by AB Bröderna Hedlund. The marble floor was a gift by Sveriges Stenindustriförbund.

Hans Borgström, Bengt Lindroos, and Brian Richards assisted the architect with valuable contributions.

The dream of a home of your own
The »Economical small house» competition
run by the Swedish Homes Foundation

By S Månsson

p. 237—244

The programme read: »Judging from replies to enquiries, the independent single-family house is still the most popular form of dwelling in Sweden, and in parts of the country the only possible one. Despite energetic and successful efforts to lower costs of production, the rise in building costs during latter years has placed this type of house practically out of the reach of many people whose claims were best justified.»

The object of the competition was on the one hand a reconsideration of the size, planning, construction and heating system of the single-family house, and on the other hand the development of new town-planning schemes designed to lower the cost of sites.

It is apparent from the jury's work on the 145 proposals that the best results were gained in respect to planning based on a careful study of the function of the house. By breaking with the traditional Swedish design—direct communication provided between kitchen and living-room, and a small lounge for the grown-ups—the area of the house has been reduced and the cost lowered without encroaching on requirements of expediency.

Many proposals were received for new structural forms to suit modern production methods, but could not be judged solely from the descriptions and drawings without being put to the test of practice. Of the various proposals for new heating systems the jury considered one worth trying out under service conditions, involving the storing of the heat of the sun in a hot-house type of roof.

Finally, as regards the architectural structure and façade treatment the claims on economy resulted in a certain drought of ideas. In the opinion of the reviewer the results of the competition in this respect had an unfortunate influence on the chances the proposals might have of reaching the broad mass of home-builders, who presumably have a bourgeois idea of what a house should look like.

FÖRENINGSMEDDELANDET

Röda arkitektresor

Svenska Arkitektföreningen hade sammanträde den 19 oktober varvid bjöds på några reseskildringar.

Arkitekt Hakon Ahlberg hade varit på UIA:s kongress i Lissabon och berättade lite om hur arkitekterna dansade på kungens röda torg. Dvs. om arkitekterna dansade just på torget framgick visserligen inte av berättelsen men av Ahlbergs yttrande att de svenska arkitekterna ofta var sista män på skansen torde den intelligenta åhöraren kunna dra vissa slutsatser.

Arkitekt Bengt Gate hade frotterat

sig med spetsarna i den sovjetryska arkitektsocieteten på ett annat rött torg. Där blev det tydligen ingen dans utav utan högst allvarliga samtal om klassisk konst. Vi fick ytterligare en gång höra att ryssarna älskar Östbergs stadshus (förra gången var det Åkesson som berättade om det) som tydligen tilltalar dem som uttryck för en nationell arkitektur speglade dagens politiska verklighet. Att dom sedan inte själva kunnat ösa ur sin egen åldriga arkitekturs brunnar och skapa en nationell rysk arkitektur i stället för att låna en grekisk form via de romerska härålgrens kolonnprydda marschgator — ja, den gåtan blev inte löst av den här skildringen heller.

tv

Styrelse och funktionärer inom Svenska Arkitektföreningen för år 1954

Styrelse:

Ordförande: Bengt Gate, *V. ordförande:* Mats Erik Molander, *Sekreterare:* Hans Asplund, *Klubbmästare:* Carl Grandinsson, *Skattmästare:* Per-Olof Olsson, *Bisittare:* Carl-Axel Acking, Peter Celsing, Anders Berg, Torsten Westman.

Revisorer: Robert Berghagen, Lennart Bergvall.

Representant i Svenska Teknologföreningens styrelse: Ordinarie: Bengt Gate, Mats Erik Molander. *Suppleant:* Per-Olof Olsson.

Representant i Svenska Teknologföreningens biblioteksnämnd: Lennart Holm.

Samtliga styrelsemedlemmar m. fl. omvaldes.

Arkitektundervisning

Om »arkitektens uppfostran» skriver professorn i arkitektur och stadsbyggnad vid Tekniska högskolan i Stuttgart, Richard Döcker, i tidskriften »Bauen und Wohnen» nr 8 1953 bl. a.:

»I skolorna fattas en undervisning i allmänkulturella frågor. Likaså fattas enkla försök, där det kommer an på självständigt skapande. Detta får senare ofördelaktiga konsekvenser i speciellt de yrken, där det i sista hand just kommer an på förmågan att gestalta. En uppfostran i dessa avseenden kan knappast komma ifråga för fackskoleeleverna och studenterna i 18—20-årsåldern. Anlagan till att kunna forma måste redan utvecklas i barnåren, så att varje elev i anslutning till umgänget med materialen kan få en föreställning om vad det vill säga att använda sig av dem — att forma.»

Professor Döcker menar att man vid själva arkitektundervisningen strängt måste gå in för formfrågorna, varför undervisning i byggnadstekniska ämnen, som också meddelas vid tekniska skolor, inte bör få någon plats där.

»Det går inte an att byggnadstekniska elementärkunskaper förmedlas genom föreläsningar på det akademiska planet då dessa ju redan lämnas vid skolor för hantverkare».

I stället borde man differentiera utbildningen i skilda stadier:

En allmänt byggnadsteknisk.

En för verkmästare där grunderna för vattenbyggnad och mätningssvåsen ingår.

En för arkitekter.

En för stadsbyggare.

»I varje fall är arkitekturstudiet ingen fackskoleuppgift och den byggnadstekniska undervisningen (bortsett från vetenskapens finaste specifikationer) ingen högskoleuppgift. Båda tillsammans är däremot (ur akademisk synpunkt) ett sammanhängande, odelbart helt».

»Som det nu är uppstår en konkurrens till högskolorna från fackskolornas sida, ett förhållande som är så olyckligt, emedan man där förväxlar ämnen och målsättning. En »byggnadsingenjör» är lika litet arkitekt som en akademiker med »civilingenjör» grad, om begåvningen inte räcker till. Av de tusenden, som år efter år bedriver sina arkitekturstudier, är det blott få som har anlag och talang med sig från början till arkitektoniskt gestaltande i konstnärlig mening. Och den övervägande delen av de färdiga fackmännen kommer aldrig

längre än till den rent byggnadstekniska prestationen — vare sig de nu är självständiga konsulterande eller tjänstemän».

Efter detta omdöme om läget på den tyska arkitektutbildningens område bedömer professor Döcker också möjligheten till en reform mycket pessimistiskt. Denna reform skulle gå ut på ovan antydda differentiering i fyra graderade stadier, vart och ett med målet att utbilda sin kategori av fackmän. Varje genomgången stadium skulle också berättiga till det därpå följande högre stadiet.

Döcker menar att en sådan reform endast skulle kunna begripas av dem som själva är engagerade i arkitektutbildningen och bland dem endast av de pedagogiskt och kulturellt intresserade.

Arkitektyrket kommer enligt Döcker aldrig ur sin fatala belägenhet beträffande frågan om vem som egentligen är arkitekt emedan bildning, intresse, anlag och talang hos individerna är så vitt skilda, att det för framtiden endast finns en väg och det är ett helt nytt system för den tyska arkitektutbildningen.

E O

Modell av S:t Peterskyrkan i Rom

Bilden ovan visar modellbyggaren och konstnären Attilio Savoia i färd med att placera obeliskan i mitten av S:t Petersplatsen. Gipsmodellen är utförd i skala 1 : 100 och har kostat 9 mill. lire.

Efter det heliga året, då den visades i Rom, har modellen varit utställd i bl. a. Frankrike och USA.

Arkitektutbildningen i Nederländerna

Förbundet Nederländska arkitekter (BNA) för ett särskilt register över de nederländska arkitekter, som anses kunna motsvara titeln arkitekt. I detta register infördes de äldre arkitekter, som genom sitt arbete visat sig kompetenta ur konstnärlig och teknisk synpunkt samt de arkitekter, som erhållit diplom från Tekniska Högskolan i Delft eller från VBO (Fortsatt Undervisning i Byggnadskonst).

Tekniska Högskolan i Delft är en gammal institution och kan närmast jämföras med Tekniska Högskolan i Stockholm. VBO är däremot en jämförelsevis ny institution, som framgått ur HBO (Högre Byggnadsundervisning). HBO stiftades för ett 40-tal år sedan av några entusiastiska arkitekter för att ge begåvade unga ritare på arkitektkontoren, som inte hade möjlighet att följa undervisningen på Tekniska Högskolan, chans till att på kvällarna utbilda sig i byggnadskonstens teori och estetik. Denna utbildning, som först lades upp som en kursverksamhet, blev mycket populär och utgjorde en inspirationskälla för de yngre och modernare arkitekterna. Tekniska Högskolans undervisning var däremot mer traditionell och klassicistisk präglad.

Efter andra världskriget delades den förutvarande HBO upp i VBO, som nu omfattar 4 läsår, och HBO som omfattar 2 läsår extra efter VBO. Diplom från VBO eller från Tekniska Högskolan krävs som tidigare sagts, för att bli införd i arkitektregistret; diplom från HBO skaffar man sig i stort sett endast för sitt nöjes skull och för äran.

fh

UTSTÄLLNINGAR M. M.

Elastiskt hotellrum och glastextilier

Ovan: Före brandprovet.
T. h. Efter branden. Glastygera syns oskadda t. v. på bilden.

NK Inredning utställer vid Hamngatan i Stockholm »Det elastiska rummet», en idé till hotellrum, som under våren visats på La Société des Artistes Décorateurs' utställning i Paris.

I samband med utställningen på Hamngatan visas en samling glastextilier bl. a. komponerade av NK:s textilkammare och vävda av Mölnlycke Vävverksaktiebolag med svensktillverkad glastråd från ASEAs fabrik i Robertsfors.

Glasfiber- och glastextilframställningen har till alldeles övervägande delen utvecklats i USA, och det var speciellt under andra världskriget, som dessa tillverkningar fick ett kraftigt uppsving. På grund av sina speciella egenskaper användes då glasfibrerna i åtskilliga militärt betonade tillverkningar, t. ex. som separatorer i elektriska ackumulatorer, som isolationsmaterial i elektriska motorer, som filterduk, som fallskärmar för lysbomber, som ridåer för flygplanshangarer, som emballage för försändelser till tropiska krigsskådeplatser m. m.

De speciella egenskaper som glasfibrerna och glastextilierna har och vilka gör dem särskilt lämpade för vissa användningsområden, är

- a) exceptionellt hög draghållfasthet
- b) måttstabilitet (på grund av att glasfibrerna är praktiskt taget otöjbara)
- c) obrännbarhet
- d) resistens mot angrepp av mikroorganismer och insekter (innebärande att röt- och åldringsbeständigheten är mycket god)
- e) resistens mot angrepp av de flesta kemikalier
- f) ingen fuktabsorption.

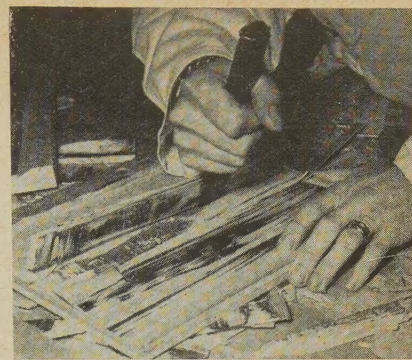
Den nu i Sverige igångsatta tillverkningen avses i första hand att användas i sådana lokaler där speciellt rigorösa krav på brandsäkerhet gäller. Vid pressvisningen sågs också brandchefen Arve och hans närmaste medhjälpare på tekniska byrån intresserat ta del av det nya materialet. Nedanstående fotografier visar obrännbarheten av glastyget — på utställningen kunde man också se att

det dessutom var vackert med en speciell lyster. Astrid Sampes och Sven Markelius' monsterekpositioner gav ett intryck av att direkt höra till detta slags vävnad, medan de andra mönstren likaväl hade kunnat tryckas på vanligt tyg.

tv

Den moderna limningstekniken

Hållfasthetsprov med limmade element.

Sedan årtusenden har man vetat, att det i skummjolk finns ett ostämne, kasein, som det går att limma med. När man efter utgrävningarna i Luxor granskade fynden i Tutanchamons grav, fann man att flera föremål, bl. a. faraostron, limmats med kasein.

Om detta och åtskilligt annat ur limmets historia berättade civilingenjör Tore Sjöholm hos AB Casco som inledning till en pressvisning av Cascofabriken i Sickla utanför Stockholm inför företagets 25-årsjubileum den 21 november.

I dag spelar limmet en utomordentligt viktig roll i en enorm mängd industriella produktionsammanhang, inte minst i sådana, som berör byggnadsbranschen.

Genom konsthartslimmet har vi fått nya möjligheter att spara på träet. Av träavfall och hyvelspån — som man tidigare mest brände upp — kan man i dag, efter besprutning med konsthartslim, pressa plattor till en lång rad byggnadsändamål. Grövre träkonstruktioner, som numera ersätts av konstruktioner, som åstadkoms genom sammanlimning med konsthartslim av klenare virkesdimensioner. I åtskilliga fall kan ju med sådana konstruktioner större styrka vinnas med mindre virkesåtgång. En framtidsutveckling på detta område kan måhända bli användningen av limmat material, t. ex. plywood, för betonggjutformar i stället för spåntat virke. Det har i vart fall visat sig att sådant limmat material kan hålla till flera gjutningar än vanligt virke, att det ger släta ytor och medför besparingar i fråga om material och arbetskraft. Om metoden skulle komma att helt slå igenom i Sverige, så skulle det erfordras fem gånger så mycket plywood, som samtliga svenska plywoodfabriker i dag kan producera.

Formalinfabriken

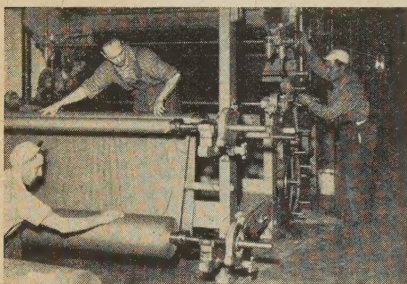
I tillverkningen av konsthartslim ingår formalin som en väsentlig råvara. För att säkerställa tillgången av formalin byggde AB Casco en egen formalinfabrik, i vilken, med metanol som utgångspunkt, tillverkas formalin och hexamin, vilken sistnämnda råvara används vid tillverkning av plast samt inom sprängämnesindustrin. I Cascos formalinfabrik är driften i hög grad ra-

tionaliserad. Den automatiserade apparaturen kan skötas av en enda man.

Tillverkning av konsthartslim m. m.

samt konsthartslim i pulver försiggår synnerligen rationellt och med utnyttjande av teknikens alla möjligheter. Råvarorna fylls på från översta våningen. I sex blandare av syrafast stål i våningen under framställs flytande produkter bl. a. konsthartslim, dels på karbamidhartsbasis dels på fenol- och resorcinolhartsbasis. Konsthartslim i pulver tillverkas först i flytande form och torkas sedan i en modern spruttork till pulver.

Utom dessa industriprodukter tillverkas *hushålls*lim, såsom RX-lim, Hobbylim, Textilim och Plastfolielim. En för bygg- och inredningsbranschen intressant Casco-produkt är hårdplasten Synteko, som används för behandlingen av parkettgolv. Lustra självbonande polish görs även i Casco-fabriken liksom Casco matcement och golv cement. Cascorit, Casconol och Cascofen är också kända konsthartsprodukter, som används vid tillverkning av möbler, plywood, wallboard, papper, monteringsfärdiga hus m. m.

Framställning av konsthartslim i form av film.

Tillverkning av limfilm är en betydelsefull gren av Cascos produktion. I limfilmmaskinen framställs olika slag av limfilm och ytbehandlingsfilm. Cascorit- och Casconolfilm används i plywood- och möbelindustrin. Casco metallimfilm möjliggör limning av metall mot trä och användes till karosserier och dörrar. Casco ytfilm, som ger en vacker yta åt plywood, fiberplattor och liknande material, motstår effektivt inverkan av vatten, sprit, syror och hetta. Ytfilmbehandlade plattor används numera i betydande omfattning för inredningsändamål.

Från torrlimfabriken kommer *kaseinlimmen*. Råvaran kasein utvinns ur skummjölk. Det går åt 30 000 liter till ett ton kasein. I torrlimfabriken tillverkas också plastiska färger, som fäster på alla underlag.

P S

NYA BYGGNADSMATERIAL

Akustikputs

För akustikreglering och ljudisolering kommer ett nytt danskt material, »Master akustikputs», att introduceras på den svenska marknaden. Putsen är tillverkad av oorganiska material såsom pimp-

sten, med gips som bindemedel, och vissa tillsatsmedel, som vid vatteninblandningen bl. a. gör putsen porös. Putsen är obrännbar och vid nyligen företagna provningar vid Ljudlaboratoriet, Tekniska Högskolan i Stockholm, erhöles nedanstående absorptionskoefficienter för 12 mm tjocklek:

Frekvens	250	500	1000	2000	4000 Hz
Absorptionskoefficient	0,21	0,34	0,48	0,42	0,37

Efter grundning pålägges med hjälp av en stålskiiva två lager »Master akustikputs» med en tjocklek av ca 6 mm på vardera skiktet. Underlaget vid varje påslag skall vara väl fuktat. Sista skiktet rives eventuellt med rivbräda. »Master akustikputs» är normalt vit till ljusgrå men kan också levereras med färgpigment i ett flertal färger.

»Master Akustikputs» levereras torr, i säckar på 35 kg. Materiallätgången är ca 10 kg/m² och materialpriset är för närvarande ca 8:— danska kronor per m². Tillverkare är Vilhelm Lassen Jordan, Skindegade 28, Köpenhamn K. Putsen säljes, till dess försäljningsorganisationen i Sverige är klar, direkt från Köpenhamn.

GL

INKOMMEN LITTERATUR

Das elementare Ornament und seine Gesetzlichkeit. Eine Morphologie des Ornaments von Wolfgang von Wersin. Ravensburg 1953. 64 sid. Rikt illustrerad. Pris 20 DM. Otto Maier Verlag, Ravensburg.

Hantverkets bok. Mureri. Stockholm 1953. 447 sid. Rikt illustrerad. Pris 85 kr. Natur och Kultur.

Radhuset. Dess planläggning och ekonomi av Nils Ahrbom. Statens nämnd för byggnadsforskning. Meddelande nr 23. Stockholm 1953. 227 sid. Pris 10 kr. Distribueras genom Tidskriften Byggmästarens förlag, Kungsgatan 32, Stockholm C.

UTLYSTA TÄVLINGAR

Centralskola i Mantorp

Vifolka folkskolestyrelse inbjuder svenska arkitekter att delta i pristävling rörande förslag till nybyggnad för centralskola i Mantorp.

Till prisnämndens förfogande står en summa av 12 000 kronor att användas till pris och inköp. Första pris beräknas icke understiga 4 000 kronor.

Programhandlingar erhållas från Kommunalkontoret, Mantorp, och tävlingsförslag skall vara inlämnat till Vifolka kommunalkontor senast den 1 april 1954.

Prisnämnd: professor Paul Hedqvist, länsarkitekt K A Larsson, professor E Lundberg, överlärare H Nilsson och kyrkoherde C E Svenstedt.

Bostadshus i Växjö

Växjö stad inbjuder svenska arkitekter och i Sverige bosatta utländska

arkitekter i samarbete med arkitekter SAR till tävling om bostadshus å Själakorsgården i Växjö.

Till prisnämndens förfogande är ställd en summa av 18 000 kronor att användas till pris och en summa av 7 000 kronor att användas till inköp.

Program för tävlingen erhålles utan kostnad och övriga programhandlingar mot deponering av 100 kronor från tävlingsfunktionären stadsnotarie Knut Arnstam, Stadskansliet, Växjö.

Tävlingsförslag skall vara inlämnat till Stadskansliet senast kl. 17.00 fredagen den 30 april 1954.

Prisnämnden utgöres av: Arkitekt SAR Erik Ahlsén, Stockholm, byggnadsnämndens ordförande distriktslantmätare Gösta Alm, Växjö, stadsarkitekt Staffan Bülow-Hübe, Växjö, stadsplanechef Koj Jonsson, Göteborg och drätselkammarens ordförande distriktsöverlärare Georg Lücklig, Växjö.

Bostadsområde i Hälsingborg

Hälsingborgs stad inbjuder svenska arkitekter och i Sverige bosatta utländska arkitekter i samarbete med arkitekter SAR till tävling om stadsplan och bostadstyper för bostadsområde på Elineberg i Hälsingborg.

Till prisnämndens förfogande står ett belopp av 50 000 kronor till priser och inköp. Ett första pris kommer ovillkorligen att utdelas, och lägsta inköpssumman kommer icke att understiga 3 000 kronor.

Program erhålles kostnadsfritt hos tävlingsfunktionären, drätselsekreterare Allan Hagelthorn, Rådhuset, Hälsingborg, övriga handlingar mot deposition av 100 kronor. Depositionen återbetalas vid tävlingsförslagens inlämnande eller vid återlämnande av handlingarna i oskadat skick senast en månad före tävlings tidens utgång.

Tävlingsstiden utgår den 1 juni 1954 kl. 15.00.

Prisnämnd: Arkitekt SAR Sune Lindström, Stockholm, assistent Elon Magnusson, Hälsingborg, direktör Börje Skarstedt, Hälsingborg, byrådirektör, arkitekt SAR Ulf Snällman, Stockholm, chefredaktör Ove Sommelius, Hälsingborg, stadsplanechef, arkitekt SAR Gunnar Sundbärg, Hälsingborg, och arkitekt SAR Nils Tesch, Stockholm.

Uppgift	Inlämn.-tid	Se Byggm.
Medicinsk högskola i Göteborg	5 febr. 1954	Nr A 8-53 s. X
Kontorshus i Göteborg	1 april 1954	Nr A 9-53 s. I
Centralskola i Mantorp	1 april 1954	Nr A 12-53 sid. I
Bostadshus i Växjö	30 april 1954	Nr A 12-53 s. XII
Bostadsområde i Hälsingborg	1 juni 1954	Nr A 12-53 s. XII

Lämna reproduktionsdugliga tävlingsritningar.